

2024

LEVBARE UNGDOMSLIV: OM UNGES BESTRÆBELSER PÅ AT TRIVES

*Niels Ulrik Sørensen
Noemi Katznelson
Mette Lykke Nielsen
Emil Aagaard Madsen
Barbara Marstrand*

Indholdsfortegnelse

Et vigtigt forord	5
Del 1 - Rapportens indledning og konklusion	6
Indledning - Om at forfølge unges trivselsbestræbelser	7
Konklusion - Hovedpointer og opråb	13
Vores hovedpointe: Unge gør meget mere, end vi tror	13
De syv hotspots	14
Hvordan kan vi forstå unges trivselsbestræbelser?	18
Opråb til, hvad vi skal gøre i morgen	21
Del 2 - Teoretiske inspirationer	24
Trivselsbegrebet	25
Trivselsbestræbelser - et aktivt trivselsbegreb	28
Levbare liv - nytænkende perspektiver	29
Levbare liv og indhylning	30

Del 3 - Analyser af trivselsbestræbelser i ungdomslivet	34
1. Hotspot: Løfter om lykke	36
2. Hotspot: Fællesskaber, der letter egne livsprojekter	45
3. Hotspot: Alenehed, der finder vej i en døgnåben socialitet	54
4. Hotspot: Nu'er som fristeder	63
5. Hotspot: Trækken sig til ro	72
6. Hotspot: Præstationer, der lykkes	79
7. Hotspot: Fremtider, der skaber balance	86
Datagrundlag og metodiske overvejelser	94
P3's datamateriale	95
CeFUs datamateriale	99
Analytiske refleksioner	100
Litteraturliste	102

Først en stor tak

Der ligger et forrygende samarbejde og stor risikovillighed fra Ebbefos Fonden og Østifterne til grund for denne rapport. Uden jer var dette projekt aldrig blevet til det, det er i dag, så stor tak til jer for det. Og også stor tak til P3 for at tænke med og lade os få adgang til jeres omfattende og imponerende materiale. Det har været helt enormt givende.

Sidst, men ikke mindst, skylder vi de unge, der har delt deres historier med P3 og os, en stor tak. I har ingen anelse om, hvor meget jeres fortællinger har betydet for os, og hvor mange tanker og refleksioner I har sat i gang.

Levbare ungdomsliv: Om unges bestræbelser på at trives

Niels Ulrik Sørensen
Noemi Katznelson
Mette Lykke Nielsen
Emil Aagaard Madsen
Barbara Marstrand

Rapport
Center for Ungdomsforskning (CeFU)
Institut for kultur og læring
Aalborg Universitet i København

1. udgave, 1. oplag, 2024

Fotos: Danmarks Radio - DR UNG

Figurer, sats og layout:
Randi Hagemann

Rapporten er muliggjort med støtte fra
Ebbefos Fonden og Østifterne

Et vigtigt forord

I sommeren 2023 kørte medarbejdere fra DR's P3 Danmark rundt i en grøn bus med bløde sofaer for at interviewe så mange forskellige unge som muligt om, hvad der gjorde dem godt i livet. De var omkring talrige festivaler, LAN-parties og traktortræk i jagten på at repræsentere ungdommen i Danmark så bredt som overhovedet muligt og interviewe og filme unge dér, hvor deres liv udspiller sig. Det er et både bredt og omfattende materiale, som ligger til grund for denne rapport, som, udover P3's data, også består af interviews, vi som forskere selv har gennemført uden kamera ved at følge i hælene på P3 og deres bus rundt omkring i landet.

Siden har vi siddet sammen i forskergruppen og set de mange timers filmede interviews og er blevet skiftevis rørte, optimistiske og bekymrede sammen. For det er et stærkt materiale med mangfoldige blikke ind i, hvad der gør godt, og hvad der er svært i ungdomslivet. Og det er netop både rørende og barskt – men også fyldt med jokes og morsomme situationer, som vi har fået grint igennem over. I får her et par første smagsprøver fra interviewene:

”Der er jo ikke en eller anden smølfedrik, man bare kan drikke [så man får det godt]”

Eliot, 18 år, Roskilde Festival

”Jeg føler, det bedste, der sker, er lige nu. Vi er på festival og hygger os bare sammen og griner og har det megasjovt!”

Mathilde, 18 år, Jelling Musikfestival

”Vi er ligesom blevet så pressede og stressede, at der nærmest ikke er plads til alle de her gode fællesskaber. Jeg ved godt, alle siger, at man bare skal tage en slapper, men det er bare inde i mig.”

Maja, 17 år, Rock under broen

Med afsæt i de unges mange fortællinger har vi, med opbakning fra nogle modige fonde, kastet os ud i et eksplorativt forskningsprojekt med et højest usædvanligt datagrundlag, med en ambition om at bidrage og skubbe til debatten om trivsel og mistrivsel i ungdomslivet. God tur med P3 og os ind i de unges fortællinger...

DEL 1

Rapportens indledning og konklusion

Indledning

Om at forfølge unges trivselsbestræbelser

Tilblivelsen af denne rapport har fra start til slut været drevet af nysgerrighed og trang til at afsøge nye veje og forståelser af unges trivsel. Det handler ikke om, at der ikke er behov for viden om unges mistrivsel, for det er der desværre, men vi har ønsket at supplere denne viden med nye vinkler. For i en tid med stigende mistrivsel er det vigtigt også at belyse de forskellige måder, hvorpå unge i dag faktisk forsøger at trives gennem alt det, de gør hver eneste dag. Ikke alene som individuelle anliggender, men også i forhold til de sammenhænge, forbindelser og betingelser, som unges gøren og laden er vævet ind i og er afhængige af.

Vi er således dels på jagt efter at blive klogere på alt det, unge gør for at trives i de situationer og kontekster, de lever deres liv indenfor, men søger også at få øje på forskydninger i unges orienteringer og det, de gør, der kan pege os i retning af nye forståelser af, hvad det vil sige for unge i dag at trives.

Der har gennem de seneste år været et massivt fokus på unges mistrivsel. Offentligheden har været domineret af tal og fortællinger, der har slået fast, at for mange unge kæmper med mistrivsel i forskelligt omfang og på forskellige måder, og at en mindre gruppe har vedvarende og komplekse udfordringer i deres liv. I forlængelse heraf har vi haft utallige diskussioner om, hvilke forandringer i vores samfund og kultur, der mon har forårsaget denne stigning i unges mistrivsel. Svarene afhænger her af, hvilke unge det drejer sig om, og hvilke trivselsudfordringer man stiller skarpt på.

Vi har i Center for Ungdomsforskning fremhævet tre forhold, der på forskellige måder og i forskellige grader spiller ind på unge, der kæmper med mistrivsel (Katznelson et al., 2022). Det første forhold er den generelle samfundsmæssige acceleration og pres på tiden, som eksempelvis sætter sig igennem i oplevelser af ikke at kunne følge med og leve op til kravene i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet eller i de sociale sammenhænge, der knytter sig dertil. Eller at føle, at man altid halser bagefter og aldrig helt når i mål, inden man skal i gang med det næste.

Det andet forhold handler om præstationskulturen som en slags omsiggribende bedømmelses- og konkurrencekultur, der hænger sammen med et øget fokus på og mulighed for at betragte og bedømme sig selv i forhold til andre. Endelig fremhæves et tredje forhold, nemlig en øget psykologisering, som medfører et forstærket fokus på og betydningstilskrivning af, hvad den enkelte føler og mærker. Et mere intensiveret selvforhold, som vi kalder det. Og udover, hvad vi i Center for Ungdomsforskning har stillet skarpt på, har anden forskning også peget på forhold som digitaliseringen og sociale medier, en generelt øget individualisering, sygeliggørelse af det normale osv. som medvirkende faktorer til den stigende mistrivsel.

Fokusset på unges mistrivsel og diskussionerne om dens årsager er både nødvendige og vigtige for at kunne pege på mulige tiltag og løsninger. Samtidig bør vi imidlertid huske os selv på, at unges identiteter og fremtidsperspektiver bliver til i samspil med de fortællinger, vi som samfund stiller til rådighed for dem, og denne rapport skal læses som et ønske om at give plads til andre fortællinger om ungdomsliv, som sætter fokus på, hvad der skaber trivsel set ud fra unges perspektiver.

Intentionen er ikke at afblæse udfordringerne i relation til unges trivsel, som ellers også er et standpunkt, der er dukket op i mistrivseldebatten, der næsten er ved at udvikle sig til en skyttegravskrig. Vi ønsker imidlertid at invitere til **et dobbeltblik i trivselsdebatten**. Et blik, der på den ene side tager den mistrivsel og udsathed, som for mange unge kæmper med i deres liv, alvorligt. Men som på den anden side også får øje på, at mange unge trives, og at trivsel og mistrivsel ofte dækker over mangfoldige og mudrede tilstande, der handles på og leves gennem i livets mange og ofte også modsætningsfulde sammenhænge.

Her kommer begrebsparret trivsel og mistrivsel nemt til kort, idet det risikerer at skabe forenklede enten/eller-kategorier, unge inviteres til at forstå sig selv og deres liv igennem. Kategorier, som læner sig op ad følgende problematiske forståelseskæder:

GLAD + ROBUST = 😊 TRIVSEL
ELLER
LIDENDE + SKRØBELIG = 😞 MISTRIVSEL

Man kan næsten tale om en slags happy/unhappy emoji-forståelse af trivsel og mistrivsel, som bygger på en forsimplet binaritet, der ofte befinder sig langt fra, hvordan virkeligheden opleves. Hertil kommer, at begreberne og dele af vores offentlige debat om (mis)-trivsel synes at føre til en slags usynliggørelse af unge og deres egen agens og handlekraft. Og at alt det, unge faktisk gør i samspil med de sammenhænge, de er i, falder uden for vores synsfelt. Det hænger sammen med kategoriseringen af unge som værende enten i trivsel eller mistrivsel, men også med det forhold, at der med det øgede fokus på stigende mistrivsel risikerer at følge et for ensidigt blik på unge, der overser, at der også findes styrker og ressourcer og handlen og gøren i ungdomslivet såvel som opbyggelige og håbefulde bevægelser og tendenser.

Uden på nogen måder at fratage uddannelsesinstitutioner, arbejdspladser, forældre, civilsamfund og i det hele taget omverdenen omkring unge et ansvar for at skabe gode betingelser for ungdomslivet. Og uden at reducere spørgsmålet om den stigende mistrivsel til et spørgsmål om ressource- eller problemblikke på unge, ønsker vi i denne rapport at løfte alt det, unge gør for at være og trives i deres liv, samt hvordan de skubber og forstyrrer de sammenhænge, de indgår i, frem i lyset.

Vores ambition er at bidrage til at skabe flere håbefulde og opbyggelige fortællinger om ungdomslivet i dag og at få øje på, dels hvor vi som samfund kan tage ved lære af bevægelser blandt unge, og hvor der er brug for, at vi gør noget andet, end vi plejer. Og dels hvor der er brug for, at vi som samfund, voksne, professionelle og politikere ændrer på betingelserne for ungdomsliv i dag. Dette gør vi ved at stille skarpt på, hvad unge gør, og ved at lade os inspirere af en række banebrydende filosofiske og sociologiske værker, som på hver deres måde sætter globale forskydninger og bevægelser på begreb og tilbyder nye 'forstyrrende', og dermed potentielt forandrende, måder at begrebssette gode, meningsfulde ungdomsliv på. Konkret forfølger vi spørgsmålene:

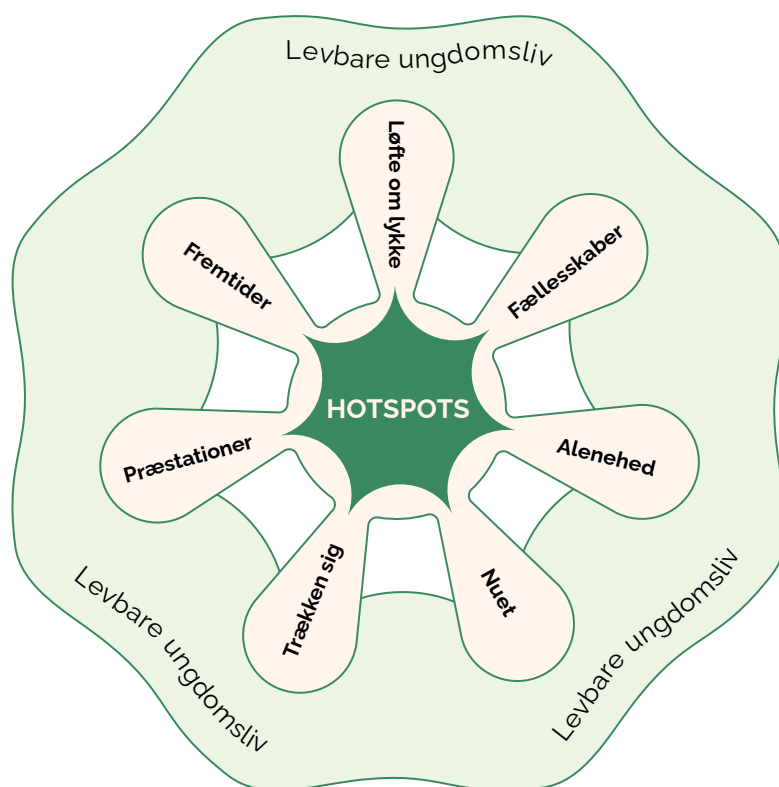
- **Hvilke trivselsbestræbelser får vi øje på blandt unge i dag?**
- **Og hvordan kan vi arbejde i retning af at udvikle betingelserne for levbare ungdomsliv?**

Vi introducerer således to nye begreber, **trivselsbestræbelser** og **levbare ungdomsliv**, som du kan læse mere om i Del II, men som vi kort vil slå an her. Det sidstnævnte, **levbare ungdomsliv**, er inspireret af den amerikanske sociolog og filosof Judith Butler (2022), der taler om 'levbare liv'. Begrebet udspringer af et ønske om at skubbe til idealer om lykke, der knytter sig til det enkelte individs selvrealisering og til en æra eller epoke, hvor netop selvrealisering kobles til værdier som individuel frihed og lykke (Latour og Schultz, 2022).

Levbare liv kredser nemlig ikke om den enkelte i sig selv, men snarere om de forbindelser, sammenvævninger og afhængigheder, der knytter den enkelte sammen med omgivelserne. Når der eksempelvis udbryder en Corona-pandemi, ja, så griber det ind i hver enkelt unges liv og forandrer og skubber til dennes betingelser for at leve liv og trives. Når forældre bliver skilt, når uddannelser reformeres, arbejdspladser mangler arbejdskraft osv., så griber det ind i betingelserne for unges liv. Levbare liv er således ikke et nyt lykkeideal, som unge skal stræbe efter at forløse og indfri. Ej heller det stik modsatte – en lavere og mindre ambitiøs barre for, hvad unge kan og bør stræbe efter at opnå som enkeltindivider end trivsels-idealet. Levbare liv er i det hele taget ikke noget, den enkelte unge kan forløse alene. Levbare liv for unge såvel som for alle andre er noget, vi sammen skal arbejde for at skabe i de sammenhænge – nære som fjerne, mindre som større – som vi, som mennesker, indgår i.

Vi knytter yderligere begrebet sammen med et andet nyt begreb, nemlig **trivselsbestræbelser**. Begrebet om trivselsbestræbelser introducerer vi selv i en ambition om at tilføje begrebsparret trivsel og mistrivsel en handlende og agens-skabende dimension samt for at tydeliggøre, at trivsel og mistrivsel er bevægelige og foranderlige størrelser og ikke statiske kategorier. Begrebet trivselsbestræbelser inviterer til at få øje på unge som nogen, der gør alt muligt i deres hverdag og i deres liv i forsøg på at trives og skabe sig levbare ungdomsliv.

Igennem undersøgelsens analyser af de unges trivselsbestræbelser finder vi, at trivselsbestræbelserne samler sig og intensiveres omkring nogle hotspots. Hotspotsne er områder, hvor vi finder en særlig høj aktivitet og intensitet i de unges trivselsbestræbelser, idet de her i særlig grad både søger efter at trives, men samtidig også kæmper med deres trivsel. Vi identificerer gennem vores analyser syv hotspots, som også er illustreret i en model:

HOTSPOTS

1. Hotspot: Løfter om lykke
2. Hotspot: Fællesskaber, der letter egne livsprojekter
3. Hotspot: Alenehed, der finder vej i en døgnåben socialitet
4. Hotspot: Nu'er som fristeder
5. Hotspot: Trækken sig til ro
6. Hotspot: Præstationer, der lykkes
7. Hotspot: Fremtider, der skaber balance

Med afsæt i de syv hotspots og vores analyser af dem er det vores håb, at denne rapport kan bidrage til debatten og arbejdet med unges trivsel ud fra et nyt perspektiv. Et perspektiv, der kan bruges som afsæt for en samfundsmæssig diskussion af, hvad der kan forstås som levbare liv i dag for unge såvel som for andre. Og for en diskussion af, hvordan vi kan tage ved lære af unges trivselsbestræbelser, og hvor der er brug for, at bestræbelserne understøttes – eller måske skubbes til – af forældre, institutioner, organisationer og politikere.

I resten af Del I præsenterer vi undersøgelsens hovedpointer og en række opråb, som udgør vores input til den videre debat og diskussion om trivsel, mistrivsel og levbare liv. Herefter følger del II, som er undersøgelsens teoretiske inspirationer og dernæst del III, som er analyserne af hotspotsne. Til sidst kommer en kort beskrivelse af metodegrundlaget for undersøgelsen.

Konklusion

Hovedpointer og opråb

Vi springer nu til de fund og tanker, vi samlet set har gjort os gennem arbejdet med de unges fortællinger. Vi lægger ud med de hovedpointer, vi tager med os fra arbejdet med undersøgelsen i relation til unges trivsel, dernæst præsenterer vi kort de syv hotspots for unges trivselsbestræbelser, der er omdrejningspunktet i rapporten. Herefter analyserer vi på tværs af hotspotsne for til sidst at komme med en række opråb til, hvad vi med fordel kan gøre i morgen, hvis vi skal fremme levbare liv for unge.

Vores hovedpointe: Unge gør meget mere, end vi tror

Vores overordnede pointe er, at unge gør alt muligt for at trives og for at håndtere de forventninger, muligheder, udfordringer og vilkår, som de møder i de forskellige liv, der er dem givet. Alt dette kalder vi for trivselsbestræbelser. Der gemmer sig stor handlekraft i de unges bestræbelser, som vi er tilbøjelige til at overse i debatten om unges trivsel, hvor trivsel og mistrivsel ofte fremstilles som endimensionelle tilstande eller kategorier, som unge rammes af og passivt befinder sig i. Men trivsel og mistrivsel er langt fra alene noget, unge rammes af, befinder sig i, mangler eller har i overmål. Det er i høj grad noget processuelt, der vedholdende gøres, kæmpes med og samtidigt bevæges og skubbes nye steder hen af unge i deres hverdag og liv i videre forstand. Så selvom unge på forskellig vis er givet en række betingelser og forhold, som de lever under og lever med, og som præger deres trivsel og mistrivsel, så har trivsel og mistrivsel altså også karakter af en proces, som de unge gennem deres handlen bidrager til at forme og forskyde.

Vi har som nævnt identificeret syv hotspots for disse bevægelser blandt de unge i vores materiale, der er omgærdet af en særligt høj aktivitet og intensitet, og som de unge i særlig grad både søger mod og kæmper med i deres bestræbelser på at trives. Hotspotsene viser, at de unges trivselsbestræbelser finder sted i relation til problemstillinger, livssituationer og sammenhænge, der fylder og på godt og ondt har betydning for de unge og deres liv. Det er ikke alt sammen noget, de kan gøre noget ved eller ændre. Ikke desto mindre viser vores analyser af hotspotsene, hvordan de unge bakser med, skubber til og handler på disse problemstillinger, livssituationer og sammenhænge, og at denne handlen rummer afgørende bestræbelser på at trives.

Vi opsummerer her kort hotspotsne for unges trivselsbestræbelser:

1. Hotspot: Løfter om lykke

Det første hotspot handler om lykke. Der klæber store forventninger om lykke til ungdomsårene, som vi alle er med til at skabe og dyrke. Ikke mindst forældregenerationen. Gennem vores fortællinger om alt det skønne, der skal ske. Festerne, den første kæreste, vennerne, beruselsen, lethed, sabbatåret, gymnasietiden, efterskole- eller højskoleåret osv. Og lykkefortællingerne virker stærkt mobiliserende for mange unges trivselsbestræbelser i retning af at gribe, leve og række ud efter denne lykke, inden ungdomsfasen rinder ud. Det er en lykke, der ofte kredser om lethed, muligheder for at give sig hen og slippe det særlige pres, der gør sig gældende i nutidens individualiserede præstationskultur. Men bestræbelserne for at opnå lykke kan også kuldsejle, idealerne er mange, høje og kan være uopnåelige, og vi hører i begrænset omfang også fortællinger i materialet om et lykkepres, som enkelte unge problematiserer og er kritiske overfor.

2. Hotspot: Fællesskaber, der letter egne livsprojekter

Det andet hotspot handler om fællesskaber, som synes at have en næsten magnetisk kraft blandt de unge. Fortællingerne om fællesskaber åbenbarer følsomme og omsorgsfulde relationer og fællesskaber blandt mange unge, hvor man bestræber sig på at dele, støtte og være der for hinanden. Fællesskaberne er også adgangsbillet til at blive 'indhyllt' i noget, til at flytte fokus fra sig selv og sin egen selvrealisering til et kollektivt 'vi', hvor de unge på forskellige måder fletter sig ind i hinanden og overskrider grænserne for individualitet. Det er her, man finder glæde, nærvær, nydelse og dybde. Det er også i de 'indhyllende' fællesskaber, der kan søges aflastning, forglemmelse og pause fra de livsprojekter, der i perioder kan tynde, drille og være stærkt individualiserede. Endelig kan fællesskaberne polstre mod følelser af utryghed og uforudsigelighed, som kan være at finde i det nære såvel som i den store omverden. Men måske fordi fællesskabernes betydning er så stor, så vokser angsten for, at det ikke forløses tilsvarende. Fællesskaberne kan således også være forbundet med stor risiko og frygt og gøre voldsomt ondt eller opleves mangelfulde i forhold til ens forventninger. Ligesom adgangen til fællesskaber kan være meget ulige og forskellig for unge afhængigt af individuelle såvel som sociale og strukturelle forhold.

3. Hotspot: Alenehed, der finder vej i en døgnåben socialitet

Det tredje hotspot handler om at være fysisk alene i en tid, hvor sociale medier gør det muligt at række ud efter eller følge med i fællesskaberne døgnet rundt. At være alene er dermed ikke en selvfølgelig tilstand, det er en tilstand, man i høj grad er bevidst om og forholder sig til, og som der knytter sig uendelig mange trivselsbestræbelser til. For FOMO, risikoen for at føle sig ensom eller blive afkodet af andre som ensom, lurer lige om hjørnet. Samtidig træder det at være alene frem som en afgørende trivselsbestræbelse, der handler om at søge ro. Andre gange består trivselsbestræbelsen i at undgå at være alene og blive konfronteret med egne tanker. Men de ændrede vilkår for alenehed kan også skubbe til oplevelser af ensomhed, som handler om ubehagelige følelser af diskrepans mellem ens ønsker om sociale relationer og så det, man faktisk oplever. Her gør aleneheden ondt og kan blive til en 'ny ensomhed', som nok kan være midlertidig, men ikke desto mindre opleves som et intenst og uønsket socialt tomrum.

4. Hotspot: Nu'er som fristeder

Det fjerde hotspot knytter sig til bestræbelsen efter at balancere nuet i relation til fremtiden. At identificere og realisere en fremtidsplan synes at været vokset i betydning og at være blevet et normativt ideal, som har sat sig igennem på mange niveauer af samfundslivet. Trivselsbestræbelsen handler her om, at vi finder unge, som aktivt søger at beskytte nuet og søge at friholde det som et 'øjeblik', der kan give adgang til ro og samhørighed og måske også selvforglemmelse. Nuet søges således som et fristed for paratgørelse til en fremtid, der kan opleves som påtrængende, opmærksomhedskrævende, uforudsigelig og usikker. Vi har dog også hørt enkelte fortællinger om nuer og fremtidsorienteringer, der ikke står i modsætning til hinanden, men derimod udgør hinandens forudsætninger og skabelsesbetingelser. Det ses i forhold til fremtidsplaner, der i mindre grad er hugget i granit, og i højere grad har en temporær og flertydig kvalitet, som kan gå i dialog med nuet og de udfordringer og det besvær, som tegner sig i dette. Det er dog undtagelsen, der bekræfter reglen i denne trivselsbestræbelse: At nuet er en truet art, der skal beskyttes fra en paratgørelse til fremtiden, som ellers risikerer at lægge sig hen over mange vigtige øjeblikke, som kan skabe mening og trivsel i ungdomslivet.

5. Hotspot: Trækken sig til ro

Det femte hotspot kredser om behovet for at trække sig fra aktiviteter og sociale sammenhænge som en markant trivselsbestræbelse blandt de unge. At tage headset på for at glide ind i roen med sig selv og musikken, uanset om man sidder midt i klassen, bussen eller andre sociale sammenhænge. Eller at trække sig ud i naturen og forlade sin telefon eller slette sine sociale medier i en periode for at slippe for andres posts. Det kan også være familiefødselsdagen, man melder fra til, eller studiet, skolen og arbejdspladsen man tager en sygedag fra, eller det kan være, man har brug for en orlovsperiode for at finde et åndehul. Trivselsbestræbelsen om at trække sig handler om at passe på sig selv, udvise egenomsorg og sikre ens mentale balance gennem at finde veje til ro, musik, natur el.lign. Men at trække sig kan også rumme udfordringer i form af for højt fravær i skolen eller på arbejdspladsen eller manglende tilstedeværelse i fællesskaber, der er afgørende for opretholdelsen af ens sociale liv. At trække sig kan dog opleves som en nødvendighed for at sikre en balance mellem beholdning og forbrug af ressourcer og fravær af 'udpining' og overudnyttelse af disse ressourcer.

6. Hotspot: Præstationer, der lykkes

Det sjette og næstsidste hotspot handler om præstationer, der ofte associeres med udefinerbare og uafgrænselige oplevelser af at skulle præstere og blive vurderet i både sociale og uddannelses- og arbejdssituationer. Men trivselsbestræbelserne her viser os vej til oplevelser med præstationer, der lykkes, når der eksempelvis arbejdes med noget materielt og fysisk eller i relation til afgrænselige opgaver, som man oplever at kunne komme i mål og lykkes med. Det kan også være præstationer, der knytter sig til et fælles 'vi', fremfor at være forbundet til individuelle mål og individuelle succeser. Præstationer, der ikke rummer muligheder for at være konkrete, praktiske og afgrænselige, synes derimod at rumme risikoen for at blive hvirvlet ind i konstant optimerende og individualiserede selvrealiseringsprocesser. En evig jagt på at blive dygtigere og bedre med henblik på at kunne levere dygtigere og bedre præstationer. En evig jagt, der nok rummer muligheden for at blive afkodet som et værdifuldt subjekt i præstationsfundet, men som også sætter sig som et pres og en uro, de unge gennem denne trivselsbestræbelse søger at dæmme op for.

7. Hotspot: Fremtider, der skaber balance

Det sidste og syvende hotspot knytter sig til trivselsbestræbelser, der kredser om de unges tanker om og forventninger til fremtiden og særligt forestillingerne om et kommende arbejdslivs betydning. For på trods af, at der er en verden til forskel mellem de unges konkrete fremtidsdrømme i relation til arbejde, så går der en måske lidt uventet fælles delt linje i mange af de unges trivselsbestræbelser, der krydser køn, uddannelsesbaggrund og geografisk placering i landet, og det er orienteringen mod arbejdsliv i balance. Det kan konkret være arbejdsliv, der rummer mulighed for at indgå i kollektive arbejdsprocesser og et større 'vi' på arbejdspladsen, eller om at være tæt på naturen eller på anden måde arbejde med noget, der giver mening for en, eller sidst men ikke mindst om at have tid til familien og til at arbejdslivet ikke fylder for meget. Denne trivselsbestræbelse tegner konturerne af en interessant dobbelthed, hvor de unge på den ene side er orienterede mod en karrierelivsform med de muligheder for at realisere drømme og meningsfuldhed i arbejdet, som den rummer, men på den anden side også er orienteret mod en lønarbejderlivsform med dens betoning af arbejdsmiljø og rammer, man kan trives i.

Hvordan kan vi forstå unges trivselsbestræbelser?

Nu bevæger vi os fra de tætte analyser og dilemmaer knyttet til de syv hotspots over til at dele de erkendelser og refleksioner, vi har gjort os om alt det, der går på tværs af trivselsbestræbelserne.

På tværs af de syv hotspots ser vi en udspændthed mellem to samtidige tendenser:

På den ene side arbejder mange unge dagligt for at håndtere deres liv og lykkes som individer på alle livets arenaer. De kæmper for at skabe mening, sammenhæng, relationer, værdi osv. i deres liv og for at imødekomme de krav og forventninger, de møder i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet, i deres familier, blandt vennerne osv. De kæmper for at lykkes som enkeltindivider i de konkrete sammenhænge og kontekster, de befinder sig i, og i relation til dette vidner fortællingerne om, at en del oplever et pres i forhold til at kunne leve op til disse individuelle livsprojekter, og for nogen giver det decideret anledning til stress og pres. Det er også her, vi ser en angst for ikke at lykkes socialt, uddannelses- og arbejdsmæssigt osv. fylde i varierende grad fra ung til ung og fra sammenhæng til sammenhæng.

På den anden side ser vi også en helt anden tendens pible frem i de trivselsbestræbelser, vi har indkredset i de syv hotspots. Det er en tendens, der peger i retning af stærke fortællinger om fællesskaber, ro og tilstedeværelse som nogle stærkt mobiliserende værdier. Vi ser således parallelt med den første tendens også en udbredt følsomhed og omsorg for hinanden og for det, som deles, gøres, udrettes og skabes med hinanden, der hvor fællesskaberne gør godt. Vi ser en udbredt refleksion og bevidsthed om, hvilken betydning relationer, forbundethed og indhylninger har for den enkelte og for fællesskaber.

Denne anden tendens handler ikke mindst om at skabe balance og ro for at gøre livet levbart i et samfund, som, mange oplever, konstant trækker i en og ansporer en til at gøre tingene på en bestemt måde og i et bestemt tempo. Trivselsbestræbelserne vidner om et omfattende og vedholdende arbejde med at forsøge at skubbe til oplevelser af ubalancer for i stedet at søge en bedre balance i livet. En balance mellem det individuelle og det sociale, mellem her og nu og fremtiden, mellem hvad man kan, og hvad man skal, mellem forventninger og muligheder, mellem ressourcebeholdning og ressourceforbrug, mellem belastninger og restitution osv.

Individuelle livsprojekter med at lykkes med at have styr på sin fremtid, klare sig godt i skole, uddannelse og arbejdsliv fylder utrolig meget. For nogle synes disse livsprojekter at tynde og skræmme i et omfang, som tilfører trivselsbestræbelserne noget, som rækker ud over en egentlig balanceringsambition: I undersøgelsens analyser ser vi således tegn på, at trivselsbestræbelserne visse steder rummer elementer af begrænsning, flugt eller undvigelse, som kunne signalere et gryende oprør eller måske snarere opgør. Lad os dvæle lidt ved det.

Individuelle livsprojekter, som de tegner sig i nutidens ungdomsliv, er sjældent noget, man definitivt lykkes med, ej heller noget, der opleves let og smertefrit. Men samtidig er ungdomslivets store valg i mange af de unges fortællinger spundet ind i stærke fortællinger om et liv, der synes overvældet af muligheder, tempo, individualiserede krav, høje standarder og forventninger. Selvom reaktionerne på dette er at finde i masser af bestræbelser rettet mod at tilpasse sig det, de oplever, der skal til for at lykkes, og i det omfattende mentale balancearbejde, vi allerede har pointeret, så ser vi også en række fortællinger om unge, der trækker sig fra skole, uddannelse og arbejdsliv i kortere eller længere tid. Denne bevægelse hen imod at trække sig tegner, sammen med drømmene om fremtiden, konturerne af en normativ forskydning væk fra individuel selvrealisering og prestigefyldt travlhed hen imod et alternativt normativt ideal om at opnå ro og balance og muligheden for at afsøge dimensioner af tilværelsen, som de individuelle livsprojekter kun rummer begrænsede muligheder for.

Netop her får vi øje på, at unges trivselsbestræbelser, udover at inspirere og lære os ting, der kan være med til at tegne horisonterne af levbare ungdomsliv, også rummer elementer, der kan vække til eftertanke og bekymring. Trivselsbestræbelsen om at trække sig rummer på en og samme tid muligheder og udfordringer. For lige så vel, som det er vigtigt at kunne passe på sig selv, sine ressourcer, yde 'egenomsorg', afsøge andre sider af tilværelsen osv., lige så uomtvisteligt er det, at det også gør noget ved de unge og de fællesskaber og sammenhænge, de indgår i og trækker sig fra. Uanset om vi taler skolefællesskaber, arbejdsfællesskaber eller familier, så skal de som konsekvens heraf udvise rummelighed, fleksibilitet og strække sig på nye måder for at kunne fungere. At trække sig fra dem for at opnå ro og trivsel skaber således udfordringer for andres liv og muligheder for trivsel.

Det vækker også til eftertanke, at flere af trivselsbestræbelserne kredser om, hvad der tillægges betydning som lykke. For vi ser stærkt mobiliserende bevægelser i retning af at få det nære, det relationelle og det konkrete hverdagsliv til at lykkes og fungere, som bestræbelser på at gøre livet levbart. På samme vis ser vi også bestræbelser, der kredser om fremtiden og drømmen om lykke i forsøgene på at gøre fremtiden levbar i spændingsfeltet mellem konkrete ønsker om arbejdsliv i balance og en fremtid, der hele tiden trænger sig på i form af planer, valg og omverdens forventninger.

Vores ønske er i den forbindelse at invitere til brugen af begrebet om levbare ungdomsliv frem for andre normative begreber, som unge og vi som samfund ellers har i spil som fx lykke, ungdomsliv i trivsel, gode ungdomsliv osv. Et levbart liv er ikke et nyt lykkeideal, som unge skal stræbe efter at forløse og indfri. Det er heller ikke noget, man som enkeltindivid kan lykkes eller mislykkes med. Et levbart liv er snarere en form for kollektiv trivsel og dermed en gøren og væren, der ikke bliver ved de trivselsbestræbelser, der kobler sig til den enkelte, men også indtænker det kollektive og fælles og dermed også overskrider grænserne mellem den enkelte og omgivelserne. Levbare liv kan derfor ikke realiseres af unge alene. Levbare liv griber ind i den enkelte og i omverdenen og bliver til og bor i sammenvævningerne mellem disse. Levbare liv tager højde for helheden og de større sammenhænge og for, hvordan individers og grupperes trivselsbestræbelser griber ind i hinanden og verden omkring dem.

Med afsæt i en sådan tænkning omkring ungdomsliv kommer vi her med en række opråb til, hvad vi gør i morgen, hvis vi skal skubbe i retning af levbare ungdomsliv.

Opråb til, hvad vi skal gøre i morgen, hvis vi skal arbejde for levbare ungdomsliv

- Lad os starte en dialog om unges trivselsbestræbelser, hvor kan vi tage ved lære af og måske endda understøtte og styrke unges trivselsbestræbelser.
- Lad os starte en samtale om, hvornår bestræbelserne også spænder ben for levbare liv, og hvor der derfor er brug for samfundsmæssig handlen og forandring.
- Lad os tale mere om trivselsbestræbelser som unges aktive forsøg på at lykkes i og skubbe til de sammenhænge og den verden, der er dem givet. Og om vores fælles ansvar for at snakke mindre om trivsel og mistrivsel som binære og absolutte størrelser.
- Lad os aldrig glemme, at der er unge, som vedvarende kæmper med mistrivsel, som de med alverdens trivselsbestræbelser ikke kan overkomme alene.

Og mere specifikt:

- Lad os på tværs af generationer arbejde sammen om at skabe fælles håb og horisonter for nu og fremtiden, der kan sameksistere med de individuelle idealer om lykke. Og lad os, sammen med unge i skoler, på uddannelser, klubber, ungdomsskoler, efter- og højskoler, arbejdspladser og i hjemmene, arbejde på at understøtte fortællinger om mangfoldige former for idealer og lykkeforståelser – individuelle såvel som kollektive.
- Lad os understøtte steder og sammenhænge, hvor der skabes vi'er, hvor man kan lykkes i fællesskaber, præstere i fællesskaber, 'indhylle' sig i fællesskaber, der kan supplere og danne modvægt til de individuelle livsprojekter. Men ikke alle fællesskaber fører til 'indhylninger', for fællesskaber kan også ekskludere og på anden vis modvirke levbare liv for andre. 'Indhylninger' opstår i fællesskaber, hvor man tør give sig til kende, hvor der er plads til forskelligheder, og hvor der er trygt at være.
- Lad os starte en samtale om, hvordan vi hver især håndterer alenehed i en digital tidsalder. Der er ikke brug for flere problematiske forståelseskæder og normative idealer om, at trivsel er lig med at være god til at være alene og i indre ro og harmoni. Der er brug for at dele mangfoldige og flertydige erfaringer og oplevelser mellem unge, og mellem unge og voksne, omkring det at være alene og være i alenehed. Men det er ikke kun de unge selv og deres nære omgivelser, der skal gøre noget her. Der er brug for, at ansvaret for at styre og indhegne det digitale liv ikke forbliver et ansvar, der alene skal håndteres af den enkelte unge, forældre eller lærer.

- Lad os skabe legitime måder og muligheder for at trække sig, som er afvejet i forhold til hensynet til omgivelserne. Der er åbenlyse behov for at trække sig i et hverdagsliv, der rækker ud hele tiden. Men det er ikke lige meget, hvor man trækker sig fra og hvornår. Enkeltindivers bestræbelser på at trives kan være ødelæggende for vores fællesskaber og for levbare liv, hvis alle potentielt trækker sig fra skoleklassens fællesskab, melder afbud i sidste øjeblik til familiefødselsdagen, trækker sig fra opgaverne på arbejdet for at passe på sig selv osv. Samtidigt kan det at trække sig også vise os vej til at trække sig ind i musik, natur, sig selv på gode og nødvendige måder. Så lad os finde ud af, hvordan vi kan understøtte trivselsbestræbelser til at trække sig, så vi i højere grad har blik for, hvor de finder sted, på hvilke måder de finder sted – og tilbyder legitime måder at trække sig på.
- Lad os få øje på, dyrke, fremhæve og hylde præstationer, der ikke kalder på evig (selv-)optimering. Altså præstationer, man kan komme i mål med, lykkes med og afslutte, uden at den næste præstation allerede kalder på at blive realiseret og optimeret. Samtidigt er det langt fra alle processer eller opgaver, som er lige overskuelige, og hvor målene lader sig afgrænse eller definere på forhånd, men også her kan fokus skubbes, således at andre værdier end dem, der knytter sig til (selv-)optimering, individuel succes, forbedring osv. søges fremmet. Det kan være værdier som tilfredsheden ved opgaven, indholdets meningskabelse, opgavens særegenhed eller dens mere overordnede betydning for livets levbarhed osv.

- Lad os dyrke og dvæle ved nuet i uddannelsesinstitutioner og på arbejdspladser. Lad os skabe legitime steder og livsbiografiske faser, hvor man kan trække sig eller netop dyrke nuet, så bestræbelserne på at skabe ro og balance understøttes. MEN lad os være tydeligt bevidste om, at behovene for at trække sig og skærme nuet også til dels er som at tisse i bukserne. Det er at betragte som unges overlevelsesstrategier, der kalder på strukturelle løsninger snarere end at følge med og understøtte bestræbelsen. Det levbare synes her at pege i retning af at skrue ned for paratgørelsesfokusset og utålmodigheden i bl.a. uddannelsessystemet for på den måde strukturelt at skabe balancerede forbindelser mellem erfaring, nutid og fremtid for unge, og dermed mindske behovet for pauser.
- Lad os dyrke og skabe betingelser for arbejdsliv, der rummer muligheder for at forene meningsfuldt indhold og liv i balance. En slags '9-16' karriere, hvor karriere dækker over det at finde mening i arbejdet. I mange jobs og mange sektorer er der skruet op for tempoet, og ansættelserne er blevet mere midlertidige, så man som ung kontinuerligt skal bevise sit værd, og selve meningsskabelsen i opgaveløsninger er sat under pres. Manglen på unge kalder på, at arbejdspladser får blik for betingelserne for at leve liv, hvor unge ikke samtidigt kontinuerligt oplever at skulle trække veksler på andre prioriteringer i livet.

Vi ønsker med punkterne her at skubbe til, at unges individuelle trivselsbestræbelser bringes til at kunne bidrage til levbare liv, som et kollektivt trivselsbegreb. For som de dobbeltheder vi har påpeget viser, så viser nogle af de unges trivselsbestræbelser os væsentlige og vigtige elementer i levbare ungdomsliv. Men trivselsbestræbelserne kan også som individuelle strategier spænde ben for det fælles og dermed for levbare liv for unge såvel som for andre generationer.

Lad os her som det sidste igen understrege, at unge og deres omgivelser – nære såvel som fjerne – er vævet sammen, og at vejen til levbare liv derfor aldrig alene kan handle om at ændre på unge.

DEL 2

Teoretiske inspirationer

Vi inviterer i denne anden del læserne ind i vores begrebslige og teoretiske inspirationer og overvejelser. Vi stiller først skarpt på den forståelse af trivselsbegrebet, som vi trækker på i undersøgelsen, og vi argumenterer her for begrebet trivselsbestræbelser, der som bekendt er et omdrejningspunkt i vores analyser. Dernæst giver vi en kort smagsprøve på en række af de banebrydende filosofiske og sociologiske værker, som har dannet afsæt for begrebet levbare liv, som ligeledes har været med til at forme det analytiske blik i undersøgelsen.

Trivselsbegrebet

Inden for forskningen i trivsel og mistrivsel findes mange forskellige bud på både omfanget og karakteren af problemerne, årsagerne til trivselsproblemerne, hvilket også er med til at danne afsæt for forståelsen af potentielle løsninger. Afhængigt af, om man spørger en medicinsk forsker inden for psykiatrien, en psykologisk forsker, en samfundsforsker, en sundhedsforsker, en kulturforsker eller en uddannelsesforsker eller noget helt syvende, så vil man således møde forskellige forståelser og bud på løsninger.

De forskellige forskningsmæssige blikke har hver deres berettigelse og bidrager med vigtige perspektiver på børn og unges trivsel, for temaets kompleksitet tilsiger, at det er i det tværfaglige og tværvideenskabelige, vi skal finde de mange aspekter og forklaringslementer, som skal til for at forholde os til problemet. Men mangfoldigheden af perspektiverne betyder også, at det at beskæftige sig med trivsel og mistrivsel er som at træde ind på en våd bane smurt med sæbe (Katznelson mfl. 2022). 'Trivselsbegrebet smutter fra en', når man forsøger at få styr på, hvad det indebærer, og hvordan det afgrænses. Det anvendes og defineres på et utal af måder inden for stadig flere institutionelle, politiske og forskningsfaglige felter (Smith & Reid, 2018).

På engelsk anvendes ordet 'wellbeing', som dækker både begreberne velbefindende og trivsel på dansk. I en dansk sammenhæng bliver trivsel imidlertid ofte knyttet til et mere snævert fokus på individuelle personers psykologiske eller mentale trivsel eller til personers mentale sundhed, hvilket på engelsk betegnes som 'mental health'. Der er således en uklarhed om, hvorvidt trivsel dækker mental eller psykologisk trivsel eller sundhed eller en bredere forståelse af menneskers velbefindende, der rækker ud over det mentale/psykologiske. Men det er langt fra den eneste konceptuelle uklarhed ved begrebet.

Med udgangspunkt i en britisk rapport peger Marschall & Thingstrup(2019) på trivselsbegrebets medfødte uklarhed og teoretiske inkonsistens. De opridser en række modsætninger og uklarheder om, hvordan trivselsbegrebet meningsudfyldes. De spørger i den forbindelse, om trivsel er:

” – Individuel eller kollektiv? – Subjektiv eller objektiv? – Permanent eller midlertidig? – Generel eller specifik? – Muligt at reducere til komponenter eller en ikke-reducerbar holistisk enhed? – Hvor ansvaret placeres; struktur versus agens? – En neutral tilstand (intet galt) eller en positiv tilstand (bedre end neutral)? – Et mål i sig selv eller et middel til et andet mål? – En tilstand eller en proces- et sted eller en rejse?”

Marschall & Thingstrup, 2019, s.21

Trivselsbegrebet er både blevet kritiseret og videreudviklet af en række internationale forskere, som vi finder inspiration hos. I den sammenhæng efterspørger McLeod og Wright (2016) en kritisk tilgang til trivselsbegrebet: *”(…), så det ikke blot mobiliseres som en selvindlysende, godartet eller neutral konstruktion”* (s. 778 [vores oversættelse]). Mens Eriksen og Seland (2021) foreslår; *”at en frugtbar måde at operationalisere trivsel på i en sociologisk kontekst er at flytte fokus fra psykologiens subjektive elementer af trivsel til at sætte fokus på kontekstuelle forudsætninger for trivsel hos unge”* (s. 178 [vores oversættelse]).

Dette er i tråd med studier, der viser, at komplekse sociomaterielle forhold påvirker unges mentale trivsel (Lamont, 2023, Landstedt et al., 2017). I Smith & Reids (2018) videreudvikling af begrebet wellbeing problematiseres det forhold, at wellbeing ofte bliver betragtet som en kvalitet, 'der er er iboende i et liberalt individ' (s. 808, [vores oversættelse]). I forlængelse af denne kritik udvikler forfatterne et trivselsbegreb, som de kalder for 'intra-aktiv trivsel' [vores oversættelse], der er kendetegnet ved at være et koncept, der medtager forhold, der er relationelle, kontekstuelle og post-humane i den forstand, at trivselsbegrebet også rummer forhold, der ikke er menneskelige. Smith & Reids ønske er desuden at fremme en følsomhed over for de komplekse måder, som trivsel finder sted på, snarere end at reducere det til foruddefinerede statistiske kategorier.

I erkendelse af, at ingen begreber er neutrale konstruktioner (McLeod og Wright, 2016), har ambitionen i denne rapport været at udvikle og arbejde med et trivselsbegreb, hvor unges trivsel betragtes som noget, der dels bliver til i samspil med de sociale rammer, de indgår i (Görlich et al., 2019), og dels fokuserer på unges agens og handlinger i forbindelse med at skabe eller opretholde trivsel. Det sidste perspektiv udspringer af vores empiriske analyser og er parallelt med Smith & Reids (2018) opfordring til, at kommende forskning må kaste mere lys på trivsel, 'som det finder sted'.

I en dansk sammenhæng tager Sundhedsstyrelsen udgangspunkt i Verdenssundhedsorganisationen WHO's definition af mental sundhed (2022), der defineres som:

"En tilstand af velbefindende, hvor individet kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress samt indgå i fællesskaber med andre mennesker. Mental sundhed rummer to dimensioner:

Oplevelsesdimensionen: At man oplever at have det godt, er overvejende glad, i godt humør og tilfreds med livet. Og funktionsdimensionen: At man kan klare dagligdags gøremål som fx at købe ind, lave mad, gå på arbejde eller i skole, indgå i fællesskaber og håndtere hverdagens udfordringer"

Sundhedsstyrelsen, 2020

I Sundhedsstyrelsen og WHO's definitioner er mental sundhed således en tilstand. Det er et udtryk for en sund mental tilstand, når mennesker er i stand til at udfolde sig og håndtere dagligdagen. Katznelson m.fl. (2022) peger i den forbindelse på, at trivsel i denne definition er en tilstand af 'overvejende' glæde, positivitet og tilfredshed. Med at ordet 'overvejende' levner rum for, at et liv i trivsel også rummer oplevelser med nedtrykthed og tristhed. At ungdoms- og livsproblemer hører med til livet, og at det er at betragte som almenmenneskeligt. Det betyder også, at et (ungdoms)liv uden midlertidige oplevelser af ensomhed, tristhed, kærestesorg ikke er hverken muligt eller ønskeligt. Ligesom Hjortkær (2019) peger de på, at livsforløb uvægerligt vil indebære perioder med vanskeligheder, udfordringer og nedture, og at det ikke er i modstrid med Sundhedsstyrelsens definition.

Trivselsbestræbelser – et aktivt trivselsbegreb

Vi vil imidlertid også pege på et andet aspekt ved Sundhedsstyrelsens definition, nemlig ordet 'tilstand'. I denne rapport ønsker vi nemlig at vise, at unges mentale trivsel ikke blot er en tilstand, unge rammes af og befinder sig i, men også kan betragtes som noget, unge skaber og forandrer gennem en uendelig række af store og små handlinger, valg og forhandlinger, som alle orienterer sig imod det samme, nemlig mental trivsel, ikke alene og for sig selv, men sammen med andre – og for andre. Vi peger på, at trivslen ikke alene bør forstås som en tilstand, der bare er, men som en kontinuerlig proces, der til stadighed *gøres*.

Vi ønsker at udfolde et trivselsbegreb, hvor vi betoner, at trivsel er et dynamisk og socialt fænomen. I den forbindelse henter vi dels inspiration i kønsforskningens ide om menneskelig tilblivelse som en performativ, relationel, kontekstuel og kontinuerlig proces (eks. Butler, 1990). Altså trivsel i ing-form som noget, der *gøres* og tager form i en uafsluttet proces. Samtidig henter vi inspiration i det kritiskpsykologiske begreb om 'livsførelse', som fokuserer på, at mennesker aktivt skaber sammenhæng mellem livets forskellige kontekster gennem deres 'livsførelse'. 'Livsførelse' betegner "*subjekters aktive engagement i at leve et sammensat liv*", skriver Kousholt (2006, s. 35). Livsførelsesbegrebet rummer et fokus på, at individet gennem sin livsførelse må håndtere forskellige modsætningsfulde krav.

Altså peger vi på en trivsel, som forhandles og leves gennem livets forskellige, modsætningsfulde livssammenhænge. Selvom de nævnte inspirationskilder er blevet til inden for meget forskellige forskningstraditioner, deler de ideen om, at mennesker ikke fører deres liv og bliver til alene og uafhængigt af de relationer og samfundsmæssige sammenhænge, de indgår i. Denne sociale indlejring og sammenfletning kommer også til udtryk i vores analyser i denne rapport.

Vi kunne have kaldt dette performative trivselsbegreb for 'trivs-ling', altså trivsel i ing-form. Men vi kalder det i stedet for 'trivselsbestræbelser', fordi der netop er tale om kontinuerlige bestræbelser, som ikke altid lykkes.

'Trivsels-bestræbelser' inkluderer, at trivsel bliver til gennem uafsluttede løbende handlinger og forhandlinger i samspil med andre mennesker, aktører, institutioner samt sociale, kulturelle, fysiske og materielle forhold. Begrebet vægter, at der er tale om en aktiv 'livsførelse' og peger i den forstand på, at unge sammen og hver for sig har agens og handlemuligheder, men også på de handlingsbegrænsninger som de kan møde. Med et begreb om trivselsbestræbelser kan vi få øje på det enorme, kontinuerlige arbejde, som de unge i vores datamateriale udfører i forhold til at oparbejde, opretholde eller beskytte deres og andres trivsel. Eller sagt på en anden måde, alt det arbejde, de gør, for at opretholde, oparbejde eller beskytte et levbart liv.

Levbare liv

Nytænkende perspektiver

Vi har, som nævnt, søgt inspiration i en række videnskabelige værker, der kan hjælpe os til at registrere bevægelser i ungdomslivet. Vi nævnte filosofen Judith Butler i indledningen, og de tanker, vi har fra hende, stammer ikke mindst fra bogen *What World Is This?* (2022). Derudover har sociologerne Bruno Latour og Nikolaj Schultz' Rapport om den nye økologiske klasse (2022) samt den amerikanske professor, Donna Haraways nyklassiker, *At blive i besværet* (2021) haft afgørende betydning for rapporten. En række andre videnskabelige værker, der også har inspireret os, vil dukke op i løbet af rapporten, om end i mere afgrænsede sammenhænge.

Ingen af de nævnte værker arbejder direkte med unges trivsel. De er derimod udvalgt, fordi de fra hver deres forskellige videnskabelige ståsteder tilbyder forstyrrende og forandrende måder at forstå nogle af de aktuelle samfundsmæssige sammenhænge, som unges liv og trivsel bliver til igennem. Derudover er de valgt, fordi de også adresserer nogle af de mulige forandringspotentialer, som kan komme til at forme fremtidige unges liv og trivsel. Det gør de ved at tilbyde (forholdsvis abstrakte) tankeredskaber, der på hver deres måder har formået at udfordre vores (forfatternes) måder at forstå unges trivsel på.

Disse tankeredskeer har udviklet sig i en dialogisk proces mellem os og datamaterialet. De har formet vores blikke og de måder, vi har forstået og analyseret alle de mange videoer og interviews, som vi har haft adgang til, ved at tilbyde os nye begrebslige optikker. Samtidig har videoerne og interviewene virket tilbage på optikkerne og været med til at justere, skærpe og konkretisere vores begrebslige forståelser. Formålet med denne proces har været at indkredse, hvad levbare liv er for nutidens unge, og hvilke betydelige fortællinger og billeder af levbare ungdomsliv, som vi får øje på blandt unge i dag.

Levbare liv og indhylning

Bruno Latour og Nikolaj Schultz' Rapport om den nye økologiske klasse (2022) er et manifest tilegnet aktivister og politikere, der ønsker at gribe og videreudvikle en klimapolitisk dagsorden. Deres projekt er således et andet end vores, men vi deler (et helt ydmygt) ideal om, at vores akademiske analyser ideelt set skal kunne bidrage til en ny dagsorden. Også de øvrige værker har på hver deres måde en grundlæggende videnskabelig ide om, at det akademiske arbejde er performativt. For dem alle gælder den grundlæggende idé, at akademiske begrebsætninger ikke kun opsummerer og kondenserer vores komplekse og foranderlige verden, 'som den er', men også bidrager til at forme og udfordre forståelser, kategorier og normer i samfundet. Med inspiration fra de nævnte værker betragter og behandler vi i denne rapport således 'trivsel' som en normativ og performativ kategori, som vi gennem vores analyser ønsker at udfordre, nytænke og skubbe nye steder hen.

Latour og Schultz foreslår at erstatte 'udvikling' som metafor med et begreb om 'indhylning'. Det er et begreb, som de mønter i et opgør med vores vækstorienterede produktionssystemer, der udpiner kloden og det materielle grundlag for eksistens. De ønsker at erstatte dem med det, de kalder 'frembringelsespraksisser', der i højere grad indtænker og tager højde for dette grundlag (2022 s. 28). Latour og Schultz' afsæt herfor er en tænkning, der ønsker at skubbe og forandre forestillingen om, at vækst alene er løsningen på klodens udfordringer, idet der som en del af væksten også følger en destruktion af vores livsbetingelser. "Det handler ikke om at 'stagnere', men om endelig at opnå fremgang i trivsel" (Latour & Schultz, 2022 s.28), skriver de og fører dermed trivselsdagsordenen ind i en større dagsorden, der handler om betingelserne for kloden og det materielle eksistensgrundlag.

Latour og Schultz' begreb om 'indhyllning' udfordrer, ligesom de andre bærende værker i rapporten, traditionelle opfattelser af natur og samfund, udvikling og vækst. De opmuntrer os til at erkende kompleksiteten i menneskets indlejring i naturen og forpligter os til at adressere miljømæssige udfordringer som en integreret del af menneskers udvikling. Hos Judith Butler kommer denne normativitet blandt andet til udtryk sådan:

"Vi kan (skal) ikke forsvare os mod alt ydre eller fremmed, men transformere interaktionen med det, så kroppen kan leve med og tilpasse sig det, så vi ikke bliver syge". Vi må således gentænke (kropslig) gensidig afhængighed, sammenvævedhed og porøsitet"

Butler, 2022

Pandemi og klimakrise har været en slags fremkaldervæske for vores ontologiske forbundethed, skriver Butler. Jeg'et har altid været 'befolket' af andre, men pandemien viste os, hvad der sker, når livet leves i isolation uden andres berøringer og åndedræt. Pandemien viste os, hvor lidt levbart et liv er, hvis det leves i fuld isolation: At det, der gør mit liv levbart, også er det, der gør andres liv levbare (2022, s.43). Butler argumenterer i den sammenhæng for, at det er vigtigt at begrænse, hvor meget og hvordan menneskene indtager og bebor kloden, så vi ikke overudnytter jorden. En ubegrænset frihed er en frihed på bekostning af et levbart liv, skriver hun og sætter dermed det frihedsbegreb, som i mange årtier er blevet knyttet til individuel lykke og trivsel, til debat. I denne rapport er vi interesserede i at undersøge og diskutere, hvordan de unge fra deres positioner knytter frihed sammen med trivsel. Er der tegn på rystelser og nybrud?

Butler foreslår derfor, at vi kombinerer spørgsmålet om, "hvad betyder det at leve et levbart liv?" med et spørgsmål om, "hvad er en beboelig verden?". "Hvad er de betingelser, som tillader livet at blive levet på en måde, som bekræfter livets fortsættelse i sig selv?" (2022, s.35). Det er med inspiration fra dette, at vi ønsker at stille spørgsmålet: Hvad betyder det at leve et levbart liv for unge? Og med dette spørgsmål rejser vi yderligere et spørgsmål om, hvorvidt det meningsfuldt kan erstatte de spørgsmål, vi normalt stiller os. F.eks. "Hvad er det gode liv for unge?", og "hvad er meningen med (ungdoms)livet?".

I forlængelse heraf taler Donna Haraway om 'bounded individualism' (2021) som en ideologi, der udfordrer idéen om individet som en autonom enhed, der eksisterer uafhængigt af sine omgivelser. Hun mener, at denne form for individualisme er problematisk, da den kan føre til isolation og manglende forståelse af vores gensidige afhængighed af andre og vores miljø. Haraway argumenterer for en mere inkluderende tilgang til individualisme, hvor vi erkender vores samhørighed med andre væsner og vores indbyrdes forbindelse med naturen. Hun opfordrer os til at tænke på os selv som en del af et større økosystem, hvor vores handlinger har konsekvenser for andre og vores omgivelser.

Ved at omfavne en mere inkluderende forståelse af individualisme opfordrer Haraway os til at se os selv som indbyrdes forbundne med andre væsner og naturen og at handle med empati og omsorg for vores fælles planet. Hun argumenterer for, at individet er indlejret i og afhængig af sit miljø – både det menneskelige og ikke-menneskelige miljø – og at dets identitet og handlinger er formet af disse forbindelser. Haraway understreger vigtigheden af at anerkende og forstå disse forbindelser for at opnå en mere retfærdig og bæredygtig verden. Alt det, som Schulz og Latour samt Butler betragter som forudsætninger for levbare liv.

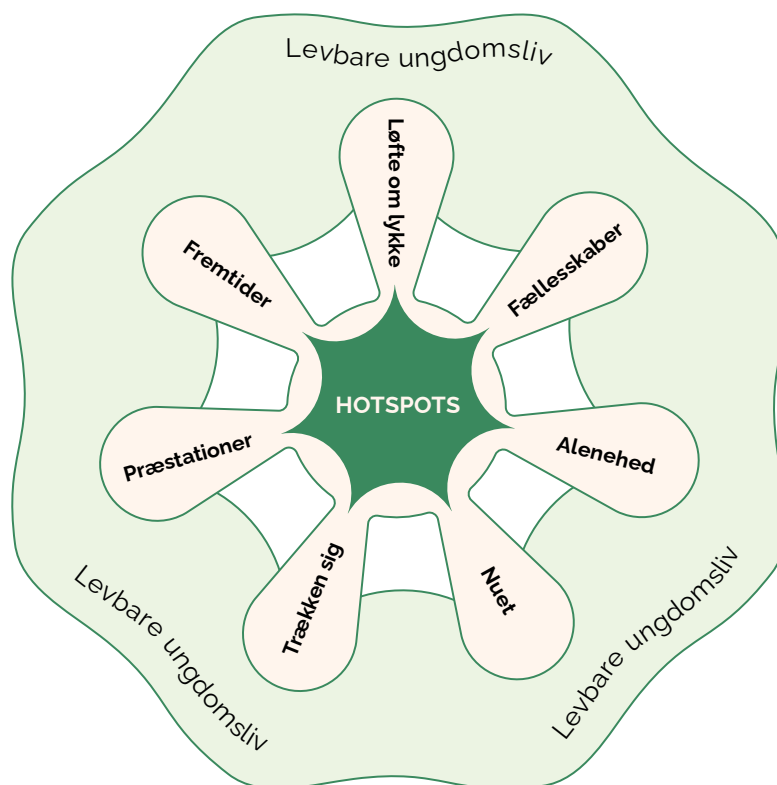
DEL 3

Analyser af trivselsbestræbelser i ungdomslivet

Trivselsbestræbelser finder sted i alle mulige dele af ungdomslivet, men i vores søgen efter dem er det alligevel blevet tydeligt for os, at de synes at 'klumpe' sig sammen omkring nogle særlige dele af ungdomslivet. Disse dele kalder vi for hotspots for trivselsbestræbelser. Hotspotsene er således områder i de unges fortællinger om deres liv og trivsel, som rummer høj aktivitet og intensitet, og hvor de unge i særlig grad både søger mod og kæmper med i deres trivselsbestræbelser.

Hotspotsene stiller hver især skarpt på en overordnet pointe, hvilket gør, at der indimellem opstår overlap mellem dem. Hertil kommer, at hotspotsene skal forstås som analytiske læsninger, der kan åbne for nye samtaler og diskussioner om, hvordan vi fremover og i fællesskab skal understøtte levbare ungdomsliv.

Konkret identificerer vi i rapporten syv hotspots i unges trivselsbestræbelser for levbare ungdomsliv:

I relation til alle syv hotspots for unges trivselsbestræbelser søger vi efter nye horisonter og måder, hvorpå unge handler i deres liv for at trives. Trivselsbestræbelserne er som udgangspunkt individuelle og forholder sig på forskellige og ofte flertydige måder til det mere kollektive begreb om levbare liv. Nogle steder peger bestræbelserne os i retning af levbare ungdomsliv, idet de trækker i retning af den enkeltes indhylling i sociale sammenhænge og helheder. Sammenhænge, hvor den enes trivsel hænger sammen med den andens og med det, der ellers omgiver os mennesker og sammenhænge, hvor unge gør noget og handler i og med deres liv og omgivelser. Andre steder har trivselsbestræbelserne snarere karakter af individuelle overlevelsesstrategier, der søger at løse den enkeltes udfordringer eller den enkeltes mål for lykke uden nødvendigvis at have blik for helheden. Men læs selv med i det følgende.

1. Hotspot

Løfter om lykke

I de unges fortællinger møder vi det, vi kalder for ungdomslivets 'lykkeobjekter', altså objekter, steder, events og særlige relationer, som i ungdomslivet 'klæber' til særlige forventninger om lykke: Festivaler, fester, kæreste-relationer, venskabs-relationer, efterskoler, sabbatår, beruselse. Ungdomslivet kan i sig selv nærmest betegnes som et lykkeobjekt eller en livssituation, hvortil der knytter sig særlige forhåbninger om lykke, også i de situationer, hvor forhåbningerne fejler eller udfordres. En livsfase mellem barndom og voksendom, der ikke varer evigt, og som skal gribes, inden den slutter, og leves fuldt ud.

Men lige så vel som fortællingerne kan mobilisere unge, kan de også presse og vokse sig uoverstigelige. Unge i dag vokser op i en ungdomsfikseret tid, hvor idealerne om den lykkelige ungdomstid er mange, højtragende og allestedsnærværende, og i materialet ser vi nogle få tegn på, hvad der kan benævnes et lykkepres. Enkelte unge søger således at skubbe til idealerne og positionerer sig i udkanten af dem for ikke at blive ramt af det pres og de nederlag, det giver at være ude af stand til at indfri lykken i ungdomslivet.

"Jeg drømmer om at stå i en solopgang. På en lille skonnert. Sammen med en masse mennesker fra hele verden".

Anton, 21 år, Skoleskibet Danmark

Sådan siger Anton på 21 år, når han bliver bedt om at fortælle, hvad han drømmer om i forhold til fremtiden. Den drøm, han fortæller om i citatet, skal forstås i lyset af den hverdag, han har på det tidspunkt, hvor interviewet bliver lavet. Den foregår på Skoleskibet Danmark, hvor han og den jævnaldrende kammerat, Emil, der også bliver interviewet, begge er elever. Anton og Emil befinder sig et sted i livet, der åbner for deres drøm om at være ude på havet, om at være sorgløs sammen med mennesker fra resten af verden. Og alt sammen ovenikøbet under en solnedgang.

Den lille skonnert fra Antons drøm kan vi med inspiration fra den australsk-britiske professor, Sara Ahmed (2020), kalde for Antons 'lykkeobjekt' (object of happiness). Skonnerten er således et objekt, der nærmest klæber lykkefølelser til. Selvom det er Antons drøm, og den udspringer af hans dagligdag på skibet, udgør den et nærmest kulturelt stereotyp objekt for lykke, som de fleste mennesker vil kunne knytte gode følelser til. Sådan her skriver Ahmed om lykkeobjekter:

"Visse objekter tilskrives betingelserne for lykke, så vi ankommer til dem med en forventning om, hvordan vi vil blive påvirket af dem, hvilket påvirker, hvordan de påvirker os, selv i det øjeblik de ikke lever op til vores forventninger."

Ahmed, 2020. s. 127

Ahmed betragter ikke den følelse af lykke, som skonnerten i solnedgangen vækker hos Anton, som noget, der bor inde i og udspringer fra ham. Det er snarere en følelse, som vækkes i ham, når han rækker ud efter og forbinder sig med det pågældende lykkeobjekt. Ifølge Ahmed er vores kultur fuld af lykkeobjekter, der cirkulerer mellem os, og når vi oplever lykke, sker det, når vi på forskellige måder orienterer os mod og får adgang til disse lykkeobjekter. Når vi er tilbøjelige til at blive smittet med glæde af Antons beretning om skonnerten, handler det ifølge hende hermed om, at hans fortælling om skonnerten i solnedgangen vækker genklang hos os selv. Vi kan uden problemer sætte os ind i de lykke-konnotationer, skonnerten i solnedgangen vækker hos ham, for også for os er den et lykkeobjekt.

Når vi læser det store interviewmateriale igennem, er der en lang række fortællinger, der handler om det, man kan kalde for 'ungdomslivets lykkeobjekter', altså genstande, steder, events og særlige relationer, som 'klæber' til forventninger om lykke i ungdomslivet: Festivaler, fester, kæreste-relationer, venskabsrelationer, efterskoler, sabbatår, beruselse. Ungdomslivet kan i sig selv nærmest betegnes som et lykkeobjekt. Det er således en livsfase, hvortil der knytter sig særlige forhåbninger om lykke, og det er en gennemgående trivselsbestræbelse blandt de unge i vores materiale at række ud efter ungdomslivets lykke, bl.a. ved at orientere sig mod og forsøge at få adgang til de mange forskellige lykkeobjekter, der samlet set er med til at konstituere ungdommen som et lykkeobjekt.

Ungdomsforskningen peger på, at der er et modsætningsforhold i de fremherskende diskurser og fortællinger om ungdomslivet. På den ene side knyttes der en særlig positiv værdi til det at være ung. Her forbindes de unge med positive forestillinger om frihed, lethed, uforpligtethed, romantik og lykke (Bruselius-Jensen et al., 2023). Ungdommen er en fase, de fleste finder attraktiv og senere i livet søger at fastholde på mange stadig mere avancerede måder. Heroverfor fokuserer en anden diskurs eller fortælling på, at ungdommen ikke kun er tillokkende og attraktiv, men også samfundsmæssigt problematisk. Tidligere handlede det i vid udstrækning om misbrug og ungdomskriminalitet, mens den i dag i stigende grad handler om sårbarhed og mistriksel. I denne diskurs eller fortælling bliver ungdommen betragtet som et arnested for afvigelser, fejludviklinger og problematikker, der potentielt kan true samfundets sammenhængskraft og stabilitet (Illeris et al., 2009, Lalander og Johansson, 2017).

I begge diskurser eller fortællinger går det igen, at ungdom er noget ganske afgørende, noget som samfundet og vi alle beskæftiger os med og tillægger stor betydning. Både som ideal, når vi alle gerne vil være unge, og som problem, når vi beskæftiger os med unges skrøbelighed og mistriksel. Og sådan træder det også frem for unge selv, som i vid udstrækning lever et ungdomsliv, hvor de manøvrerer i udspændtheden mellem forestillingerne om et lykkeligt og et problematisk ungdomsliv – og så vidt muligt forsøger at forløse det lykkelige ungdomsliv. Det fremgår også af det materiale, som denne rapport bygger på, hvor drømmen og håbet om et lykkeligt ungdomsliv, hvor man er fri, social og sorgløs går igen hos rigtig mange unge, når P3 beder dem om at fortælle om deres drømme for ungdomslivet.

Denne drøm tager mange former og knytter sig til mange lykkeobjekter. Vi vil nu vende tilbage til Anton og Emil fra Skoleskibet Danmark, som i starten af kapitlet fortalte om et skib i solnedgangen. I nedenstående citater kommer de nærmere ind på, hvorfor det at sejle på et stort sejlskib, gør dem begge glade:

”Alt det, vi laver, kræver så meget koordination og kræver så mange mennesker til at hale i de rigtige torve. Man kan ikke sejle et sejlskib uden at være så mange mennesker. Man presser sig selv til at stå op, men man vil også gerne være deroppe. Fordi det er det allermest meningsfulde at stå der og virkelig føle, at det betyder noget, at du er der. Man føler sig vigtig”.

Anton, 21 år, Skoleskibet Danmark

”Det der fokus på, at man hele tiden er der for fællesskabets skyld. Vi har sådan et ordsprog der bliver gentaget ofte: ”En hånd til skibet, så en hånd til fællesskabet og så en hånd til dig selv”. Det er virkelig en stor forskel på, hvordan det er derhjemme. Og så noget med struktur. Der er så meget struktur og sådan et tempo, som man slet ikke kan sætte for sig selv. Så man får gjort rigtig meget i løbet af en uge”.

Emil, 21 år, Skoleskibet Danmark

Anton og Emil taler om, hvordan deres liv på Skoleskibet Danmark er med til at forløse en drøm om et fællesskab, hvor der er brug for en, og man føler, at man gør en forskel. Begge to peger således på, hvordan det hårde arbejde på skibet, hvor alle er afhængige af hinanden, er med til at skabe et helt særligt fællesskab på skibet. Anton og Emil oplever derfor at være betydningsfulde og spille en vigtig rolle, samtidig med at de får mulighed for at forvalte deres betydningsfuldhed og rolle på den bedst mulige måde pga. den struktur og sammenhæng, som fællesskaber skaber omkring dem. De er med til at løfte fællesskabet, og fællesskabet er i allerhøjeste grad også med til at løfte dem.

Det er dog ikke altid, at lykken handler om fællesskaber, der etableres gennem hårdt og forpligtende samarbejde på et skib under en solnedgang på et fjernt ocean. I forlængelse af diskurserne om det legende og uforpligtende ungdomsliv, vi beskrev ovenfor, kan lykken også handle om det samspil, der kan opstå mellem unge, der mere eller mindre spontant mødes på steder og i sammenhænge, hvor det myldrer med kendte og ukendte ansigter – til fester, på barer, i gadelivet eller, som det er tilfældet i mange af fortællingerne i vores materiale: På festivaler.

Materialet er således propfuldt af fortællinger, hvor festivalen træder frem som et afgørende 'lykkeobjekt'. Her er det vigtigt at huske, at mange af interviewene er indhentet på netop festivaler, der således er helt fremme i bevidstheden under interviewene. Ikke desto mindre er det slående, hvor stærke forbindelseslinjer, der er mellem det at være på festival og det at opleve lykke. At tage på festival er at række ud efter lykken. Festivalerne emmer af håb om lykke, forventninger om lykke, og det er en lykke, der pludselig bryder frem, syder og bobler og helt opsluger en.

På Roskilde Festival interviewede vi Emil og Bertram, og Emil på 21 år fortæller her om, hvordan han crowdsurfede til en såkaldt 'glimmerfest' og følte sig 'herreelsket':

"Jeg var nede i min camp, og der mødtes jeg med min nabo-camp. De var bare megasøde. Og så tog jeg til glimmerfest med dem og stod allerforrest. Og så var de bare vildt imødekommende og var bare sådan: Emil, du skal op og crowdsurfe. Og jeg var sådan her; jeg følte mig herreelsket, for jeg kendte dem overhovedet ikke. ... Og så bar de mig op, og så crowdsurfede jeg i et kvarter. Jeg følte mig herreelsket, det var vildt mærkeligt. Men det var fedt!"

Emil, 21 år, Roskilde Festival - CeFU Interview

Det forhold, som Emil betoner i citatet, er det overraskende og glædelige i, at mennesker, som han lige har mødt, er så omsorgsfulde, inviterende og generøse, at de inviterer ham med til fest og bærer ham i deres hænder. Han bliver følelsesmæssigt løftet op af mængden både i overført og bogstavelig forstand. Han føler sig elsket. Ligesom i fortællingerne fra skibet er det andre unge, der løfter ham mod nye højder. Men alligevel er der langt til fortællingerne om det arbejdende og forpligtende fællesskab på skibet. Der er tale om relationer, der opstår spontant og fortætter sig omkring Emil, som lader sig rive med og glide ind i disse relationer, hvilket får nogle stærke følelser af samhørighed og kærlighed til at bruse i ham. Han fremstår i citatet i en sorgløs, næsten ekstatiske tilstand, hvor han kan kaste alt andet fra sig, bare være til stede her og nu, og for en stund opleve at række ud efter og blive forbundet til lykken.

Men hvor denne lykkefortælling umiddelbart lægger sig i forlængelse af velkendte diskurser om det legende og uforpligtede ungdomsliv, er det måske mere overraskende, at Emil i særlig grad betoner den respekt, der bliver ham tildelt i dette spontane møde. Det er en respekt, der ikke handler om, hvad han har bedrevet eller præsteret, men derimod en respekt, der går på, at han findes og er et menneske, og alene ved at være det, har han gjort sig fortjent til at blive løftet op og hevet ind i lykken af de andre unge:

”Det var fordi, jeg ikke anede, hvem de var. De var ... de havde lyst til at møde mig. De mødte mig med en kæmpe respekt. ...”

Emil, 21 år, Roskilde Festival, CeFU-interview

Emils lykkefølelse i det spontane møde med andre unge på festivalen handler således ikke alene om at blive centrum i og løftet op af en sprudlende menneskemængde på festivalen, selvom det selvfølgelig har en afgørende betydning. Det handler i lige så høj grad om at blive taget imod og omfavnet som en, der er bærer af en værdi og en berettigelse i sig selv. Hvor fortællingen fra skibet handler om en lykke, som er forbundet med at være en del af et fællesskab, hvor man har en rolle og bidrager med noget, handler den lykke, Emil taler om her, om at blive set og rummet og respekteret pga. sin status som menneske.

I begge tilfælde er der tale om en lykke, der ikke udspringer af individuelle præstationer. Det er m.a.o. ikke en lykke, der kan forstås i relation til de normative idealer, der gør sig gældende inden for det, der i forskellige sammenhænge betegnes enten 'konkurrencesamfundet', 'præstationskulturen' eller 'perfekthedskulturen' (Madsen, 2018, Pedersen, 2011, Petersen, 2016). Hvis der skal præsteres noget i disse fortællinger, opstår de positive følelser og oplevelser af meningsfuldhed, hvis det er en fælles præstation, hvor den enkeltes indsats ikke kan undværes. Men ellers opstår disse følelser og oplevelser, når man netop ikke skal præstere noget bestemt, men blot dukke op på det rigtige sted og det rigtige tidspunkt, være der som menneske – og så lade sig forføre og glide ind af den lykke, som tilfældige møder med andre unge kan vække i en.

Måske træder disse momenter i særlig grad frem som lykkelige blandt de unge i vores materiale, fordi de netop lever deres ungdomsliv i en tid, der er præget af konkurrence, præstation og perfektion. Det er momenter præget af en lethed, en mulighed for at give sig hen og slippe kontrollen, som står i skarp kontrast til det individualiserede pres, som på mange måder er en grundpræmis i denne tid.

Det er dog ikke alle unge i vores materiale, som rækker ud efter og forsøger at forbinde sig med ungdommen som lykkeobjekt. Tværtimod ser vi også unge, for hvem det er en trivselsbestræbelse at dekonstruere billedet af ungdommen som 'lykkens livsfase'. Unge, som gør op med forestillingen om, at man skal række ud efter og indfange så mange lykkelige stunder som overhovedet muligt, mens man er ung, og hellere nu end i morgen, for ungdommen er forgængelig, og hvem ved, hvornår det er for sent?

Her er det Ida, der fortæller, hvordan hendes mor nærmest skaber et forventningspres på hende ved at minde Ida om ungdomslivets forgængelighed, og at det er her og nu, at ungdomslivet skal leves:

"Da jeg kom ind i teenagelivet, sagde min mor sagde til mig, at det var jo nu, jeg skulle leve. Så jeg havde en lille smule krise over det, da jeg blev 20. Altså jeg var også lidt irriteret over det, for 20 år er jo ingen alder. Men jeg tror bare, at det var det der med, at det er nu og her, det hele skal leves. Altså det er jo det, man hører. Så jeg var bange for, at livet ligesom bare racer forbi en".

Ida, 20 år, Wonderfestiwall – CeFU interview

Ungdommen er en overgangsfase mellem barndom og voksenalder, den varer ikke evigt, og den skal gribes og leves fuldt ud, inden den slutter. Hvis vi vender tilbage til Ahmeds begreb om lykke og idéen om ungdommen som et lykkeobjekt, kan man betegne ungdomslivet som en livsperiode, hvortil der klæber sig 'et klistret løfte om lykke' (Ahmed, 2020). Men Ida bliver faktisk presset af dette klistrede løfte, der tilskynder hende til at leve livet her og nu, 100 procent og i ideel lykke. Ida er bange for, at hun ikke når at gribe det lykkelige ungdomsliv i det øjeblik, det suser forbi hende – og hvad vil der så ske?

Ungdommen som lykkeobjekt bliver hermed et pres, der lægger sig oven i alle de andre (præstations-)forventninger, der gør sig gældende i ungdomslivet (Sørensen m.fl., 2017). Og måske et pres, der er tiltagende i takt med, at vores samfund bliver stadig mere ungdomsfikseret, og ungdom og ungdommelighed i vid udstrækning er blevet normative idealer for alle aldersgrupper, også for voksne og ældre, der i stigende grad orienterer sig mod ungdom og ungdomsliv, der er noget, de fleste gerne vil associeres med og kigger længselsfuldt mod. Parallelt med den omfattende diskussion af mistrivsel blandt unge ser vi således en omfattende idealisering af ungdommen og ungdomslivet, som givetvis giver næring til ungdommen som lykkeobjekt og dermed intensiverer det lykkepres, som eksempelvis Ida oplever og ønsker at undvige.

Ida fortæller således, at hun nogle gange ville ønske, at hun var 40 år, en alder, hun synes passer meget bedre til hende. Ved at placere sig selv i 40erne fremfor i ungdomslivet, placerer hun samtidig sig selv uden for det lykkepres, der er forbundet med frygten for et ungdomsliv, der racer forbi hende. 40erne fremstår som et mere 'levbart' ideal, der betyder, at hun ikke har så travlt med at løbe efter en lykke, som hun frygter ikke at kunne få fat i. Alle vil vel gerne være unge og lykkelige, kunne man tænke. Men ved at skubbe til idealet om den lykkelige ungdom – eller ungdommen som et 'klistret løfte om lykke', forsøger ida at nedtone det forventningspres og den frygt for at mislykkes, som ligeledes klistrer til dette ideal.

Ungdommen er, som vi har set i dette kapitel, et hotspot for lykkeideal, der cirkulerer i vores kultur, og som unge på forskellige måder forsøger at få adgang til. I kapitlet har vi beskrevet lykkefortællinger, der handler om at være indkapslet i forpligtende fællesskaber med andre unge, hvor man har en rolle og gør en forskel, hvor man selv løfter, men også bliver løftet. Vi har også beskrevet lykkefortællinger, der udspiller sig i løsere ungdomskulturelle relationer, hvor det ikke handler om, hvad man leverer og bidrager med.

Hvor man blot skal følge med strømmen og lade sig løfte af den stemning og kærlighed, der kan udspille sig i et crowd. Hvad enten det er det ene eller det andet, går de trivselsbestræbelser, vi møder i dette kapitel, på forskellig vis ud på at opleve momenter af lethed, muligheder for at give sig hen og slippe det individualiserede pres, der gør sig gældende i nutidens konkurrencesamfund og præstationskultur. Det handler om at række ud efter disse lykkeobjekter, forsøge at indfange dem og forbinde sig til dem. Men lykkeobjekterne i nutidens ungdomsliv er mange, højtragende og kan skabe et helt eget lykkepres og en frygt for at tabe den lykkelige ungdomstid på gulvet. Vi ser således også enkelte unge, der som trivselsbestræbelse forsøger at skubbe til disse idealer og positionere sig i udkanten af dem for ikke at blive ramt af de nederlag, det giver at være ude af stand til at indfri idealerne. Hos disse unge risikerer forventningen om lykke at lægge sig oven i de mange andre forventningspres, som nutidens ungdomsliv er præget af, og i stedet for at underlægge sig dette lykkepres forsøger de at nedtone det. Jagten på en lykkelig ungdomstid har således også en pris.

2. Hotspot

Fællesskaber, der letter egne livsprojekter

Fællesskaber har en næsten magnetisk kraft over sig i de unges fortællinger om gode liv. Historisk har værdier som velstand, emancipation og individuel frihed været stærkt mobiliserende værdier for mennesker i den vestlige verden, men for unge i dag synes fællesskaber at være rykket op i værdihierarkiet med sine løfter om accept, autenticitet og ontologisk sikkerhed og tryghed. Vi finder endda unge, der gør op med et ellers fremherskende frihedsbegreb, som knytter sig til den enkeltes selvrealisering, og tænker frihed som noget, der opnås gennem fællesskaber.

Vi møder unge, hvis trivselsbestræbelser retter sig mod det, vi, med vores teoretiske inspirationer in mente, kalder for 'indhylninger' (Latour & Schultz, 2022) i fællesskaber. Fællesskaber, der flytter fokus fra den enkelte og dennes selvrealisering over mod et kollektivt 'vi', og som derigennem både letter tyngden af det individualiserede livsprojekt og polstrer mod det baggrundstæppe af utryghed og uforudsigelighed, som er affødt af den utryghed og uforudsigelighed, der knytter sig til de store accelererende kriser i vores samtid. Vi finder også en følsomhed og vilje til at åbne sig for hinanden og dele også svære ting hos en del af de unge.

"Det betyder enormt meget, altså rigtig meget for mig at have et socialt fællesskab. Jeg lever af mine venner, føler jeg. De kan gøre mig glad og gør mig til den, jeg er. Det er, når jeg er sammen med folk, at jeg rigtig kan vise, hvem jeg er.

Rasmus, Rock under broen

Rasmus, som netop er blevet student fra EUX, møder vi på Rock Under Broen. Han oplever, at vennerne gør ham glad, og at det er gennem sine venner, at han lever og rigtig kan vise, hvem han her. Ligesom rigtig mange unge tillægger Rasmus de fællesskaber, han er en del af, utrolig af betydning. Varmen og glæden ved at være sammen stråler nærmest ud af mange af de unges fortællinger, som P3 og vi har indhentet rundt om i landet til de mange events, som jo netop er rum, der har socialiteten i centrum. En socialitet, der synes at have så magnetisk en kraft, at vi også finder unge, som drager afsted på festival alene i håbet om at blive en del af noget magisk sammen med nogle andre.

Fællesskaber tager mange former og fylder på mange måder i ungdomslivet. Vores egen forskning har peget på, at fællesskaber i ungdomslivet ingenlunde blot er opbyggelige og gør godt. De kan i den grad også virke nedbrydende og gøre ondt (Bruselius-Jensen et al., 2023). Ikke desto mindre viser det materiale, som denne undersøgelse bygger på, at ungdomslivets fællesskaber står helt centralt i de unges fortællinger om, hvad der gør ungdomslivet levbart. At orientere sig mod og blive vævet ind i fællesskaber er således en særdeles betydningsfuld trivselsbestræbelse blandt de unge i dette materiale.

Men hvad er det, de unge orienterer sig imod og søger at forløse gennem denne socialitet og fællesskaber? Som vi hører Rasmus fortælle, oplever han, at han bliver til den, han er, gennem andre, og det sociale er på den måde kernestof i den tilblivelses- eller identitetsproces, han står midt i som ung. I forrige kapitel så vi ydermere, hvordan der klistrer sig forventninger om lykke til fællesskaber i ungdomslivet, og her betoner 17-årige Lykke Mai, som er til Ringridning i Sønderborg, netop den lykke og glæde, der er at finde i det fællesskab, som hun er en del af på festivalen:

”Jeg lå på min mobil derhjemme og så på minder fra, da vi var på festival, og da vi var på efterskole. Det der lille glædesboost. Det, vi også har lige nu. Bare det der med, at man bare lige får den der glædesfølelse, den der lykke, et kort sekund. At der er nogle mennesker, der gør en glad. De her mennesker (peger på dem, hun sidder med) de gør jo mig glad. Det er jo derfor, jeg gør det her. De gør mig glad og lykkelig.”

Lykke Mai, 17 år, Ringridning

Lykke Mai stråler af taknemmelighed, mens hun her forbinder sit fællesskab med de helt store følelser af lykke. Bruno Latour og Nikolaj Schultz skriver om det, de kalder for mobiliserende værdier, som i det foregående århundrede par excellence var velstand, emancipation og frihed (2022, s.38). Det var gennem løfter om rigdom og frihed, at det var muligt at vække menneskers begejstring og netop mobilisering til al mulig gøren og laden. For de unge i dag, der er vokset op i en tid præget af et individualiseret præstationssamfund (Petersen, 2016, Madsen, 2018), fremstår fællesskaberne, med deres løfter om fuldkommen accept og lykke, omvendt som en stærkt mobiliserende kraft. En kraft, de vil gå langt for, og som er en afgørende komponent i de unges bestræbelser på at skabe sig levbart liv.

Næsten som en kommentar til Latour og Schultz (2022) kobler Ayda, der er 16 år og lige gået ud af 9. klasse, yderligere store ord som tryghed, afhængighed og frihed sammen med fællesskaber:

”Man kan føle, at man hører til et eller andet sted med et fællesskab. Selv om det er irriterende at føle, at man er afhængig af andre, så får man næsten mere frihed af, at man har en eller andet tryghed i, at man har nogen, der forstår en, og man kan være sammen med.”

Ayda, 16 år, Roskilde Festival

Ayda er her helt inde og skubbe til det frihedsbegreb, der i umindelige tider har været dominerende i vores samfund. Her har frihed overvejende handlet om at realisere sig selv som enkeltindivid uafhængigt af andre. I modsætning til det taler Ayda om at opnå frihed gennem afhængighed af andre. Frihedsbegrebet står centralt inden for filosofien og i den politiske teori og etik, og gennem historiens løb er der blevet krydset mange klinger om, hvordan man egentlig skal forstå og begrebssette frihed. Vinderen af denne kamp har i en årrække forfægtet et frihedsbegreb, der har handlet om, hvad der overordnet kan kaldes for individets evne til at handle efter eget valg uden unødige begrænsninger – negativ frihed. Men Aydas udsagn indicerer, at denne kamp ikke endelig er vundet, idet hun i stedet betoner et frihedsbegreb, der kobler frihed og afhængighed. En afhængighed, som vi kan hente inspiration til at forstå i stort set hele den litteratur, vi har ladet os inspirere af i denne rapport. For her trækkes netop afhængighed frem som en helt afgørende værdi for den rettethed og handlekraft, som vores tid og de udfordringer, den rummer, kalder på.

Latour og Schultz (2022) introducerer, som vi har været inde på i Del 1, et begreb om 'indhylning', der netop betoner forskellige former for afhængigheder og overskridelser af det individuelle, hvilket bygger på en idé om, at individer, arter og alt andet levende i udgangspunktet ikke eksisterer adskilt fra og uafhængigt af hinanden, men derimod er gensidigt afhængige størrelser, der er vævet sammen med – indhyllede i – hinanden. Et udgangspunkt, som også Harraway (2021) og Butler (2022) betoner, men som i en årrække har været underbetonet eller ligefrem negligeret i den overgribende bevægelse henimod en forståelse af og stræben efter individuel frihed og uafhængighed, som har præget Danmark og andre vestlige samfund.

Nu kan man så forledes til at tro, at de unge alle kobler fællesskaber til både indhylninger og de helt store følelser og mobiliserende værdier på samme måde, men når vi dykker ned i de mange fortællinger, som træder frem af materialet i denne undersøgelse, får vi øje på mange forskellige former og vægtninger af, hvad fællesskaber og indhylninger er for de unge, afhængigt af hvem og hvor de er. De unge synes hermed at pege os i retning af en række oversete eller måske endda muterede forståelser af de klassiske værdier og idealer om frihed og autonomi. Det skal vi dykke mere ned i her.

Vi starter sammen med Lasse, som sammen med en ven deltager på traktortræk. Her fortæller han om, hvorfor fællesskaber er vigtigt for ham:

”Det, der gør mig glad i min fritid, det er, at vi er en ok stor vennekreds, der går op i dette samme og tager ud sammen og godt kan lide at lave det samme. At tage ud og se noget traktortræk eller lave noget traktor eller noget bil, når vi enten har weekend eller har fri fra arbejde. Og det er bare superfedt, at vi kan have det fællesskab sammen.”

Lasse, 19 år, DM i Traktortræk

Lasse taler her fællesskab frem som sammenhold og et mødested for fælles interesser. En anden dreng, Johannes, som vi møder hos Game i Esbjerg, kalder et lignende interessefællesskab for et ”brotherhood”, hvor der er plads til alle. Begge drenge peger således på fællesskaber, hvis epicenter er, at man er fælles om noget. At man brænder for det samme og etablerer et sammenhold og relationer rundt om et stærkt fælles tredje. Denne form for fællesskab er på ingen måder ny, men det er væsentligt at få øje på, at der i det fælles tredje faktisk sker en indhylning, hvor fokuset på den enkelte fader ud. De individuelle aspekter og alt i livet, som skal håndteres og gøres og udvikles på, fortøner sig, og en enkelthed, der handler om at hygge sig, hænge ud sammen, ’chillaxe’ osv., træder frem.

Fællesskab knytter sig her til en slags ukompliceret væren, der ad en anden vej end af uafhængighedens vej knytter an til begrebet om frihed. For friheden her synes at bestå i muligheden for at afstå fra (selv)udvikling, for i stedet at ty til selvforglemmelse og enkelthed. En selvforglemmelse og enkelthed, som mange af de unge fremhæver som et vigtigt aspekt af det at være indhyllet i fællesskaber, uanset om det er interessefællesskaber, der kredser om noget fælles tredje, eller andre typer af fællesskaber, hvor det, man indimellem laver sammen, 'bare' er at lave ingenting og 'bare' være uden at sige og gøre noget.

I forhold til interessefællesskaberne er det interessant at bemærke, at disse fællesskaber – til trods for at en del af dem rummer tydelige konkurrenceelementer, som f.eks. for gamerne – ikke synes at blive ramt af præstationspres på samme måde, som vi fx ser det i fortællingerne om uddannelse. Det kan nærmest synes paradoksalt, at nogle af disse ellers stærkt konkurrence- og præstationsprægede fællesskaber, netop opleves som hyggelige, afslappende, enkle osv. Det kan ses som udtryk for, at den præstationsorientering, der er i uddannelsessystemet, har en helt anden karakter end den konkurrence, der kan være i fritidslivet. Præstationer i uddannelsessystemet opleves ofte som noget, der griber dybt ind i den unges identitet og selvforståelse, hvor det at præstere og vinde og tabe opleves som helt afgørende for, hvem du er, og hvilken værdi du har. I modsætning til dette opleves gaming i højere grad som en arena, hvor det er muligt at eksperimentere med selvets grænser og udfordre hverdagslivets identitet, hvorfor det at lide nederlag ikke i samme omfang glider ind i den selvforståelse, som disse unge oppebærer og spejles af i hverdagslivet.

De mange indblik i unges sociale relationer, som vi har fået gennem P3 Missionen, vidner også om en betydelig fysisk og kropslig dimension i de indhyllinger og sammenvævninger, som finder sted i relationerne. Adam på 18 år, som vi møder på Ungehøjskolen Queer the future, fortæller:

"Det ender tit med, at folk bare krammer i store cuddle piles".

Adam, 18 år, Ungehøjskolen Queer the future

Den fysiske og kropslige sammenfiltrering, som Adam taler om, går særligt igen i fortællingerne om unges efterskoleophold, hvor den fysiske og kropslige samhørighed er mærkbar for mange. Man sover hen over hinanden, piller hår på hinanden, krammer i grupper og bunker osv. Kroppene fletter og indhyller sig i hinanden og en tryghedsskabende samhørighed og omsorg træder frem. Noget vi særligt får øje på i de fysiske rammer, som nærmest 'kalder' på det på efterskolerne, hvor man bor sammen, på festivaler, hvor man overnatter i små telte klos op ad hinanden og i mere begrænset omfang på ungdomsuddannelserne, hvor man flyder og sover sammen på sofaer i fællesarealerne mm.

Når vi forstår dette som indhylninger i fællesskaber, skyldes det, at disse kroppe, der flyder og flettes sammen, også eksemplificerer overskridelser af individualiteten i fælles kropslige og sanselige situationer. Den kropslige og sanselige karakter, som indhylningerne hermed antager, skubber ikke bare til det individuelle som en grundpræmis for eksistensen, men udfordrer også særdeles dominerende diskurser og fortællinger om identitetsprojekter, der foldes ud gennem reflektive, symbolske og bevidstheds-mæssige processer, som bærende træk ved nutidens individualiserede – eller singulariserede – samfund (Beck & Beck-Gernsheim, 2001, Reckwitz, 2019).

Ud over de kropslige og sanselige indhylninger emmer mange af de unges fortællinger om fællesskaber samtidig af omsorg både i nære relationer og i en bredere samfundsmæssig sammenhæng. Det er selvsagt ikke til stede i samme omfang og på samme måde hos alle de unge, og vi ved fra tidligere undersøgelser af unges fællesskaber, at unges fællesskaber ikke altid er præget af omsorgsfuldhed, og at fællesskaber også kan være uhyre barske, hierarkiserende og udgrænsende (Bruselius-Jensen et al., 2023). Men det, vi ønsker at dvæle ved her, er de mange steder, vi får øje på unges søgen mod trivsel i fællesskaberne. Alle de talrige fortællinger om at nære omsorg og tage ansvar for andre end sig selv. Det kan være i foreningslivet, på uddannelsen eller måske i en vennekreds, hvilket på forskellige måder åbner for overskridelser af det individuelle.

Zofia og Henriette sidder sammen på festivalen Tinderbox, da Zofia beretter om, at hun har været udsat for online hate og mobning i en hård pigegruppe, som de begge var en del af på deres skole. Her oplevede hun, at Henriette virkelig stod op for hende og satte noget på spil for at hjælpe hende, selv om de ikke var tætte venner på det tidspunkt. Hun fortæller:

"Det gjorde jo mig megaglad at vide, at jeg havde nogen der støttede mig, når andre fuckede mig op. Så på den måde fandt jeg jo ud af, hvem mine rigtige venner var."

Zofia, 21, Tinderbox

Henriette gjorde en forskel for Zofia, da hun havde det svært, hvilket har været med til at binde dem sammen og skabe en nærhed mellem dem. Noget tilsvarende hører vi fra vennerne Marcus og Jonas, som sidder foran deres telt på Jelling Musikfestival med hver deres dåseøl i hånden, mens de fortæller om deres venskab både med hinanden og deres andre venner:

Marcus: *"Jeg var ude i noget svært, men jeg søgte hjælp hos mine venner."*

Jonas: *"Ja, vi har hinandens ryg."*

Marcus: *"Sagen er, at jeg var nede i et sort hul og du hjalp mig op af det."*

Marcus, 18 år, og Jonas, 18 år, Jelling Musikfestival

Eksemplerne på, at unge på den måde rækker ud og griber andre unge, er mange og knytter sig ikke 'kun' til venskaber, men også til relationer i bredere forstand. Det kan være en roomie, der taler én op, selv om man ikke nødvendigvis er bedste venner. Eller det kan være nogen, man træner eller har ansvaret for i en klub eller en forening, som man ønsker at tage vare på. Det er eksempler på relationelle indhylninger, hvor der tages medansvar for hinanden og rækkes ud mod andre, når der skal deles både lette og svære ting. Og vel vidende, at det langt fra er den eneste sandhed om unges fællesskaber, er det slående, i hvor høj grad fortællingerne i materialet emmer af følsomhed, omsorg og ansvarlighed unge imellem. Og af at der, trods alt det svære og udfordrende, som materialet også rummer, er stærke moralske stilladseringer og værdier på spil i samværet med andre.

Stilladseringer og værdier, som sikkert også kommer fra de institutionelle kontekster, de unge færdes i, og fra forældre, men som bæres videre i mange af de unges fællesskaber, vi får indblik i her igennem vores egne og P3's interviews (Bruselius-Jensen et al., 2023).

En sidste observation i relation til de unges indhylninger i fællesskaber handler om et udbredt tilstedevær af ord og fortællinger, der handler om følelser. Det er noget, der markant viser sig hos en del unge, som synes at have meget forskellige sociale baggrunde. Der synes således at være en forandrende bevægelse i gang, som går på tværs af køn og sociale og kulturelle forskelle. Det kommer blandt andet til syne i et interview med Mads og Storm på 16 år, som går på efterskole sammen og bliver interviewet på Jelling Musikfestival – her fortæller Storm:

"Nogle gange kan det være svært at komme ned i hinandens følelser og sådan virkelig mærke, hvordan hinanden har det. Og det tror jeg er sådan fucking vigtigt."

Storm, 16 år, Jelling Musikfestival

Betoningen af det følelsesmæssige og det virkeligt at mærke hinanden, som Storm taler om her, er ikke bare noget, vi har fået øje på i materialet i denne undersøgelse. Det er noget, vi har observeret i andre aktuelle forskningsprojekter om unge, hvor der begynder at tegne sig et billede af en samfundsmæssig bevægelse hen imod mere psykologiske måder at forholde sig til sig selv og hinanden, som slår igennem på nogle særlige måder i ungdomslivet (Katznelson et al., 2022). Vi har således fået øje på, hvordan denne psykologisering gør det indre og det følelsesmæssige til afgørende omdrejningspunkter i de optikker, mange unge lægger på sig selv og hinanden, og dermed også i de interaktioner, der finder sted blandt unge. Man kan sige, at det følelsesmæssige og det indre liv tillægges øget betydning, når verden forstås og erfares gennem psykologiske optikker. På den måde trækkes de unge ind samtidig i hinandens indre liv, hvilket understøtter de kollektive processer, igennem hvilke de unge indhylls i hinanden.

I dette kapitel har vi kredset omkring unges indhylninger (Latour & Schultz, 2022) i forskellige fællesskaber. Tilsammen peger kapitlet på, at der er omfattende bestræbelser på at vikle sig ind i andre og herigennem bidrage til at tage ansvar, løfte hinanden, være der for hinanden. Bestræbelser der ofte retter sig imod at opnå og dele en lethed og enkelthed. En lethed og en enkelthed, der står i stærk kontrast til andre fortællinger, som kredser om oplevelser af individualiseret pres, udmattelse, krav der tynger osv. Fælles for disse forskellige indhylninger er, at når de fungerer, så flytter de flytter fokus væk fra det individualiserede tilblivelsesarbejde, som mange af de unge oplever presser dem fra mange sider og på mange måder. De sætter det 'on hold' og gør plads til væren, ansvarlighed, kærlighed og tryghed som sociale fænomener, der rækker ud over den enkelte.

Muligvis har den pandemi, der på én og samme tid rummede krav om isolation og opdeling og synliggjorde det sociale betydningssfuldhed og tilværelsens skrøbelighed, forstærket nogle af de kollektive reaktioner, vi får øje på i kapitlet. Vi kan således ikke afvise, at indhylning som trivselsbestræbelse rummer ekkoer af en sårbarhed, usikkerhed og en social længsel, som fyldte mange unges liv under pandemien. En længsel, som kan tænkes at have virket mobiliserende for det behov for sammenfletning og indhylning, vi er vidne til i materialet i denne undersøgelse.

Samtidig peger vores forskning på, at selvom det sociale og det at høre til socialt er afgørende for ungdomslivet, så ligger det ligeledes som et baggrundtæppe, at ikke alle har adgang til sådanne indhylninger, ligesom indhylninger kan være midlertidige. For foranderligheden er stor i ungdomsårene, der rummer mange overgange og bevægelser. Hvad sker der når efterskoleåret rinder ud; når svende- eller studenterhuen sættes på hovedet, og uddannelsen stopper? Når vennegrupper forandres? Eller der går intriger i relationerne? Hvad og hvem er man så?

3. Hotspot

Alenehed, der finder vej i en døgnåben socialitet

Fortællinger om socialitet, fællesskaber og venner fylder godt op i de ungdomsliv, vi har fået indblik ind i. Men i periferien af fortællingerne om de vigtige fællesskaber dukker et tilbagevendende tema op, nemlig hvad der sker, når man er alene og ikke fysisk sammen med andre. For i en tid, hvor orienteringen mod fællesskaber er stærk, og hvor muligheden for socialitet er 'døgnåbent' og altid ved hånden, så er det at være alene ikke en selvfølgelig tilstand, det er en tilstand, man i høj grad forholder sig til.

For næsten alle oplever FOMO ('fear of missing out') og en afhængighed af fællesskaber. Og risikoen for at føle sig ensom eller blive afkodet af andre som ensom lurer lige om hjørnet. Nogen henter hjælp i at deklarerer sig som introverte, for på den måde at tydeliggøre, at deres alenehed er et eget valg og ikke et udtryk for ensomhed.

Men der er store forskelle. For nogle er aleneheden en trivselsbe-
stræbelse, noget de har brug for indimellem for at kunne finde ro. For andre ligger trivselsbe-
stræbelsen i at undgå at være alene og blive konfronteret med egne tanker. Man kan tale om fremkomsten af alenehed som en historisk ny tilstand, og i visse tilfælde endog om 'ny ensomhed', som kan ramme, når aleneheden gør særligt ondt.

"Det kan også være svært at være alene, fordi, du så er bange for, at du falder ud af fællesskabet, fordi du ser hvad dine venner laver. Og du var egentlig tilfreds nok med at være alene. Men så får du det skidt, fordi de er ude og have det så meget bedre uden mig."

Lasse, 17 år, Wonderful Days

Socialitet, fællesskaber og venskaber fylder godt op i de ungdomsliv, der træder frem af fortællingerne i det materiale, som denne undersøgelse bygger på. Der fortælles om fællesskaber, der udspiller sig på uddannelser, på arbejdspladser og på fritidsarenaer. Online-fællesskaber og offline-fællesskaber flyder i vid udstrækning sammen, og de fællesskaber, der fortælles om, bliver til i og flyder mellem forskellige rum, hvor nogle er digitalt medierede, mens andre ikke er.

Den digitalt medierede socialitet er et grundvilkår for nutidens unge (Andreassen et al 2020). Det øger ikke blot omfanget af mulige sociale relationer for den enkelte unge, men minder også kontinuerligt den unge om, hvad der sker i andre unges sociale liv. Andre unges socialitet – også den man ikke selv er en del af – er på godt og ondt blevet en del af ungdomslivet. Den flyder ind i tilværelsen og skaber en fornemmelse af, at ungdomslivet er – og bør være – hypersocialt. Det kan alt sammen gøre det svært at være alene, som 17-årige Lasse fra Wonderful Days formulerer det i citatet ovenfor. For hvad hvis vennerne har det sjovere, når man ikke selv er med? Risikerer man så at blive overflødig? Og ender aleneheden så med at blive til ensomhed? Det vender vi tilbage til nedenfor.

En undersøgelse om unges fællesskaber, som vi publicerede i 2023, peger på, at der er et betydeligt 'arbejde' forbundet ved at passe, dyrke og prioritere fællesskaber i nutidens ungdomsliv. Der er her tre forhold, der spiller ind. For det første, at de færreste fællesskaber i ungdomslivet er givne, og at de derfor hele tiden forandrer sig. Det betyder, at den enkelte unge kontinuerligt må lægge en indsats for at blive i fællesskabet. For det andet er der et stærkt ideal blandt mange unge om at have mange og stærke fællesskaber i ungdomslivet, og for det tredje er fællesskaberne tilgængelige 24/7 på grund af sociale medieplatforme.

Digitale teknologiers indtog i hverdagslivet sætter altså på godt og ondt spor i unges hverdagsliv (Andreassen et al., 2020), og det er disse forhold, der danner udgangspunkt for den trivselsbestræbelse, som vi beskæftiger os med i dette kapitel. For nogle unge handler trivselsbestræbelsen om at vælge det sociale fra og vælge aleneheden til, forstået som det at være alene i den fysiske verden, for at kunne finde ro i et ungdomsliv, hvor det sociale på godt og ondt fylder og kontinuerligt afføder bevægelse, forstyrrelse og uro (Lasgaard et al., 2022). For andre unge, der på trods af den døgnåbne socialitet ufrivilligt havner i aleneheden, handler trivselsbestræbelsen om at kunne være i denne uden at opleve uro, udenforskab og måske ligefrem ensomhed. Endelig møder vi unge, hvis alenehed har karakter af betydeligt udenforskab og ensomhed i det fysiske hverdagsliv, og disse unges trivselsbestræbelse går ud på at række ud efter ligesindede på digitale medieplatforme og overskride aleneheden gennem digitale fællesskaber.

Mange fortællinger i vores materiale handler om oplevelser af FOMO, om det at være alene med sig selv, hvad enten det er frivilligt eller ufrivilligt. Om at være tilskuer til andres samvær, mens man selv er alene, og i forlængelse heraf om frygten for at blive ensom. I periferien af disse fortællinger dukker et tilbagevendende tema op, nemlig utallige fortællinger, hvor den enkelte positionerer sig selv i forhold til det sociale. De unge, som P3 har interviewet, positionerer sig som sociale eller mindre sociale, introverte eller ekstroverte eller som gode eller dårlige til at være alene. Frygten for ensomhed, eller det at blive afkodet som 'mærkelig', fordi man fremstår ensom, er nærværende og må konstant håndteres og balanceres. Her fortæller 20-årige Jonas, som vi møder på Jelling Musikfestival, om det udfordrende ved at være alene:

"Det fede ved at være alene? Det ved jeg satme ikke. [tavshed]... fordi jeg kan sgu ikke så godt lide at være alene. Så det fede ved at være alene, det er ikke at være alene... Jeg føler mig lidt som en taber, når jeg er alene".

Jonas, Jelling Musikfestival

Det er tydeligt i de unges fortællinger, at i en tid, hvor fællesskaber og socialitet er allestedsnærværende og åbne 24/7, så er det at være alene en tilstand, som unge i høj grad forholder sig til og i nogen grad ligefrem frygter, mens det sociale betragtes som normen og, som vi skriver i kapitel 1, endog har karakter af idealiserede 'lykkeobjekter' (Ahmed, 2020). At være alene er ikke noget givet og noget, man bare er eller hviler i. Som Magnus og Villads på 18 og 19 siger:

"Alle har lidt lidt FOMO... Alt er på telefonerne, så selv om man er alene, så ser man alle de andre være sammen på telefonen."

Magnus og Villads, 18 og 19 år, Roskilde Festival

FOMO synes på den vis at være den allestedsnærværende socialitets følgesvend. Johanne på 16 år, som vi møder til Wonderful Days, er et andet eksempel på det.

"Jeg har slettet mine sociale medier, fordi det er et problem for mig, at jeg bliver påvirket af at se alle andres posts. Fordi så kan jeg bedre være alene, når jeg ikke ved, hvad alle andre laver."

Johanne 16 år, Wonderful Days

Johannes beskrivelse illustrerer, hvordan den digitalt medierede mulighed for socialitet gør noget ved oplevelsen af at være alene. Den omformer det vilkår, som det er, at mennesker sommetider er alene, idet den socialitet, som udfolder sig, mens man er alene, i vid udstrækning er synlig og i nogen grad tilgængelig. Der er altid en potentiel mulighed for online-kontakt til andre, hvis man faktisk har nogen at kontakte. Derfor bliver det at være alene enten et refleksivt valg eller en ufrivillig nødvendighed snarere end en værdineutral tilstand eller værensform. Det bliver i høj grad noget, som træder frem i bevidstheden, og som skal tilvælges, håndteres, nydes, udholdes, undgås, opsøges, og som ofte kobler sig til oplevelser af at gå glip af og føle sig udenfor. I nogle tilfælde opleves det ligefrem som truende, behovet for at høre til, for på de sociale medier ser de andre ud som om, de har det 'meget bedre uden mig'.

Men udover den markante tendens i de unges fortællinger til at forholde sig reflekteret til det at være alene, så bærer fortællingerne præg af, at mange vurderer og nærmest kategoriserer sig selv i forhold til, om de er en person, der er god til at være alene, eller om de er en person, der ikke er. Hans og Eliot på 18 år, som vi møder på Roskilde Festival, gør os klogere på, hvordan de tænker det:

Eliot: "Det gør mig glad hele tiden at være sammen med familie og være til arrangementer og hele tiden gøre ting og bare sådan være aktiv og sådan ja 'that's my happiness...'. Efterskolen har været perfekt for mig, fordi så har jeg hele tiden været ude og lave sociale ting, bare sådan hele tiden. Ligesom bare glemme sin ensomhed."

Hans: "Men jeg kan også godt have brug for at lade op, når jeg er alene. Jeg har ikke brug for at distrahere mig selv overhovedet – bare være hjemme og chillax. Jeg synes, jeg er vildt god til at være alene. Jeg elsker bare at være alene med min hund derhjemme og høre musik eller lave et eller andet."

Eliot: "Jeg vil sige, jeg er sådan lidt modsætningen til det. Når jeg er alene, så begynder jeg nærmest at blive helt angst-agtig og begynder at overtænke ting og bare sådan være usikker på mig selv. Jeg er bare ikke mig selv næsten. Jeg er bare kedelig. Altså, jeg bliver meget gladere og meget mere positiv og ... får energi af andre mennesker og er omringet af mennesker og glæde og sådan."

Eliot og Hans, 18 år, Roskilde Festival

Elliot og Hans giver os indblik i en slags dikotomi, som præger mange af de unges fortællinger, når snakken falder på alenehed. Nemlig en dikotomi, der handler om, hvorvidt man er en person, som har brug for hele tiden at være social og mener, at alenehed er noget, der skal håndteres. Eller om man omvendt er sådan en person, der har brug for at være alene. De unge i interviewene forholder sig således for en stor dels vedkommende til, hvad de selv oplever, de er for en 'slags': *"Jeg vil ikke sige, at jeg er introvert, jeg er heller ikke ekstrovert, jeg er egentlig sådan en blanding"*, som 19-årige Frida, som vi møder på Wonderfestiwall, udtrykker det, da hun skal fortælle om, hvorfor de mange mennesker og indtryk på festivalen kan være lidt belastende for hende.

En del unge griber således til psykologiserende kategoriseringer, som deres oplevelser og vurderinger af sig selv bliver fortalt frem igennem. Som en slags selv-vurderinger af, hvordan man ER og følgende, hvilke trivselsbestræbelser, man griber til, når man kan mærke, at man bliver 'drænet for energi'. Vi fremhæver netop ER her, fordi fortællingerne på mange måder fremstår som forholdsvis statiske vurderinger af, hvad man er for en slags person, mens vi finder langt færre fortællinger om, hvilke sammenhænge de indgår i, og hvordan disse sammenhænge skaber forskellige betingelser og muligheder for at interagere med omgivelserne på måder, der kan variere afhængigt af tid og sted, og måske ligefrem være med til at forme deres dispositioner, behov og ønsker om socialitet.

Sådanne selv-kategoriseringer er ikke værdineutrale; det er ikke ligegyldigt, hvorvidt man anser sig selv for at være henholdsvis god eller dårlig til at være alene eller at være social. I vores materiale taler de unge således et kulturelt ideal frem om, at det er godt at kunne være sådan en person, der kan være alene, og dette ideal synes at sameksistere med et ideal om ikke at gå glip af noget og helst være med til det hele. Fremfor alt fremstår det som et nødvendigt og meget præsent arbejde kontinuerligt at forholde sig reflektivt til sig selv og sine egne behov i og for det sociale.

Men det er samtidig tydeligt, at de unge har meget forskellige ressourcer til at udvikle og fortælle om dette arbejde. Dykker vi yderligere ned i fortællingerne om at være alene, fortæller Katrine og Jonathan på 21 år, hvorfor det for dem er godt at være alene ind imellem:

Kathrine: *"En lille ting, der gør mig glad, det er, når jeg kan have en dag for mig selv, og når jeg ikke føler, at jeg skylder nogen noget... Det, synes jeg, er rart."*

Interviewer: *"Hvad er det bedste ved at være alene?"*

Kathrine: *"Mm, det er, at man finder lidt mere ro."*

Jonathan: *"Det er, at man måske ikke behøver tage en maske på, som man nu godt kan komme til at gøre i sådan et offentligt forum. At man skal snakke på en bestemt måde eller se ud på en bestemt måde. Men når man bare er alene og er sig selv, kan man også 100 pct. være sig selv i stedet for at have en maske på."*

Katrine og Jonathan, 21 år, Roskilde Festival

En dag for sig selv fortælleres frem som selvforkælelse, en dag fri for andres (belastende) forventninger til, hvordan man skal indgå i det sociale. Alene behøver Katrine og Jonathan ikke at foregive, at de er noget, som de ikke er. Det sociale forbindes på den måde til en form for social præstation, hvor de performer en version af sig selv, som adskiller sig fra en version, hvor de "100 pct. (kan) være sig selv", som Jonathan siger. Det sociale virker ikke bare belastende, men også nærmest korrumperende eller forvrængende. At være alene fremstår derfor ikke blot som selvforkælelse, som selvvaretagelse, egenomsorg, men tillige som en trivselsbestræbelse, som de forbinder med en højere grad af autenticitet og ægthed.

Mens det at være alene fremstår som en trivselsbestræbelse for Katrine og Jonatan, er det for andre et vilkår, som de kæmper med at kunne være i, det er noget, de skal lære at håndtere, og det bliver en trivselsbestræbelse at håndtere at være alene. I den sammenhæng fortæller 23-årige Ida Marie, som vi møder på Roskilde Festival, om alle de måder, som hun distraherer sig selv, for at undgå at hendes tanker kører afsted, når hun er alene:

”Jeg har meget rastløshed i min krop. Jeg kan kun være alene en halv time, så bliver jeg nødt til at spille eller et eller andet, for ellers kan jeg SLET ikke være alene. Og det er ikke nok at se Netflix, for ens tanker de kører bare. Jeg kan nemmere være alene, hvis jeg ved, at mine venner også er alene”.

Ida Marie, 23 år, Roskilde Festival

Den allestedsnærværende socialitet faciliterer imidlertid ikke udelukkende belastning i form af FOMO. Den skaber også en oplevelse af, hvad man kan kalde en 'ny ensomhed'. Den nye ensomhed kommer til udtryk, når aleneheden opleves som et intenst og uønsket socialt tomrum, hvis mangel på mening og værdi etableres gennem kontrasten til den attraktive og meningsfulde socialitet, alle andre tilsyneladende indgår i, og som til stadighed udspiller sig for øjnene af en. Den griber ikke nødvendigvis dybt ind i hverdagen eller sætter sig som noget længerevarende, som indgår i den klassiske forståelse af ensomhed, men kan pga. sin intensitet alligevel sætte sig spor hos den unge.

For nogle tilbyder de stadig tilgængelige digitale fællesskaber 'et pusterum' eller et 'safespace' fra de fællesskaber i deres offlineverden, hvor de af forskellige grunde kan føle sig marginaliserede, mærkelige eller bare alene med deres interesser. 15-årige Rebecca, som vi møder på Camp True North, fortæller:

”Online det er sådan et pusterum, jeg kan være i. (...) Der er sådan en gruppechat, hvor vi kan skrive om alt muligt og snakke om vores problemer. I virkeligheden er det sværere at bygge relationerne, fordi online der kan du bare finde nogen, der har samme interesser som dig, og så kan man nemt bonde over det. I virkeligheden der går folk jo ikke rundt med et skilt, hvor der står, at de godt kan li dans eller musik. Hvor online der laver man billeder eller videoer om det”.

Rebecca, 15 år, Camp True North

Rebeccas ven, Andrea, supplerer med at sige, at online-venskaber kan være en slags 'safespace', fordi det er løsrevet fra dagligdagens relationer. Det kan være et rum, hvor man kan finde en slags tryghed uden for de fællesskaber, der kan være svære at være i offline. Der er flere af de unge i materialet, der fortæller om, at online fællesskaber bliver en måde at håndtere de belastninger, som offline-fællesskaber kan producere. Det at finde og dyrke fællesskaber online med mennesker, de deler interesser med og/eller kan spejle sig i, udgør således en variation af trivselsbestræbelsen om at trække sig ud af fællesskaber for at finde ro og autenticitet i aleneheden, som vi så det hos Katrine og Jonathan. Her er det blot ikke autenticitet og alenehed, man trækker sig ud, men derimod online-fællesskaber, der giver en det, offline-fællesskaberne ikke er i stand til. Her er det en ung kvinde på 21 år, som vi møder på Queer the future. Hun fortæller:

"Vi kender hinanden fra gaming-verdenen. (...) Og jo mere, vi spillede, jo tættere blev vi, og så endte det jo bare med, at vi faktisk skriver og snakker sammen næsten hver dag. (...) Det er fedt at have et community, der ikke behøver at være fysisk, når vi har så langt imellem hinanden. (...) Man kan ofte godt føle sig ensom, når man ikke er som alle andre. Og når man måske ikke helt kan sætte fingeren på, hvorfor man ikke er som alle andre. Det er bare lettere at skabe relationer på internettet og finde nogen med samme interesse. Man føler sig ligesom bekræftet i, hvem man er. Det er identitetsbekræftende at have nogen at snakke med, at have et fællesskab".

Kvinde, 21 år, Queer the future

Når det sociale liv i skolen eller på andre fysiske arenaer i hverdagslivet er bøvlet og udfordrende, og man oplever at være ensom, kan det være godt at kunne trække sig ud i online-fællesskaber, hvor man kan møde andre unge, man deler interesser med og med tiden kan udvikle en intimitet i forhold til, som man oplever at være udelukket fra i hverdagslivets fysiske fællesskaber. Her er aleneheden ikke et tilvalg, men noget man havner i, og som onlinefællesskaberne kan bidrage til at afbøde.

I dette kapitel har vi set, hvordan det sociale pga. digitaliseringen er blevet allestedsnærværende, det er blevet en grundpræmis i ungdomslivet, hvorfor det at være alene træder frem som noget 'særligt'. Aleneheden er således i stigende grad noget, man er bevidst om og forholder sig til, det er ikke længere blot et vilkår, man glider ind i og med selvfølgelighed befinder sig i.

I randområdet af aleneheden befinder ensomheden sig, og risikoen for at blive afkodet som ensom ligger til stadighed på lur og infiltrerer aleneheden. I kapitlet ser vi, at der er så meget på spil i aleneheden, at den danner afsæt for bestemte selv-kategoriseringer. Har man det godt med aleneheden, er man en særlig personlighed, har man det dårligt med den, er man en anden. Uagtet hvilken personlighed, man oplever at være bærer af, kan man imidlertid få behov for at trække sig ud i aleneheden, når det sociale liv fylder og rumsterer og skaber uro i livet, og netop det synes at være en afgørende trivselsbestræbelse i vores materiale. At lade masken falde og finde ro og autenticitet i sit eget selskab i et performativt og præstationsorienteret ungdomsliv.

Det er dog ikke altid, at aleneheden er et valg. For de unge, der fra tid til anden oplever at havne i aleneheden uden at ville det, handler bestræbelsen om at kunne være i denne uden at opleve uro, udenforskab og måske ligefrem en slags 'ny ensomhed', som nok kan være midlertidig, men ikke desto mindre opleves som et intenst og uønsket socialt tomrum. For andre er ensomheden en præmis og helt umulig at skille fra aleneheden. For disse unge er trivselsbestræbelsen at søge mod digitale fællesskaber med ligesindede. Alle trivselsbestræbelserne vidner om, at aleneheden er blevet et grundtema i ungdomslivet. Noget, man bevidst søger efter, eller noget, man havner i, og bevidst søger at håndtere.

4. Hotspot

Nu'er som fristeder

At balancere nu'er i relation til fremtiden rummer trivselsbestræbelser for mange unge. At identificere og realisere en fremtidsplan synes at være et afgørende kriterium for det at kunne leve et godt ungdomsliv i nutidens samfund. Dels fordi der er mange usikkerheder og accelererende kriser, dels fordi det at skabe en sikker og urokelig fremtid er blevet et normativt ideal, som har sat sig igennem på mange niveauer af samfundslivet. De unge, der har problemer med at forløse dette ideal, oplever ofte at blive gjort forkerte og skubbet ud på kanten af ungdomslivet.

Fremtiden træder således frem som noget, de konstant skal gøre sig parate til og forventes at tage kontrol over. Vi finder imidlertid trivselsbestræbelser, der peger i retning af at dyrke nuet og lade fremtidshorisonterne være mere flydende. Nuet frembringer både ro, samhørighed og en følelse af trivsel, men også af mulig forglemmelse og beskyttelse – som en art fristed for paratgørelse til fremtiden.

Matilde: *"Jeg føler, det bedste, der sker, er lige nu. Vi er på festival og hygger os bare sammen og griner og har det megasjovt."*

Ida: *"Ja, og lige nu tænker man ikke på alt, hvad der er skole og karakterer, man slipper bare hjernen og fester og hygger med sine venner. ... Man har noget læseferie og har en pause fra alt og bare smider hjernen og har det fedt."*

Ida og Mathilde, 18 år, Jelling Musikfestival

Da P3 møder de 18-årige gymnasieelever, Ida og Mathilde, på Jelling Musikfestival, er der intet andet sted, de har lyst til at være. Det er festivalen, og hvad der sker på festivalen, der fylder og har betydning for dem. Ida og Mathilde har for en stund lagt de spekulationer, der knytter sig til deres liv uden for festivalen, fra sig og lader sig suge ind i nuet på festivalen. Og Ida og Mathilde er langt fra alene: I vores materiale hører vi således en lang række unge fortælle om at glide ind i et nu, som får resten af livet til at forsvinde i horisonten.

Det er imidlertid ikke altid let for de unge at få plads til nuet. Hvad der skal ske næste år, hvor de er henne om fem år, og hvad det hele skal føre til på længere sigt, fylder meget i de fleste unges liv. Både den nære og den fjerne fremtid banker konstant på. At skabe plads til at være i nuet udgør derfor en afgørende trivselsbestræbelse for de unge i undersøgelsen. Og på det tidspunkt, vi møder de unge, har denne trivselsbestræbelse særligt favorable betingelser. Det er sommer og festivaltid, og vi hører mange fortællinger, der ligesom Idas og Mathildes fokuserer på sommeren og festivalen som en tid og et sted, der åbner for at glide ind i nuet og skubbe fremtiden i baggrunden.

Gymnasieveninderne, Rosa på 21 og Kamille på 20, der begge holder sabbatår, møder vi på Roskilde Festival. De fortæller om festivalen som et rum fuld af oplevelser og møder mellem mennesker, som fremstår spontane og kortvarige, men alligevel har betydning og fylder:

Rosa: *"Det giver mig energi at være sammen med sine venner og få gode oplevelser med mine venner og hygge sig, og møde nye mennesker og have det sjovt."*

Kamille: *"Også det at være sammen med så mange andre mennesker, der er samme sted som en selv både socialt og fysisk. Det giver bare nogle ret gode rammer for at møde nye mennesker, hvilket jeg synes er ret sjovt, også selvom det er nogen, man bare snakker med i fem minutter. Det er virkelig hyggeligt."*

Rosa: *"Alle er lidt i samme humør til at være lidt crazy og have det sjovt og skeje lidt ud."*

Rosa, 21 år, og Kamille, 20 år, Roskilde Festival

Fortællingerne om at blive suget ind i det nu, som sommeren og festivalen åbner op for, står i skarp kontrast til mange af de fortællinger om fremtiden, som vi hører fra de unge, der er blevet interviewet til undersøgelsen. Der er en del unge, som kigger håbefuldt mod fremtiden. Som glæder sig til at begynde på et studie, måske holde sabbatår, flytte hjemmefra og bevæge sig videre ind i et ungdomsliv, der fremstår spændende, meningsfuldt og fuld af muligheder. Unge, som har en forestilling om, hvad deres fremtid skal rumme, og hvordan de kan gøre denne forestilling til virkelighed.

Men samtidig rummer materialet en lang række særdeles stærke fortællinger fra unge, der beskriver deres fremtidshorisonter som uklare, og som forbinder fremtiden med et pres og en stress, der ligger milevidt fra det sorgløse og håbefulde nu, der åbner sig for dem under sommerens festivaler. Disse fortællinger giver samtidig et indblik i, hvor svært det kan være at få adgang og plads til dette nu. Fremtiden dukker nemlig op og presser sig på alle vegne, og mange af fortællingerne handler om, at der til staidighed er nogen eller noget, der trækker i dem og forsøger at få dem til at forholde sig til fremtiden.

Det gælder f.eks. Anton på 22 år, som vi ligeledes møder på Roskilde Festival. Han har haft tre sabbatår efter gymnasiet og skal begynde at læse efter sommerferien. Men han har haft særdeles svært ved at finde ud af, hvad han skulle læse, hvilket har fyldt mere og mere og hængt som en stadig mørkere sky over ham:

”Min bror er lige blevet færdig med sin kandidat. Hvis jeg skal til at læse nu, har jeg fem år tilbage, før jeg kommer ud på arbejdsmarkedet, og det synes jeg lægger lidt sådan en mørk sky i baghovedet om, ’hold da kæft mand, jeg skal virkelig tage mig sammen lige om lidt’. Jeg skal finde ud af, hvad jeg vil resten af mit liv, og det synes jeg virkelig er en kæmpe beslutning, som jeg bare bliver ved med at udskyde og udskyde og udskyde... så nu venter jeg bare på, at jeg kan nosse mig sammen til at tage den, hvilket jeg så har gjort nu, fordi at jeg skal læse til sommer, ikke? Men jeg synes, det har været en kæmpe mørk sky i baghovedet, der bare venter på at ramme mig, og så har den så ramt mig nu. Så må vi så håbe, det bliver til en lys sky.”

Anton, 22 år, Roskilde Festival

Det har været særdeles svært for Anton at vælge studie, fordi hele hans fremtid synes at være på spil i dette valg, og jo længere tid, han har ventet med at træffe valget, desto mere har det fyldt og presset ham. De unge, der ikke er afklarede om deres fremtidshorisonter og i gang med at forløse dem, føler sig ofte udmattede og pressede ved tanken om at skulle gå i gang med det, de oplever som deres ’rigtige livsprojekt’, som det har været tilfældet med Anton. De oplever at være omgivet af andre unge, som i lige linje bevæger sig ind i en lys og strålende fremtid, men at deres egne fremtider fremstår som tågede og vanskeligt tilgængelige.

Samtidig er der ingen vej uden om. De har alle mødt og sanset forventninger om, at de skal hurtigt igennem uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet for at bidrage til at løse en række accelererende samfundsmæssige udfordringer, hvad enten det er velfærdsstatens mangel på arbejdskraft eller andre presserende samfundsproblemer. Uddannelsespolitikken har således været præget af en intensiveret fremtidsorientering, der har sat sig i uddannelserne som en række paratgørelses-praksisser, som fx kompetenceafklaringer, fremtidsplaner, praktikperioder og afgangsprøver, der har til formål at afklare de unges fremtidshorisonter og understøtte deres bevægelser hen imod disse. Paratgørelses-praksisserne har efterhånden fået et sådant omfang, at de aspekter af uddannelse, der ikke handler om at orientere de unge mod fremtiden, er i fare for at tabe terræn og miste betydning (Katznelson et al., 2022).

En del af de unge fortæller, at denne stadig paratgørelse til, og planlægning af, fremtiden ikke har ført dem tættere på, men tværtimod fjernet dem fra en klar fremtidshorison. Det er f.eks. tilfældet for Ingrid, der er elev og handicaphjælper på Egmont Højskole. Hun fortæller, hvordan hendes vej gennem uddannelsessystemet har været præget af en pligtskyldig bevægelse igennem en række på forhånd definerede forløb, der har skullet gøre hende i stand til at forløse et fremtidsmål, som imidlertid blot har forskudt sig stadig længere væk og fjernet hendes fornemmelse for, hvad hun ønsker, den skal rumme:

”Jeg har følt mig meget begrænset af, at jeg skulle gøre noget bestemt eller lære noget bestemt for at få muligheden for at gøre et eller andet efter det, og den der planlægning... mit mål er meget meget langt væk, og man mister lidt følelsen af, hvad man egentlig har lyst til.”

Ingrid, Egmont Højskole

I interviewet giver Ingrid efterfølgende udtryk for, at hun gerne vil kunne mærke sit fremtidsmål eller have det ”helt tæt på”, som hun siger. Men det kræver, at hun får plads til at mærke nuet og tage afsæt i dette, frem for i et på forhånd defineret billede af, hvad fremtiden helst skal rumme.

En af de teoretiske inspirationer bag denne rapport, Donna Haraway (2021), beskriver i forlængelse heraf om forestillingen om en fast og urokelig fremtid som en slags 'fantasi', der ofte vinder indpas og bliver dominerende i perioder, hvor tilværelsen præges af usikkerhed og krise, hvor man har brug for at klynge sig til en idé om sikkerhed og kontrol. Haraway argumenterer dog for at blive i besværet og i stedet skabe, hvad hun kalder et 'fyldigt nu':

"At blive i besværet kræver ikke et sådant forhold til de tider, der kaldes fremtiden. Faktisk kræver det at blive i besværet, at man lærer for alvor at være til stede i nuet."

Haraway 2021, s.21

Ifølge Haraway findes der ingen sikker og fuldendt fremtid og heller ingen måder at gøre fremtiden sikker og fuldendt på. Det er en fantasi, man kan klamre sig til. Men den eneste reelle mulighed er at tage afsæt i nuet med alle de besværligheder og begrænsninger, nuet måtte rumme. Haraway taler således for, at vi dropper vores behov for at kontrollere og underkaste os fremtiden og i stedet bevæger os nysgerrigt og eksplorativt ind i nuet og arbejder med de begrænsninger og besværligheder, vi her støder på. Så vil der uvægerligt træde en fremtid frem. Ikke nødvendigvis en perfekt og strålende fremtid, men hvis vi gør os umage en fremtid, hvor kloden forbliver beboelig og livet levbart.

Selvom håbet om en fast og urokelig fremtid fylder hos en del af de unge, der har udfordringer med at definere og bevæge sig henimod en bestemt fremtidshorisont, rummer materialet, som vi så i starten af kapitlet, også stærke fortællinger om nuet. Det er ikke sådan, at disse fortællinger erstatter fremtidsorienteringerne med en orientering mod et fyldigt nu, som Haraway er fortaler for. Fortællingerne handler således ikke om at zoome ind på nuet og blive i det besvær, som nuet måtte rumme, og lade fremtiden træde ud af denne proces. De handler tværtimod om for en stund at beskytte nuet fra det besvær og den mangel på kontrol, som fremtidsorienteringen afføder. Ambitionen er således at skabe et midlertidigt helle eller fristed i et ungdomsliv, hvor fremtiden uvægerligt tiltrækker sig opmærksomhed og i mange tilfælde udfordrer de unges oplevelser af at trives. De unges bestræbelser for at beskytte nuet har således karakter af bestræbelser for at skabe trivsel i et ungdomsliv, hvor den allestedsnærværende fremtidsorientering ofte gør det modsatte.

Vi har allerede set, hvordan sommeren åbner for festivaler, fest og ballade, der kan suge de unge ind i et nu. Men vores materiale rummer også fortællinger, der forbinder sommeren med nu'et, som er præget af fred og ro. Her er det Astrid og Jonas, som beretter:

Astrid: ”Om sommeren er det bare mere ok at lave ingenting i solen. Om sommeren sidder man bare og kan bare være i hinandens selskab, uden at man skal snakke om noget. Der behøver ikke at ske noget, man kan bare ligge og være til. Det bliver jeg glad af... Der er et eller andet med, at man føler sig produktiv ved bare at sidde udenfor og slappe af, og det er egentligt meget fedt, for så kan man bare være helt nede på jorden og ikke stresse rundt med at skulle alt muligt.”

Jonas: ”Det er på en eller anden måde ok bare at være til. Fx i går lå vi bare ude på skaterrampen, og jeg følte mig ikke uproduktiv eller noget, fordi man var alligevel sammen og social.”

Astrid og Jonas, Egmont Højskole

Selvom Jonas taler om at ligge på skaterrampen, og Astrid beretter om at sidde og slappe af, er deres fortællinger langt fra præget af passivitet eller stilstand. Fortællingerne rummer tvært imod en sitrende sanselighed og en vibrerende fornemmelse for liv. De unge sidder udenfor, mærker solen på kroppen, fornemmer hinanden, og at de er til, og de føler sig særdeles levende og forbundne. Selvom fortællingerne muligvis ikke lever op til vores gængse forestillinger om, hvad det vil sige at være virksom eller produktiv, fortæller de unge, at det er sådan, det opleves. Måske skyldes det, at deres tilstedeværelse i nuet frembringer – producerer – en ro, samhørighed og en følelse af trivsel, som de unge ellers ikke oplever at have adgang til, fordi de til stadighed skubbes ud af nuet, videre, hen imod en fremtid, som mange af dem har svært ved at definere og opnå kontrol over. Den uro og utryghed, som fremtidsorienteringen afføder, er for en stund blæst bort, og det sætter nogle kræfter fri hos de unge, som gør, at nuet både fremstår fredfyldt og produktivt.

Det er dog ikke altid, at tilstedeværelsen i nuet rummer en sitrende sanselighed og en vibrerende fornemmelse for liv. Andre gange synes det nu, de unge glider ind i, at være et nu, hvor livet har trukket sig tilbage, og hvor det netop er fraværet af liv, de er orienterede imod. Sådan kan det være, når festen og fuldska-ben har lagt sig, og tømmermændene tager over. 22-årige Felix fortæller således:

"Jeg er meget god til at ligge alene og have tømmermænd, for der skal man lægge verden væk fra sig, fordi det er jo det bedste man kan gøre, slukke mobilen og det hele og så vågne op et par dage efter".

Felix, 22 år, Roskilde Festival

Den undtagelsestilstand, som kroppen befinder sig i under tømmermændene, åbner hermed en mulighed for i videre forstand at glide ind i en undtagelsestilstand, hvor verden sættes på standby, alle spekulationer om i morgen skubbes bort, og al fokus retter sig mod et nu, hvor det handler om at gå i dvale og vente på, at kroppen restituerer, så det atter er muligt at blive en del af verden med alt, hvad det indebærer.

Det er dog ikke altid, at de unges bestræbelser for at tage vare på nuet handler om at glide ind i dette og lade det fylde hele horisonten. Vores materiale rummer således en række fortællinger fra unge, der arbejder ihærdigt på at skabe plads til både et nu og en fremtidshorisont, så det ene ikke ganske overskriver det andet. Den 18-årige gymnasieelev, Ida, som vi møder til Rock under broen, fortæller f.eks., at hendes forældre er forfærdede over, at hun vil holde *"TO sabbatår, altså TO år, hvor du ikke laver noget"*, og at de bare gerne vil have hende videre. Men Ida lægger vægt på, at hun har brug *"for at sidde og tænke over det, og faktisk finde det, der er rigtigt for en selv"*. Det at få plads til at være i nuet er således helt afgørende, hvis hun skal kunne finde en fremtidshorisont, der er meningsfuld for hende. For Ida står nuet og fremtidshorisonten ikke i modsætning til hinanden – fremtidshorisonten er derimod noget, der vokser frem og tager form i nuet.

På samme måde taler 19-årige Elise, som vi også møder til Rock under Broen, om betydningen af at være åben for de fremtidshorisonter, som nuet rummer, også selvom de forskyder sig over tid:

"Jeg tror samtidig på, at det kan godt være, du kan vælge det ene nu, og så lærer du noget af det, uanset om det var det rigtige eller ej. Du lærer et eller andet og får et eller andet med. Det har været rigtigt på det tidspunkt, hvor du har taget valget."

Elise, 19 år, Rock under broen

I Elises fortælling fremstår fremtiden ikke som en fjern horisont, hun har blikket stift rettet imod, og som derfor ikke levner plads til meget andet. Fremtiden har derimod karakter af en horisont, der åbner sig i nuet, og som kan forskyde sig i takt med, at hun og verden omkring hende forandrer sig, og der opstår nye øjeblikke – nye nu'er – som den kan vokse frem og tage form igennem. Hermed fremstår fremtidshorisonten som noget bevægeligt, der kan forandre og udvikle sig i takt med, at Elise forandrer og udvikler sig gennem livet. Denne tankegang afdramatiserer fremtiden for Elise. Fremtiden fremstår ikke længere som en entydig og absolut størrelse, det handler om at lykkes eller ikke lykkes med, og som man derfor skal have styr på og vinde kontrol over. Tværtimod bliver fremtiden noget mangetydigt og temporært, som løbende vokser frem og tager form gennem livet. Elises forståelse af fremtiden som noget, der løbende arbejdes frem gennem livets mange nu'er, lægger sig i forlængelse af Harraways afskrivning af en sikker og urokkelig fantasi om fremtiden til fordel for at skabe et fyldigt nu, der er fuld af besvær og udfordringer, men til gengæld danner ramme om et liv, der stedse rykker sig og lægger kim til fremtider, der løbende træder frem og viser sig gennem livet.

At skabe plads til nuet er en afgørende trivselsbestræbelse for de unge i vores materiale, som har udfordringer med at identificere en fremtidshorisont, der passer dem og det, de gerne vil med deres liv. Disse unge oplever ofte, at fremtiden kommer til at fylde forholdsmæssigt meget, og at den kaster lange og mørke skygger ind over deres ungdomsliv. At identificere og realisere en fremtidsplan er et afgørende kriterium for det at kunne leve et godt ungdomsliv i nutidens samfund, hvor det at skabe en sikker og urokkelig fremtid er blevet et normativt ideal, som har sat sig igennem på mange niveauer af samfundslivet. De unge, der har problemer med at forløse dette ideal, oplever ofte at blive gjort forkerte og skubbet ud på kanten af ungdomslivet.

Ovenfor har vi da også set, hvordan unges bestræbelser for at beskytte nuet mod de fremtidsorienteringer, der fylder så meget i ungdomslivet, ikke mindst handler om at finde frizoner og heller, hvor det bliver muligt for dem at forbinde sig med verden og hinanden på måder, der får dem til at føle sig som signifikante og centrale omdrejningspunkter i tilværelsen. I disse fortællinger fremstår nuet nærmest som et lykkeobjekt for de unge, der står i skarp kontrast til den paratgørelse mod fremtiden, der ellers fylder så meget i deres liv. Vi har imidlertid også mødt en ung, der afviser ideen om, at det er muligt at skabe en sikker og urokkelig fremtid, hvilket ikke blot afmonterer det pres og stress, som disse unge ofte forbinder med fremtiden. Det åbner ydermere op for at skabe et fyldigt og betydningsfuldt nu, der danner afsæt for en løbende frembringelse af fremtider, som ikke er entydige og absolutte men derimod mangetydige og temporære og i stadig dialog med nuet og de udfordringer og besvær, som tegner sig her. Her er nuet og fremtidsorienteringen ikke modsætninger til hinanden, men derimod hinandens forudsætninger og skabelsesbetingelser.

5. Hotspot

Trækken sig til ro

At trække sig er en markant trivselsbestræbelse blandt de unge i materialet. Den dukker op på talrige forskellige måder og niveauer. At trække sig kan handle om at tage headsets på og trække sig ind i musikken, selv om man sidder midt i klassen, eller om at tage orlov fra studiet for at få ro eller noget helt tredje. At trække sig-figuren synes i dag at dukke op på en række forskellige måder og steder i vores kultur som en strategi til at passe på sig selv og ens mentale balance.

Der er mange ting, der trækker i de unge, og som kræver deres tilstedeværelse. Det er således en indlejret del af ungdomslivet, at man kan og skal være på. Ikke kun pga. sociale medier, men også fordi der er nogle institutionaliserede krav om tilstedeværelse og performativitet særligt i uddannelsessystemet. En trivselsbestræbelse er således, at når trækket fra omverdenen opleves for stort, så opstår behovet for at trække sig for at undgå at blive overvældet, udpint og opleve mistrivsel.

Det handler imidlertid ikke altid alene om at trække sig fra, men også til noget. Noget, der som f.eks. musik, alenetid, eller en cykeltur kan skabe ro. Vi ser imidlertid også, at når de unge ikke har mulighed for løbende at foretage små trække sig-manøvrer, kan de ende med på mere absolut vis at måtte trække sig fra en social sammenhæng: Droppe ud af en uddannelse, cutte en aktivitet fra etc. Så trivselsbestræbelsen at trække sig kan 'i det små' muliggøre, at man ikke behøver at trække sig 'fra det store'.

”Derhjemme, på vej til skole, på vej hjem, eller når vi sådan har individuelle opgaver, vi skal lave i timen, så er det rart lige at sidde med musik, for så er man også i sin egen boble. Også i skolen sidder der så mange mennesker, så kan du ligesom lukke dig selv lidt ude og få ligesom en pause fra det hele.

Eller det kan være sådan escape-agtigt, når man skal lave opgaver, og det larmer for meget, så kan du bare lytte til din egen musik og så koncentrere dig bedre og sådan, ja være i din egen lille verden.

Mange unge får meget komfort af musik (i headset). Det er ligesom at tage dit hjem med dig. Hvis musik er din komfort zone, så kan du ligesom tage den med dig, fordi så føler du dig ikke sådan helt alene.”

Interview med Helin, 20 år, Salma, 18 år, og Cecilie, 19 år, Ungdommens Folkemøde

Helin, Salma og Cecilie fortæller her om, hvordan de indimellem kan have brug for at trække sig ind i en egen verden af musik. Fortællinger om at trække sig dukker op på en række forskellige måder og i mange sammenhænge i vores materiale. Det er nærmest tale om et katalog af forskellige måder, hvorpå man kan 'time ud' ved at sove, se Netflix, slette apps på sociale medier eller noget helt fjerde. Vi hører fra de tre piger, at de ryger ind i det, de kalder for deres 'comfort zone' eller 'hjem', når de trækker sig ind i deres headset og den verden af musik, der åbner sig for dem der. I dette 'hjem' føler de sig trygge, finder ro, og alle interaktioner med omverdenen synes at fortone sig.

At trække sig er en markant trivselsbestræbelse i vores materiale, som vi genkender fra andre sammenhænge i det kulturelle landskab: Wellness-områder, mindfulness og stillezoner. Men bestræbelsen har muligvis også tråde til en række andre aktuelle fænomener, der har en mere indgribende karakter, og som på forskellige måder handler om at melde sig ud og gøre sig utilgængelig for samfundet: Quiet quitting, F.I.R.E (Financial Independence Retire Early), at leve off-grid eller offline, skolevægning osv. At trække sig-figuren synes i dag at dukke op på en række forskellige måder og steder i vores kultur som en strategi til at passe på sig selv og sikre ens krop og sind mod at blive overstimuleret eller udpint for ressourcer.

Men som pigerne i citatet også fortæller, så trækker de sig ikke kun fra noget, de trækker sig også mod noget, nemlig musikken. Musikken står centralt i mange af trække sig-fortællingerne, men Kamille og Rosa, som begge er 20 år og går på STX, fortæller her, hvordan musikken bruges i kombination med noget andet:

Kamille: *"At cykle ture, meget lavpraktisk, det kan jeg virkelig godt lide, for så er man ligesom bare sig selv, og så med en podcast eller musik eller noget, uden at skulle snakke med andre mennesker og få noget motion, det synes jeg er virkelig dejligt."*

Rosa: *"Jeg kan også godt lide mit eget selskab, bare slappe af og kigge på mennesker."*

Kamille: *"Ja, eller rydde op, det bruger jeg virkelig meget, det er så lækkert bagefter... Det giver mig god energi."*

Kamille og Rosa, 20 år, Roskilde Festival

At trække sig handler således om at finde ro på forskellige måder og gennem roen genfinde energien og overskuddet. Uanset, om det er ved at glide ind i musikken, bevæge sig ud på cyklen, sidde for sig selv og kigge på mennesker eller gøre rent på værelset, så dukker fortællingerne om at trække sig op som modtræk til fortællinger om, at det hele 'bliver for meget'. At mængden af inputs og stimuli bliver så stor, at man overvældes og drænes for energi. Hvad det handler om, gør Silke på 20 år, som snart skal begynde på universitetet efter et sabbatår, os klogere på her:

"Jeg kører nogle gange mig selv ud over kanten, fordi jeg føler, jeg skal. Man bliver jo også påvirket meget af sociale medier og føler, at man skal en masse ting, og at man burde gøre det her. Og i princippet har man tid i kalenderen, men ens hjerne og krop har bare ikke overskuddet til det. Og for mit vedkommende så bliver jeg fysisk syg. Jeg får feber og hovedpine. Men det er jo fordi, jeg har svært ved at finde den der grænse."

Silke, 20 år, Wonderful Days

Og hun fortsætter:

"Jeg er jo typen, der trækker mig helt, så der ikke er nogen, der ved, hvor jeg her. Simpelthen bare for at få noget ro omkring mig. Især da jeg var på efterskole, der var det sådan en flugt fra det sociale, fordi mit hoved ikke kunne rumme mere."

Silke, 20 år, Wonderful Days

Vi hører her Silke fortælle om, hvordan hun forsøger at balancere mellem alt det, der foregår omkring hende, og som til stadighed trækker i hendes opmærksomhed, og så de mentale ressourcer, hun skal bruge for at engagere sig i dette. Vi kender et sådant balancearbejde fra stressforskningen, hvor stress bl.a. ses som et resultat af en ubalance i forholdet mellem de krav og ressourcer, man møder i arbejdslivet. Oversat til de teoretiske inspirationer, vi trækker på her i rapporten, kan man sige, at Silkes arbejde med at skabe balance har karakter af en trivselsbestræbelse, der skal bane vej for et liv, som er 'levbart' for hende (Butler, 2022). Et liv hvor det, hun forventes at skulle, er i et balanceret forhold til de ressourcer, hun har til rådighed. Når hun trækker sig fra alt det, der kræver hendes opmærksomhed, anvender hun ikke bare færre ressourcer på at være på, forholde sig og engagere sig. Hun får også nye ressourcer, ny energi, nyt overskud hun kan sætte i spil, når hun atter vender tilbage.

Og nutidens ungdomsliv kræver mange ressourcer, hvilket Center for Ungdomsforskning har kastet lys over i flere forskningsprojekter. Bl.a. et forskningsprojekt, hvor vi har undersøgt, hvordan øget tempo og acceleration sniger sig ind og er til stede som et pres på forskellige niveauer i ungdomslivet, også helt konkret i hverdagslivet, hvor mange unge oplever, at der hele tiden er noget, der kalder på dem og kræver deres tilstedeværelse, hvad enten det er skole, familie, venner fra mange forskellige sammenhænge, fritidsaktiviteter, jobs, frivilligt arbejde, sociale medier etc. (Katznelson et al., 2022).

Silke giver os også indblik i en anden tendens, vi finder udbredt hos mange af de unge i materialet, nemlig at hun er meget selvbevidst om, hvad der rør sig i hende. Hun har et udtalt og nuanceret sprog for, hvordan hun skal monitorere sit mentale helbred, og hun er således, ligesom mange af de andre unge, hyperbevidst om, hvad temperaturen på hendes mentale tilstand er, og hvordan hun skal arbejde med at håndtere sit sind, så det ikke kører af sporet for hende. Hun oplever sig således nødsaget til at rette fokus på sin indre mentale tilstand og beskytte sit mentale velbefindende for på den måde at sikre, at det ikke går galt for hende og slår ud i egentlig mistrivsel.

Ella, som er 21 år og studerer statskundskab, møder vi på Folkemødet på Bornholm. Hun er glad for sit studie, men fritidsarbejdet, som hun bliver nødt til at have ved siden af for at klare sig økonomisk, presser hende. Hun fortæller:

”Det fylder klart meget, at jeg føler, jeg har for travlt i min hverdag. Nogle gange er det fint, og jeg kan klart også godt trives i det, men det kan også blive for meget, og hvor jeg ikke kan holde til det mere, føler jeg. Jeg synes, det er svært ikke at have travlt, for jeg ved ikke, hvad jeg skal cutte fra. Der er ligesom mange ting, jeg gerne vil, og som jeg også føler, jeg skal. Så jeg synes, det er svært at komme udenom at skulle have travlt.”

Ella, 21 år, Folkemødet på Bornholm

Ella føler sig fanget i et spind af travlhed. Hun beskriver her, hvordan hendes trivselsbestræbelser kredser om det at finde områder i sit liv, som hun kan trække sig fra, så hun kan opretholde og skabe et levbart liv. Hun oplever at hun ikke kan vælge sit studiejob fra, fordi hun har brug for pengene. Men derudover synes der i vid udstrækning at være nogle kulturelt indlejrede forventninger om, hvad hun gerne vil i kombination med ting, hun oplever, hun skal for at kunne studere på universitetet. De unges mentale arbejde med at trække sig finder således ikke sted i forhold til nogle overordnede samfundsmæssige udviklingstræk, som fx tempo og acceleration, men har også nogle tydelige strukturelle og institutionelle ophæng særligt til de uddannelseskontekster, som de indgår i. Og netop uddannelseskonteksten spiller også ind på den næste unge, du skal møde, Nadia på 18 år, som her fortæller om fraværsreglerne på hendes gymnasium, hvor hun er i gang med en HF:

"Jeg føler, at de er meget skrappe med fravær. De tænker ikke på ens helbred, føler jeg, fordi f.eks. på en stx, der skal du hele tiden være på. Og de forstår ikke, at der er nogle dage, hvor man bare ikke kan. Der er en forventning om, at du skal være på hele tiden. Om du så har en dårlig dag, eller der er sket ditten eller datten, eller lige meget hvad, der er ikke noget, der hedder lovligt fravær. Der foregår jo mange ting i vores liv. Livet er jo ikke kun skole. Det er derfor, der er brug for psykologhjælp i Danmark, for unge har det jo dårligt."

Nadia, 18 år, Ungdommens folkemøde

Den trivselsbestræbelse, Nadia her søger at forfølge, er at blive væk fra skole og dermed få mulighed for at pleje sig selv. Eksemplet illustrerer, hvordan de unges trivselsbestræbelser langt fra kan anskues entydigt, men derimod indgår i komplekse afvejninger af hensynet til både den enkelte faglige trivsel, men også af mere kollektive hensyn, der knytter sig til den kontekst, som trivselsbestræbelsen her retter sig mod. Og Nadia er langt fra den eneste, der støder på strukturelle og institutionelle rammer, der spænder ben for den trivselsbestræbelse, vi her kredser om, nemlig den at kunne trække sig. Benspænd, som ifølge Nadia er med til at øge behovet for psykologhjælp blandt danske unge.

På Roskilde Festival møder P3 Gøksu og Esther på 23 år. Gøksu er lige 'droppet ud' af sygeplejestudiet, og Esther, som læser medicin, vakler mellem, om hun skal fortsætte eller forlade sit studie. De synes begge, det hele er rigtig svært og forvirrende, som det er for mange unge, når der skal træffes store valg i relation til uddannelse. I den forbindelse fortæller Esther om, hvordan det kan være næsten umuligt at trække sig, når man har behov for det:

"På selve studiet er der enormt mange regler og enormt mange dispensationer, man skal søge i alle mulige situationer. Det, synes jeg også i sig selv, er en stressfaktor, hvis man har brug for at tage en pause, at der måske godt kunne være lidt mere medgørlighed og ikke alle de regler for at presse folk igennem"

Esther, 23 år, Roskilde Festival

Igen ser vi, hvordan Esther her forsøger at finde en måde at kunne trække sig på, men at det strukturelt og institutionelt er vanskeligt, og at der på mange forskellige måder er lagt regler ind, der vanskeliggør pauserne og på mange måder behandler dem som illegitime. Der synes at være en kamplads mellem en del unge og uddannelsessystemet, hvorpå de unges trivselsbestræbelser udspiller sig som kampe mellem at 'trække sig' fra uddannelsen og uddannelsernes forsøg på det modsatte, nemlig at fastholde dem. Fastholde deres tilstedeværelse, deres planlagte progression i uddannelse, deres opmærksomhed osv. gennem praksisser knyttet til registrering og håndtering af fravær, omkring administration af orlov, udskydelser osv. Når de unge forsøger at trække sig, forsøger uddannelserne at trække dem tilbage.

Mere overordnet rammer trivselsbestræbelsen omkring det at trække sig dog flere akser end den institutionelle. Det kan også ramme sociale og relationelle sammenhænge, hvor behovet for at trække sig også kan dukke op, hvilket også gør noget ved det fællesskab, som den enkelte indgår i. Således synes den i høj grad individuelle figur 'at trække sig' at være udspændt mellem hensynet til den enkeltes risiko for udpinshed, mentale ubalance og bæredygtighed på den ene side og hensynet til de sociale relationer eller institutionelle kontekster, de unge måtte være i, på den anden. Ligesom trivselsbestræbelsen 'at trække sig' kan rumme samme ambivalens mellem at give mening for at sikre den mentale tilstand mod overbelastning, samtidig med at det ikke nødvendigvis bidrager til at løse de konkrete udfordringer, der måtte være i de sammenhænge, som de trækker sig fra.

I det ovenstående har vi set, hvordan unge på forskellige måder praktiserer trivselsbestræbelsen at trække sig fra situationer og sammenhænge, som virker overbelastende på dem. Denne trivselsbestræbelse peger på en kulturelt indlejret bevægelse eller orienteringsform, som vi kobler til en tænkning om, at de menneskelige ressourcer, de unge oplever at have til rådighed, er i risiko for overudnyttelse. Vender vi blikket mod vores teoretiske perspektiver, Butler, Harraway, Latour og Schultz, og deres problematisering af det økonomiske vækstparadigme, som de finder fører til en destruktion af livsbetingelserne for alle arter og for kloden. Så finder vi her en mulig parallel til de unges mentale arbejde med at beskytte deres mentale tilstand mod nogle livsbetingelser, der udover alt muligt godt også rummer destruktionspotentialer i relation til deres mentale trivsel. Det være sig livsbetingelser, som for de unge handler om evig vækst og progressionsforventninger til alt det, de oplever at skulle leve op til og opnå for ikke at falde igennem. Med udpiningen af naturen som billede, kan man sige, at udover at skulle have fordringer skal unge også have næring, søvn, hvile, mad, ro og kærlig omsorg for at kunne gro og trives. Og at nogle af disse betingelser – som handler om ro og hvile – synes at være truet. Det er i det lys, at trivselsbestræbelsen om at 'trække sig', skal anskues. At trække sig bliver således en trivselsbestræbelse henimod mental bæredygtighed i ungdomslivet, der sikrer en balance mellem produktion og forbrug af ressourcer og fravær af 'udpining', for nu at blive i plantemetaforen.

6. Hotspot

Præstationer, der lykkes

Præstationer i relation til både uddannelse og arbejdsliv fylder op i de unges fortællinger. Men det er ikke fortællinger, der alene forbinder præstationer med pres, som vi så ofte har hørt om og diskuteret i samfundsdebatten. Nok er der velkendte fortællinger om præstationspres, som kredser om opgaver eller projekter, der opleves som uafgrænsede og svære at komme helt i mål med, og som sætter sig som en stadig jagt på at forbedre og optimere sig selv. Men billedet er mere nuanceret.

I materialet får vi således øje på en orientering mod præstationer, der lykkes, som en afgørende trivselsbestræbelse, der finder sted i mange forskellige livssammenhænge, herunder uddannelses- og arbejdssammenhænge. Præstationer, der lykkes, kan handle om at arbejde med noget materielt og praktisk eller om opgaver, der har en afgrænset og overskuelig karakter, og som det er muligt at udføre og komme i mål med på en måde, der svarer til det, man har sat sig for eller bliver sat til. I flere tilfælde er der tale om præstationer, der knytter sig til et fælles 'vi' snarere end til individuelle mål og individuelle succeser.

"Det, der gør mig glad i mit arbejde, er, når man får de gode opgaver. Sådan noget som at køre traktor. Jeg synes, det er fedt at få et ansvar. Hvis der nu er en mark, der skal gøres noget ved. Så skal du ordne den mark. Det er din opgave, at du får det hele med. Så er det lækkert, at man får det hele med."

Torben, 16 år, Wonderful Days

Sådan siger 16-årige Torben, der går på efterskole, men tidligere har arbejdet i landbruget. Det, der gør Torben glad her, er det, han kalder 'de gode opgaver'. Det er opgaver, der ligesom at pløje marken er overskuelige og mulige at mestre og lykkes med. Det handler om at få det hele med, gøre opgaven færdig og komme i mål – hele den bevægelse virker tydeligvis positivt ind på hans humør.

En anden ung mand, Rasmus, går også på efterskole, men har tidligere udført ufaglært arbejde for en biavler. Rasmus genkender Torbens glæde ved overskuelige og gennemførbare arbejdsopgaver. Han siger kort:

"Jeg er egentlig enig med Torben. Altså, at man kan gøre sine egne ting, og at det selvfølgelig skal være i orden".

Rasmus, 17 år, Wonderful Days

Interviewet med de to drenge betoner glæden ved at lykkes med ansvaret for at udføre og afslutte arbejdsopgaver, der er til at overskue og gennemføre, og hvor man har mulighed for at gøre et godt stykke arbejde.

Dele af den sociologiske (ungdoms)forskning har gennem en årrække sat fokus på det, der beskrives som 'præstationssamfundet' (Petersen, 2016) eller 'Generation Præstation' (Madsen, 2018). Her beskrives og karakteriseres unge i brede træk som en del af en generation, hvis oplevelse af værd og identitet i stigende grad handler om at præstere optimalt i alle livets sammenhænge og om at blive positioneret som en vinder. Fælles for de to forskere, vi her refererer til, er, at de beskriver en udvikling, hvor den enkelte unge i stigende grad spilles ud mod andre unge i et konkurrenceforhold, hvor det gælder om at få status som vinder og for alt i verden at undgå at blive en taber, og hvor der derfor er skærpede krav om at præstere og optimere sig selv. Vores kollega psykologiprofessor, Svend Brinkmann (2016), peger tilsvarende på kravet om evig selvoptimering som en skadelig del af nutidens samfund. Hans pointe er, at den konstante stræben efter selvforbedring og selvoptimering kan føre til stress, udmattelse og en følelse af utilstrækkelighed.

Så når de unge i starten af dette kapitel fremhæver præstationer i arbejdslivet som stærkt meningsfulde, så bryder det på mange måder med de præstationsnarrativer, der fylder inden for den sociologiske forskning, og som vi også får øje på hos mange unge. Det ser vi også hos Victor og Mads, der begge er værnepligtige i Beredskabsstyrelsen. Under interviewet står de på en græsplæne i strid vind, mens de bliver interviewet.

Ranke, med hænderne på ryggen og med alvorlige ansigter fortæller de om opgaverne i Beredskabsstyrelsen. De fortæller, ligesom Torben og Rasmus, om arbejdsopgaver, som de sætter stor pris på. Arbejdsopgaver hvis materielle og sociale forhold danner rammen om den trivsel, som de fortæller om. Victor fortæller:

”Det bedste ved at være sammen er, at man kan udrette meget større ting sammen, end når man er alene. Man kan ikke rigtig slukke en brand alene. Man kan ikke lave en afstivning. Det tager udgangspunkt i, at man er flere. Man kan simpelthen ikke være alene. På den måde tror jeg, at man kommer hinanden meget mere ved. Målet er at komme uden for porten i biler med blå blink og føle, at nu er vi faktisk på vej ud og gøre noget fedt. Nu er vi på vej ud og hjælp andre. Altså, jeg får helt kuldegysninger, når jeg står og fortæller om det.”

Victor, Beredskabsstyrelsen

Meningsfuldheden, alvoren og ansvaret i arbejdet giver Victor kuldegysninger, siger han. Selvom den, der betragter interviewet, ikke kan se på Victors ansigt, at han bliver berørt, så fortæller han, at han bliver det. Hvor Torben og Rasmus talte om at lykkes med egne opgaver, betoner Victor her, at man ikke kan slukke en brand alene. Det grundvilkår, at udførelsen af denne opgave er betinget af, at der løftes i flok, fremhæves som helt afgørende i Victor og Mads' fortællinger om præstation og trivsel. Det er simpelthen ikke muligt at præstere alene, når dette arbejde skal udføres. Afhængigheden af hinanden betyder, at disse unge mænd ikke behøver at forhandle og forholde sig affektivt og reflekterende til deres individuelle præstationer eller til deres positioner som vindere eller tabere, eller til deres individuelle succes som sådan, for de er alle sammen en nødvendig del af et arbejdsfællesskab.

Fortællingen om arbejdsfællesskabet og fællesskabets kollektive præstationer er således domineret af en meget tydelig følelse af stolthed og sikkerhed, som kan beskrives som en faglig stolthed. Denne stolthed knytter sig til et fælles 'vi'. Et fælles vi, som Victor og Mads' kropslige fremtoning under interviewet også signalerer. De står på samme måde ranke og med hænderne på ryggen.

Den socialitet, som Mads og Victor fortæller, at deres trivsel er knyttet til, er, ligesom hos i de øvrige fortællinger, knyttet til en klarhed og overskuelighed i forhold til, hvordan de kan komme i mål med deres opgave, præstationen er overskuelig. Victor uddyber, hvor overskueligt det er:

"Det er det fede ved at være her, at efter 19,5 arbejdsdag, så kan vi få lov til at være med. Der kan vi komme ud og gøre det, vi vil".

Victor, Beredskabsstyrelsen

Det forhold, at det er overskueligt og realistisk at nå i mål med de opgaver, der ligger lidt ude i fremtiden, bliver fortalt frem som meget motiverende. Det er simpelthen muligt at tælle 19,5 dage ned, og så kan man køre ud gennem porten med blå blik. Det er både meget konkret, overskueligt og meningsfuldt. Ansvar for at lykkes ligger i dette arbejde ikke på den enkelte unge, men i de klare rammer for udførelsen af opgaven, der er beskrevet på forhånd (19,5 dage!) og i de kollektive strukturer, som opgaven udføres under. Præmisserne for, hvordan man lykkes i arbejdet, er således tydelige og umiddelbart lette at afkode og evaluere. For at kunne lykkes har nogle andre taget ansvar og tilrettelagt deres arbejde, så der er overensstemmelse mellem krav og forventninger og den tid og de individuelle ressourcer, de har til rådighed. Det betyder tilsyneladende, at de ikke bliver belastede. Måske er det derfor, at Mads og Victor virker så rolige, afklarede og selvsikre. Der er en lethed over interviewet med Mads og Victor; det hele fremstår meget simpelt og overskueligt.

Det simple og overskuelige fremhæves også af Maya, der er 17 år og går i 1.g. Hun har tydeligvis gjort sig mange tanker om det, inden hun bliver spurgt i interviewsituationen. Hun sætter ord på det præstations- og optimeringspres, som de ovenforstående fortællinger står i så klar modsætning til.

"Jeg tænker tit på et citat, der lyder: 'Hvis bedre er muligt, er godt ikke godt nok'. Fordi jeg tror, at det er sådan, mange unge ligesom går og tænker. Især med karakterer og sådan. For man kan jo altid gøre det bedre. Det siger alle lærere også altid. Man kan altid gøre det bedre, læse mere, vide mere. Jeg tror bare ikke, at det er en særlig god ting at gå med. For så er du aldrig tilfreds med det, du har gjort".

Maya, 17 år, Rock Under Broen

Maya italesætter et pres for at præstere, som aldrig stopper, fordi alting altid kan blive bedre. Hun kritiserer desuden en fordring om stadig selvoptimering, som ræsonnerer med de sociologiske begreber om 'Præstationssamfund' og 'Generation Præstation', som vi nævnte ovenfor. Mayas kritik retter sig samtidig imod en form for belastning, som bunder i, at det er uklart, hvornår en skolepræstation er god nok. Det er en belastning, som Maya kender fra sig selv og fra sine venner. Mayas drøm er, at lærere og andre voksne holder op med at lægge et pres på unge om, at de altid kan gøre det lidt bedre. Mayas argument er, "(...) de fleste unge gør det så godt, som de kan".

Anton på 21 år, der er i gang med sit 2. sabbatår, siger noget tilsvarende om at lykkes inden for små overskuelige områder:

"Pt. gør det mig glad at sætte små daglige udfordringer op, som jeg kan gennemføre. Både at være social med venner, men også bare ved at lave små daglige ting, som du skal gennemføre hver dag, for så får man glæde ud af det".

Anton, 22 år, Roskilde Festival

Det er de små dagligdags præstationssuccesser, der fremhæves som det, der giver ham glæde. Anton oplever det til gengæld som et stort pres at foretage et studievalg og finde sin rette hylde, det er stort og uafgrænset og uoverskueligt, men de små dagligdags udfordringer, de er overskuelige og konkrete. Andreas på 21 år har, ligesom Anton, nogle succeskriterier for præstationer, der adskiller sig fra dem, vi normalt har haft fokus på, nemlig de målbare individuelle præstationer. Han siger:

"Jeg tror bare, jeg bliver glad, når folk viser interesse i mig, og når vi får et eller andet ud af det sammen (...) hvor man (...) har en god samtale, laver noget sjovt. Ja, så bliver jeg også glad. Når jeg føler, at jeg er lykkedes med noget. Når jeg sådan har nået nogle mål eller føler, at jeg er det rette sted, hvor jeg gerne vil være og gør de ting, jeg gerne vil og får det gennemført. Ja, og ligesom føler en følelse af, altså nu lyder det måske lidt sådan, succes. (smiler). Det lyder også sådan lidt konkurrenceagtigt, "man skal være så succesfuld, og man skal være så..." gøre alt muligt, og det er ligesom der, hvor der er mange, der synes, der er nogle problemer. Men det, jeg prøver at sige, det er, at jeg kan godt lide at nå mine mål."

Andreas, 21 år, Samsø Festival

Andreas taler sig helt bogstaveligt op imod succes som en ide om at have mere succes end andre i en konkurrence mod andre. For ham er det ikke en konkurrence, men et spørgsmål om at nå sine mål. At han får gjort det, som han ønsker at få gjort. Det er for ham at lykkes. Det samme siger Lasse på 17 år om den musik, som han både spiller alene og sammen med andre:

"Jamen, jeg synes både det med sport og musik også, men specielt musik. Det er noget, jeg er blevet rigtig glad for. Det er virkelig fedt både at dele med andre, og det er også en fed hobby, man kan have for sig selv. Så når man laver det både for sig selv og med andre, så bliver man glad. (...) Også selv læringen i det, at man kan mærke, at man bliver bedre til det, og selv kan... sidde for og nyde det. (...) Og så at kunne mærke, at man bliver bedre fremskridtene i det og processen i, at man lærer det. Det gør mig også glad."

Lasse, 17 år, Wonderful Days

Mange forskellige unge i materialet peger på det, vi kalder for 'præstationer, der lykkes', som en afgørende trivselsbestræbelse. Præstationer, der lykkes, kan finde sted i både uddannelses-, arbejds- og fritidslivet, men har den særlige kvalitet, at de er forbundet til afgrænsede, overskuelige og opnåelige opgaver, som det er muligt at udføre og komme i mål med. Præstationer, der lykkes, bryder således med en overgribende tendens i ungdomslivet, hvor præstationer forbindes til uendelige muligheds-horisonter, og ingen præstation synes at være helt tilstrækkelig, samt konstante krav om at optimere sig selv, om hele tiden at blive bedre for at kunne præstere bedre. Præstationer, der lykkes, går således på tværs af noget, der i mange unges fortællinger og inden for ungdomssociologien ses som en slags grundpræmis i nutidens ungdomsliv.

Når man lykkes med præstationer, der er forbundet med en faglig stolthed, giver præstationen anledning til en særlig tilfredshed og glæde. Men i materialet taler de unge også om de små dagligdags handlinger og opgaver, som de udfører og kommer i mål med, som noget, der ser ud til at have en trivselsfremmende karakter. Der er en enkelthed og en tilfredshed i at komme i mål med overskuelige dagligdags gøremål; et udtalt behov for punktummer, og den pause der altid kommer efter et afsluttende punktum. Ydermere fortæller flere om, at kollektive præstationer, der lykkes, rummer nogle særlige kvaliteter: Fælles ansvar, social støtte, gensidig afhængighed, som både virker aflastende og understøttende. I disse tilfælde bryder præstationer, der lykkes, også med den individualiserende og forskelssættende karakter, som udgør afgørende aspekter af sociologiens beskrivelser af 'præstationssamfundet' (Petersen, 2016) og 'Generations Præstation' (Madsen, 2018).

7. Hotspot

Fremtider, der skaber balance

Behovet for trivsel står helt centralt i de unges fortællinger om deres fremtidige arbejdsliv. På trods af, at der er store forskelle på de unges konkrete fremtidsdrømme i forhold til arbejde, så er der noget, der går på tværs, og som krydser både køn, uddannelsesbaggrund og geografisk placering i landet, og det er orienteringen mod levbare arbejdsliv. Levbare arbejdsliv forstået som arbejdsliv, der rummer mulighed for trivsel, uanset om det handler om at arbejde kollektivt med at få høsten i hus, at arbejde i pagt med naturen eller på anden måde at arbejde med noget, der giver mening for en. Det kan også handle om at have tid til familien, og at arbejdslivet ikke fylder for meget.

Der ligger således en væsentlig trivselsbestræbelse i de unges rettetthed mod deres kommende og, for nogen, nuværende arbejdsliv, nemlig et arbejdsliv, hvor man ikke driver rovdrift på sig selv og sine ressourcer, og hvor man får adgang til fællesskaber og mening. Bag bestræbelsen lurer en frygt hos nogen for at lande i arbejdsliv, som opleves utrygge, eller hvor tempoet og presset opleves for stort.

”Jobmæssigt har jeg en drøm om at få et job, der på den ene side er megaspændende og inspirerende, og hvor man har ansvar og sådan. Men som på den anden side ikke er et, hvor man skal arbejde 60 timer om ugen. Og det er to ting, som jeg føler tit er svære at kombinere. Men det er virkelig en drøm, jeg har, at det både kan være ja, megafedt og spændende, men ikke skal være et, hvor man så har et megastressende arbejdsliv.”

Ella, 21 år, Folkemødet på Bornholm

Ella på 21, som vi møder på Folkemødet på Bornholm, læser statskundskab på universitetet. I ovenstående citat sætter hun fingeren på et dilemma, som en stor del af de unge i vores materiale giver udtryk for, når de fortæller om de tanker, de gør sig om deres fremtidige arbejdsliv. På den ene side er det vigtigt for dem at lave noget, der er spændende og meningsfuldt. På den anden side ønsker de også et arbejdsliv, der ikke tager helt over i forhold til andre ting i livet, fx familie og venner. Men især må arbejdet ikke gå ud over deres trivsel og føre til stress. Selv om Ella her giver udtryk for, at det kan være svært at forene de to ting, så går ønsket om at lykkes med det igen i mange af de unges fortællinger om deres kommende arbejdsliv.

Op gennem 80'erne udviklede etnologen Thomas Højrup det, han kaldte for 'livsformsanalysen', som var et analytisk værktøj til at forstå forskelle i menneskers livsstile og værdier i relation til arbejde og fritid (Højrup 1983 og 1984). Meget senere, i 2008, arbejdede politologen Anders Holm og sociologen Mads Jæger videre med livsformerne og indsnævrede Højrup's tre livsformer til to: Lønarbejderlivsformen og den karrierebundne livsform. Lønarbejderlivsformen fokuserer på at adskille arbejde og fritid, hvor arbejdet primært er et middel til at tjene penge til at leve og nyde fritiden. Livet organiseres her omkring faste arbejdstider, stabilitet og forudsigelighed.

Den karrierebundne livsform knytter derimod arbejde og personlig identitet tæt sammen. Arbejdet er her ikke blot en indtægtskilde, men en central del af identiteten og den enkeltes livsprojekt. Konkret kredser denne livsform derfor om karriereudvikling, ambitioner og arbejdsrelaterede mål, og med den følger ofte også lange og mere flydende rammer omkring arbejdet og arbejdstider. Den australske ungdomsforsker, David Farrugia (2020, 2021), betegner dette som 'den post-fordistiske arbejdsetik'. Farrugia beskriver således, hvordan en post-fordistisk arbejdsetik er blevet et omdrejningspunkt for personlig udvikling og selvrealisering, og at denne forståelse af at have et arbejde især blandt unge er blevet det mest udbredte ideal for arbejdslivet.

Vi trækker disse forskningsperspektiver ind her, da de kan hjælpe os til at forstå den dobbelte orientering, vi ser i de unges trivelsbestræbelser. For vender vi igen blikket mod Ella og de andre unge som hende, får vi øje på, at hun trækker på begge livsformsorienteringer. Holm & Jæger (2008) skriver, at lønarbejderlivsformen generelt har været på retur i Danmark i perioden 1981-2005 (Holm & Jæger, 2008). Spørgsmålet er imidlertid om det, vi får øje på hos de unge her i undersøgelsen, er, at lønarbejderlivsformens betoning af arbejdsvilkår og afgrænselige arbejdsforhold er på vej tilbage. MEN at dette ikke sker på en måde, hvor lønarbejderlivsformen erstatter karrierelivsformen, men derimod supplerer denne, sådan at begge livsformer smelter sammen til en tredje livsform, som vi her kunne kalde 'levbare 9-16 karrierer'? I denne arbejdslivsorientering står behovet for at beskytte den mentale trivsel helt centralt.

Det ser vi hverken beskrevet hos Holm & Jæger (2008) eller hos Farrugia (2020, 2021), men derimod hos Harvard-professor Michèle Lamont (2023), der viser, hvordan en stræben efter professionel succes, materiel velstand og selvrealisering hos ungdomsgenerationen hos mange amerikanske unge balanceres med et behov for at beskytte sig selv imod risikoen for at fejle og derigennem at beskytte deres mentale helbred.

Kigger man på de unge, som allerede er på arbejdsmarkedet, oplever mange, at overgangen til arbejdslivet er hård, og stadig flere unge angiver, at de mistrives i starten af deres arbejdsliv. Studier viser f.eks. en signifikant stigning i andelen af unge erhvervsaktive under 30 år, der lider af søvnbesvær, depressions-, angst- og stresssymptomer (Dyreborg et al., 2018, Rosenkilde, 2023). Som det ofte er tilfældet, når det handler om mistrivsel og mental usundhed, er det svært at svare entydigt på, hvad årsagen til denne stigning er. Men arbejdslivsforskningen peger på, at stadig mere præstationsorienterede arbejdspladskulturer og en øgning i antallet af midlertidige ansættelser slår særligt igennem i starten af arbejdslivet, hvor en skærpet kamp om succes og uforudsigelige arbejdsforhold øger oplevelsen af usikkerhed og gør det sværere at planlægge fremtiden (Nielsen et al., 2017, Nielsen et al. 2019). I en artikel på BBC Worklife betegnes denne udvikling af arbejdslivet ligefrem som 'toksisk' (Lufkin, 2017).

Den orientering mod levbare arbejdsliv, som vi er vidne til blandt de unge i vores materiale, går således mod en tendens, der i en årrække har præget udviklingen på arbejdsmarkedet. Når de unge råber vakt i gevær og vender sig mod denne udvikling, kan det skyldes, at flere af dem har erfaringer med mistrivsel fra deres uddannelser og ikke ønsker at repetere disse erfaringer i et fremtidigt arbejdsliv. Det gælder f.eks. 21-årige Katrine, som vi møder på Roskilde Festival. Katrine, der er i gang med sabbatår efter gymnasiet, fortæller således om sin gymnasietid:

"Jeg har flere gange oplevet, at presset er blevet for meget og har faktisk flere gange været sygemeldt. Det har været lidt hårdt faktisk"

Katrine, 21 år, Roskilde Festival

Katrine har planer om at læse på universitetet efter sit sabbatår, og hun vil gerne udskyde studiestarten yderligere, men forældrene presser på og udtrykker bekymring over, at hun endnu ikke er i gang med studierne.

Men Katrine fortæller, at sabbatåret udgør et tiltrængt helle for hende. Hun arbejder som ufaglært tjener, hvor hun oplever at få ansvar, men inden for et afgrænset og overskueligt område, hvorfor hun ikke oplever samme stress og pres som på gymnasiet. Tværtimod fortæller hun glædeligt om at kunne leve op til og lykkes med de krav og forventninger, jobbet som tjener rummer. Men tjenerjobbet tegner imidlertid ingen fremtidshorisont for hende. Katrine fortæller tværtimod, at jobbet problematiseres af hendes forældre, der har større ambitioner på hendes vegne. Fremtiden presser sig således stadig på for Katrine, der på den ene side skal forløse nogle større ambitioner, men på den anden side undgå at falde tilbage i mistrivsel. På spørgsmålet om, hvad hun drømmer om, siger hun:

”Jeg drømmer om at finde min rette hylde. Et sted hvor jeg sådan kan balancere det hele og finde en balance. Det, synes jeg, er svært lige nu”.

Katrine, 21 år, Roskilde Festival

Hos Katrine og mange af de andre unge møder vi således en trivelsbe-
stræbelse, der kredser om at skabe balance i livet og om det
at søge en balance mellem krav, forventninger og muligheder på
den ene side og personlige ressourcer på den anden.

Jonathan på 21 år, som er i Beredskabsstyrelsen, har i modsætning
til Katrine dårlige erfaringer fra et tidligere job, hvor han blev mob-
bet og følte sig utryg. Det ønsker han ikke at opleve igen. Jonathan
fortæller, at han er villig til at gå på kompromis med sine ambitio-
ner i forhold til både arbejdsopgaver og løn, fordi det vigtigste for
ham er at trives og føle sig tryk på arbejdspladsen. Her fortæller
han om de drømme, han har til en fremtidig arbejdsplads:

*”Det, jeg drømmer allermest om, det er, at der kommer et sted,
man kan være... Du ved et sted, man føler sig tryk. Fordi jeg føler,
det er ikke så vigtigt, hvad du laver af arbejde. Det er mere det, at
du godt kan lide det arbejde, du laver. Fordi der er stor forskel på at
vågne op og ikke være glad hver dag, men stadig møde på arbejde,
fordi det er det, der betaler huslejen. Og så møde op hver dag, og så
glæde dig til at komme på arbejde. Så kan det godt være, du tjener
mindre. Men jeg vil til enhver tid hellere tage det, hvor jeg er glad.
Fordi jeg har prøvet før, hvor man møder op hver dag, og du ikke
er glad. Det er et lortearbejde, men du gør det, fordi det er det, der
betaler. Jeg vil vælge det, hvor jeg glæder mig. Til hver en tid. Så
det vigtigste for mig, det er, at det er et sted, hvor jeg trives”.*

Jonathan, 21 år, Beredskabsstyrelsen

Jonathan og Katrine fortæller, ligesom Ella, som vi mødte i starten af kapitlet, at de prioriterer et arbejdsliv uden stress, hvor man kan føle sig tryk. Faktisk er de villige til at gå på kompromis med deres ambitioner, hvis et ambitiøst karriereorienteret arbejdsliv ikke er et levbart arbejdsliv.

For mange af de unge, vi har mødt, er et levbart arbejdsliv samtidig et arbejdsliv, hvor den kollektive arbejdsindsats betones fremfor den individuelle. Dette kollektive aspekt tilfører en ny højt prioriteret dimension til det arbejdsliv, som mange af de unge orienterer sig imod. Det ser vi for eksempel hos 22-årige Mads og 24-årige Carl Johan, der begge arbejder som landmænd, og som fortæller om det at være en del af et arbejdsfællesskab, hvor der knokles igennem. Carl Johan fortæller:

”Vi er sådan en gruppe på tre medarbejdere ud over chefen. Og den ene har ikke mere at sige end den anden. Vi arbejder ligesom sammen om at løfte det hele. Hvor vi ligesom samarbejder om at få det hele løftet lidt op; altså opgaverne på bedriften. Der er ikke nogen, der er produktchefer. Der er ingen, der har fine titler overhovedet”.

Carl Johan, 24 år, DM i Traktortræk

Mads og Carl Johan har allerede stor erfaring fra arbejdet i landbruget. I citatet får vi en fornemmelse af, at de tre medarbejdere fungerer sammen som en gruppe, hvor hierarkierne fortoner sig, og hvor den enkeltes præstationer og indsats ikke betones særskilt. Det gør til gengæld det fælles og det 'vi', som skabes i arbejdet med at løse opgaven. Et andet element, som flere af de unge berører, når de fortæller om trivsel i relation til deres kommende arbejdsliv, knytter sig til det kunne se værdien af det, de arbejder med. For Mads og Carl Johan er det meget konkret at kunne se afgrøderne på marken gro:

”Det klart det fedeste ved at være landmand, det er det der med at se tingene gro. At kunne følge en afgrøde, fra det er så højt, og til det bliver så højt [viser det med hænderne], og gennem et år at passe og pleje det og følge udviklingen. Det kan godt være, at der ikke sker noget i en måned, men så kan du lige pludselig se det gro fra dag til dag og følge udviklingen. Det, synes jeg, er virkelig fedt”.

Mads, 22 år, DM i Traktortræk

Mads og Carl Johan trives begge to i deres arbejde, men mens Mads ser en fremtid med egen bedrift foran sig, siger Carl Johan, at han ikke kan se sig selv arbejde så intensivt i fremtiden. Med arbejdet som landmand følger nemlig perioder med stor intensitet, som for eksempel høstperioden, der fortælles frem som særdeles belastende og hård. Men det betyder ikke nødvendigvis, at høstperioden skaber mistrivsel. Tværtimod fortæller de to unge mænd, at høsten kan noget særligt i forhold til trivsel:

”Vi arbejder megameget i august. Men der er noget magisk over de timer. Vi er måske 15, der har lige meget arbejde, og vi har det alle sammen lige grineren. Og det er lige meget, om du er 55 eller 25 eller 16. Vi ved godt, at det her er bare højdepunktet på året. Høsten. Det er noget, man ser frem til. Man er virkelig træt og virkelig brugt, men der er noget magisk over det der med, at det man har kæmpet for et helt år, det kulminerer lige der (...), og så er vi jo gode til at snakke sammen, mens vi arbejder. Altså, vi har haft gruppeopkald på 10 timer, mens vi arbejder, hvor vi bare snakker sammen”.

Carl Johan, 24 år, DM i Traktortræk

Carl Johan fortæller om en intensiv arbejdsbelastning i høstperioden, men det er en belastning, som ikke går ud over trivslen på kort sigt. Høstperioden er magisk, siger Carl Johan. Den er magisk, fordi det er i høsten, alt det hårde arbejde kulminerer, og fordi høsten ikke kan lykkes uden en fælles indsats. Ligesom Carl Johan og Mads taler Anna om et arbejdsliv, der er præget af fællesskab og forbindelse til naturen. Men hvor der er en høj grad af kontinuitet mellem Emils og Mads' hidtidige arbejds erfaringer og deres drømme om et fremtidigt arbejdsliv, står Annas drømme ikke blot i skarp kontrast til de erfaringer, hun har med fra uddannelsessystemet, de afviger også betydeligt fra den horisont for arbejdslivet, som hun ser afspejlet i det samfund, der omgiver hende.

Vi møder Anna på Egmont Højskolen, hvor hun er elev og samtidig arbejder som handicapmedhjælper. Hun fortæller følgende:

”I øjeblikket tænker jeg virkelig meget over, at jeg frygter at ende i, hvad jeg føler, at samfundet lægger over mig. At ende i et eller andet samfundshjul, hvor jeg skal præstere en flot uddannelse og bruge et eller andet flot gennemsnit til at komme ind på et eller anden sej uddannelse og på at få en mand, villa og vovse så hurtigt som muligt. Så jeg drømmer om at give mig selv lov og plads til at tage mig frihed til at gøre, ja, hvad jeg drømmer om. Til at tænke nyt i familie og tænke nyt i måder at bo på. Jeg drømmer om at bo i et bofællesskab med mennesker, med familier. Altså, med alt hvad det rummer. Jeg drømmer om at blive selvforsynende, ha’ en eller anden konventionel landbrugsmark og dyrke permakultur og skovhave oven i det. Ja, give mig selv tid – det drømmer jeg om. Og få lov til at være mig.”

Anna, Egmont Højskole

Annas drømme for fremtiden fremstår som et modbillede til den horisont, hun oplever at være blevet stillet i udsigt. Det er en horisont, hvor det uddannelsessystem, der skal forløse fremtiden, er tømt for indhold og mening. Ifølge Anna handler det alene om at levere præstationer i et hæsblæsende tempo og fremstå flot og præsentabel udadtil; at fremstå ’normal’. Den fremtid, som uddannelsen giver adgang til, beskrives som en stereotyp floskel, et sted frarøvet ethvert personligt og følelsesmæssigt indhold, hvor Anna ikke kan få lov til at være sig selv.

I hendes fremtidsdrømme er arbejdslivet ikke udkrystalliseret som en separat arena, men derimod vævet ind i en større vision om et liv, hvor fællesskab, boform og agerbrug smelter sammen og bevæger sig på tværs af de opdelinger og kategorier, der kendetegner det liv, hun ikke ønsker at være en del af. ”At have det godt og give sig selv tid til at drømme” fremhæves som et ideal. Hun drømmer om et liv i et andet tempo og med andre værdier. At efterleve samfundets normer fremstår ikke som et ’levbart’ liv. Et ’levbart liv’ er derimod at give sig selv mulighed for at bryde med disse normer.

Anna er et eksempel på en af de unge, som formulerer de mest radikale drømme for fremtiden. Hun afviser i vid udstrækning muligheden for at kunne opnå en levbar fremtid inden for rammerne af det etablerede arbejdsmarked, og ser sig derfor nødsaget til at tænke ud over dette. Flertallet af de unges drømme for arbejdslivet handler i højere grad om at skabe balance mellem deres ambitioner og deres trivsel. Ambitionerne står således sjældent alene, men vurderes i vid udstrækning i forhold til trivslen. Et fremtidigt arbejdsliv, hvor det er muligt at forløse sine ambitioner, men ikke er sundt, fremstilles ikke som et arbejdsliv, der er levbart. Hvis balancen tipper mod ambitionerne på bekostning af trivslen, afvises det af mange af de unge som en ønskelig fremtidsdrøm.

Der er en markant opmærksomhed på at undgå et arbejdsliv, der driver rovdrift på egne ressourcer og skubber til ens trivsel. Samtidig med at kravene til indhold i arbejdet, muligheder og mening ikke blot tales frem som individuelle orienteringer og ambitioner, men også som mere kollektive og praksisbundne bevægelser, der flytter fokus fra det individuelle til mere indhyllede vi'er. I forhold til fremtidige arbejdsliv ser vi således på den ene side en tendens til en tilbagevenden til lønarbejderlivsformens fokus på et godt arbejdsmiljø og nogle rammer, man kan trives i, og på den anden side karrierelivsformens muligheder for at realisere sine drømme og have et indholdsmæssigt meningsfuldt arbejde. Forventningerne og kravene til arbejdsmarkedet synes at være høje og dermed stille store krav til både uddannelser og arbejdspladser i en tid, hvor manglen på de unges arbejdskraft er markant.

Datagrundlag og metodiske overvejelser

Sommeren 2023 var den første sommer, siden Corona-pandemien indtraf, hvor unge ikke var begrænset af restriktioner for socialt samvær. Sommeren 2023 var også den sommer, hvor Danmarks Radios P3 rejste i en grøn bus med bløde sofaer ud til en lang række festivaler, events, folkemøder og højskoler rundt omkring i Danmark under titlen ”P3 Missionen: Hvad gør dig glad?”. Målet med denne rejse var at interviewe en masse danske unge om netop dette emne og således tage temperaturen på ungdomslivet anno 2023. Vi var så heldige at få mulighed for at slå os ned ved den grønne bus til enkelte arrangementer, så vi selv kunne bevæge os rundt, mærke stemningen og gennemføre vores egne interviews.

I alt bygger denne undersøgelse på 163 interviews med 337 unge, hvoraf langt den overvejende del er gennemført af Danmarks Radio, mens en mindre del er gennemført af Center for Ungdomsforskning. De unge var overvejende mellem 15 og 20 år, der var en nogenlunde ligelig fordeling mellem kvinder og mænd samt en mindre gruppe queer-personer, mens hovedparten af de interviewede havde etnisk majoritetsbaggrund.

I det følgende beskriver vi kort datagrundlaget for undersøgelsen. Vi koncentrerer os primært om datamaterialet fra Danmarks Radio, som er det mest omfangsrige og spiller den største rolle i rapporten.

P3's datamateriale

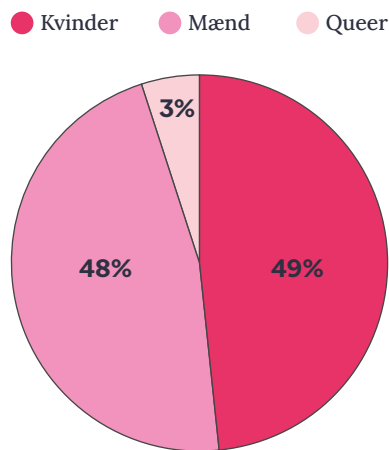
P3 gennemførte videointerviews med unge på i alt 22 lokationer rundt omkring i Danmark. Da videoerne fra de sidste syv lokationer havnede hos os ganske sent, er der i vores undersøgelse kun inddraget interviews fra 15 lokationer. P3 har således interviewet ca. 600 unge, hvoraf CeFU har analyseret på godt halvdelen. Hvilke lokationer, vi har haft adgang til, samt info vedrørende antal videoer og personer fra hvert enkelt sted, kan ses i Tabel 1.

Event og lokation i P3 data	Antal Videoer	Antal Personer
Beredskabsstyrelsen, Midtjylland	5	6
Camp True North, Rungsted	11	11
DM i traktortræk, Odense	4	9
Egmont Højskolen, Odder	10	18
Folkemødet og Skoleskibet, Bornholm*	9	11
Game Friday Jam, Esbjerg	8	12
Gamebox, Herning	9	14
Jelling Musikfestival	14	30
Ringridning, Sønderborg	7	17
Rock Under Broen, Middelfart	16	26
Roskilde Festival	23	55
Samsø Festival	20	43
Tinderbox, Odense	11	18
Ungehøjskolen, Queer the future*	6	9
Wonderful Days Festival, Tommerup	10	20
I alt	163 videoer	299 personer
* Disse steder er der ikke blevet filmet		

Tabel 1: Overblik over P3's data

Som det fremgår af tabellen, består de lokationer, P3 har besøgt, af en række meget forskellige begivenheder rundt omkring i det danske land. Det indebærer både åbent hus hos beredskabsstyrelsen, streetmekka hos Game, højskoler, sommerlejr-tilbud, ringridning, traktortræk og festivaler. Altså kort sagt forskellige steder, hvor lige så forskellige unge mennesker færdes i deres sommerfritid. De forskellige events bliver repræsenteret forskelligt af P3. De større danske festivaler, såsom Jelling, Roskilde og Samsø festival, er meget velrepræsenterede i datasættet, hvor de udgør 42 procent af den samlede interviewpopulation. Omvendt udgør interviewpersoner fra beredskabsstyrelsen, DM i traktortræk og Ungehøjskolen Queer the future henholdsvis samlet set 10 procent af populationen – altså er disse steder knap så velrepræsenterede. P3 tog til Ungehøjskolen Queer the Future og Egmont Højskolen¹ for at sikre, at henholdsvis queer-personer og personer med fysiske eller psykiske handicap var repræsenterede.

1. På Egmont højskolen bor 50 personer med særlige forudsætninger, som har brug for omfattende personlig hjælp. Derfor ansætter de andre højskoleelever som deres assistenter, og på den måde betaler de for deres højskoleophold.

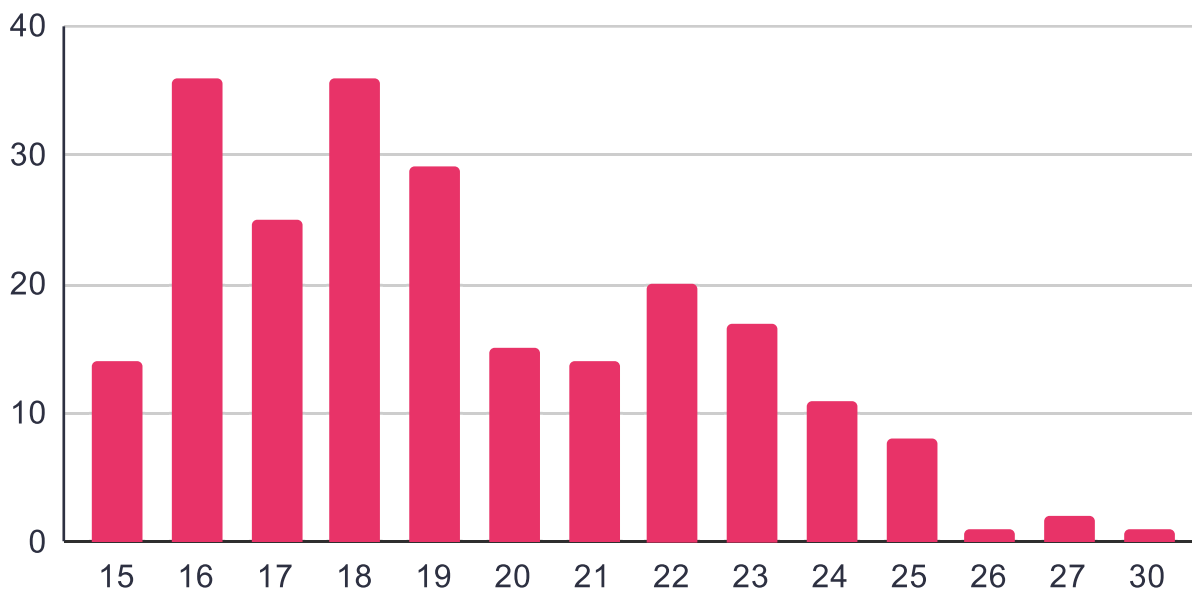

Figur 1: Kønsfordeling i P3's data

Køn har ikke været et særligt analytisk fokuspunkt i undersøgelsen, og P3 spurgte ikke interviewpersonerne om deres kønsidentiteter eller pronominer. Opdelingen på køn i data-materialet har derfor været en vurderingssag for os. I Figur 1 viser vi, hvilken kønsfordeling vi nåede frem til. Som det fremgår af figuren, har vi valgt at lave tre køns kategorier: *Mænd*, *Kvinder* og *Queer*. Under interviewene bragte få interviewpersoner selv deres pronominer eller deres (kvindelige) kønsidentiteter på banen.

Sidstnævnte kunne handle om (kvindeligt) kønnede problemstillinger som at være en del af gamermiljøet eller være letpåklædt på festival og få uønskede kommentarer. Men ellers har vi vurderet interviewpersonernes køn ud fra navn, kropslige karakteristika (så som stemmeføring) og kønsudtryk (så som tøjstil).

I figur 2 præsenterer vi nedenfor et søljedigram, der viser aldersfordelingen over deltagerne i P3-missionen.

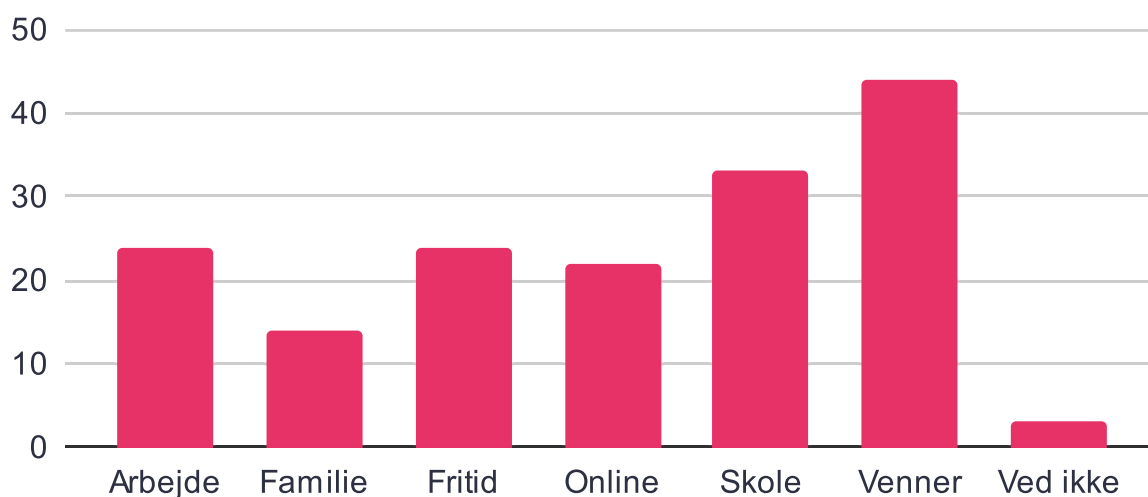

Figur 2: Aldersfordeling i P3's data

På denne baggrund er vi kommet frem til en nogenlunde ligelig kønsfordeling mellem mænd og kvinder med en forskel på ét procentpoint, mens queer-kategorien blot er repræsenteret med 3 procent. Det på trods af, at P3 tog til Ungehøjskolen Queer the future for netop at inkludere denne målgruppe. Vi har desuden valgt at pseudonymisere deltagerne fra Ungehøjskolen Queer the future, da de er få kursister per ophold, og da de fleste deltagere i forvejen er en del af en skrøbelig målgruppe, og flere mundtligt udtrykker behov for anonymitet.

Som det fremgår af figur 2, var størstedelen af P3's interviewpersoner – svarende til 61 procent – under 20 år gamle, 33 procent var mellem 20 og 24 år, mens kun 5 procent var 25 og derover. Der er således en overvægt af de helt unge i datasættet, mens personer over 25 ikke særlig godt repræsenteret. Det er dog værd at bemærke, at der er en stor gruppe – 70 personer – hvis alder vi ikke kender, da den ikke blev nævnt i interviewet, hvorfor de er frasorteret i figuren.

Interviewpersonernes alder havde naturligvis en indvirkning på, hvad de valgte at tale om i interviewet. P3 havde på forhånd udtænkt seks emner, som interviewene kunne omhandle. Disse emner var: Arbejde, Familie, Fritidslivet, Onlinelivet, Skole og Venner. Inden interviewets start udvalgte interviewpersonerne et emne, som de ønskede at tage udgangspunkt i. I nedenstående kan man se, hvordan emnerne fordelte sig på tværs af interviewene.

Figur 3: Emner under interviewene

44 interviews handler om venner, mens 33 handler om skole – de to emner, som klart flest interviewpersoner valgte at snakke med P3 om. Vi ved, at venskaber og fællesskaber fylder meget i ungdomslivet. En yderligere forklaring på, at så mange valgte at tale om deres venner, kan være, at mange interviews blev foretaget midt i campen på festival, hvor interviewpersonerne var omringet af deres venner, eller ligefrem blev interviewet sammen med dem, og derfor var dette emne særdeles præsent for interviewpersonerne.

At skole og uddannelse ligeledes blev valgt som emne, kan hænge sammen med, at hovedparten af interviewpersonerne var mellem 15 og 19 år og således gik i folkeskole eller på en ungdomsuddannelse, foruden at uddannelse ligesom venskaber og fællesskaber generelt fylder meget i ungdomslivet. Flere interviewpersoner italesatte da også under interviewene, at de så deltagelse i det pågældende event som en tiltrængt pause – eller flugt – fra deres forpligtelser i skolen.

Uanset hvilket emne de unge valgte, fulgte interviewene interviewguides, der mindede meget om hinanden. Eksempelvis startede de altid med spørgsmålet ”Hvad gør dig glad?”, og flere andre spørgsmål gik ligeledes igen på tværs af interviewguidesne. Man kan se et eksempel på en interviewguide på nedenstående billede.

Selvom alle interviews tog udgangspunkt i interviewguides, der trods varierende temaer så ganske ensartede ud, havde interviewene langt fra samme form. Til tider var interviewene meget løst strukturerede, hvor samtalen naturligt flød fra emne til emne, mens interviewene på andre tidspunkter var meget stramt strukturerede, hvor interviewpersonerne blev præsenteret for journalistens interviewguide og skulle besvare hvert et spørgsmål. Nogle gange interviewede interviewpersonerne hinanden, mens journalisten primært supplerede, andre gange førte journalisten ordet.

Disse forskelle kom også til udtryk i interviewenes længde, således at det korteste interview er under to minutter langt, mens det længste er over en halv time. Det er her værd at huske, at interviewerne var journalister og først og fremmest talte med de unge med henblik på at bruge interviewene til TV eller internet. Af samme grund så vi også, at journalisterne til tider afbrød interviewet enten for at minde deltagerne om at formulere sig på en bestemt måde, der egnede sig godt til TV, eller gentage noget, de allerede havde sagt i en enkelt sætning, hvis journalisten syntes, det var en særlig interessant pointe. Som forskere havde vi dog adgang til råbåndene og mulighed for at skelne mellem, hvad der var de interviewede unges egne måder at svare og fortælle på, og hvad der i højere grad blev iscenesat af journalisterne.

CeFUs datamateriale

Det interviewmateriale, vi selv indsamlede, har et noget mere begrænset omfang end P3's. Af Tabel 2 fremgår det, hvor vi foretog vores interviews, og hvor mange personer vi interviewede.

Event og lokation - CeFU interviews	Antal Videoer	Antal Personer
Beredskabsstyrelsen, Midtjylland	5	6
Camp True North, Rungsted	11	11
DM i traktortræk, Odense	4	9
Egmont Højskolen, Odder	10	18

Tabel 2. Overblik over CeFUs data

Vi havde særligt to formål med selv at foretage interviews. For det første ville vi gerne supplere P3's datasæt med nogle interviews og en dertilhørende interviewguide, der tog mere direkte udgangspunkt i de forskningsspørgsmål, som er beskrevet i indledningen i Del 1. For det andet ønskede vi i nogen grad at kompensere for en skævvridning i P3's sampling af interviewpersoner, hvor særligt etniske minoritetspersoner var underrepræsenterede i data. I vores sampling fokuserede vi derfor i særlig grad på at få denne målgruppe i tale, og 11 ud af 38 (29 %) af vores interviewpersoner tilhørte denne målgruppe. Fordelingen mellem unge kvinder og mænd var ligesom i P3's materiale nogenlunde ligelig, om end der indgår 21 unge kvinder og blot 17 unge mænd. Det er vores vurdering, at der ikke var transkønnede eller nonbinære personer i vores interviewmateriale. Aldersfordelingen svarede nogenlunde til aldersfordelingen i P3's materiale med 19 unge mellem 15 og 19 år, 14 unge mellem 20 og 24 år og endelig to unge, som var over 24. Tre af de unge fik vi ikke nogen alder på.

Vores interviews adskilte sig fra P3's ved kun at blive optaget på lyd. Desuden benyttede vi en anden interviewguide. Spørgsmålene i interviewguiden handlede om, hvad de unge lavede i deres hverdag, hvad der gav dem energi og overskud i hverdagen, hvad det gjorde ved interviewpersonerne at være til det event, hvor vi mødte dem, herunder hvad der gav dem energi og overskud på eventet. Vi spurgte også om, hvorvidt voksne skal være bekymrede for, hvordan unge går og har det, og bad dem afslutningsvis om at gå en lille tur med os på festivalpladsen for at finde artefakter, situationer eller billeder, som repræsenterede et godt liv for dem. Ligesom det var tilfældet med P3's interviews, varierede også vores interviews i form og længde, da visse unge havde travlt og var optagede af at komme videre, mens andre unge gav sig god tid, blev ganske optagede af spørgsmålene og gerne gik en lille tur med os. Det er en særlig genre at interviewe unge på locations, hvor der er fuldt liv og larm, aktivitet og fest, men tilstedeværelsen på de tre arrangementer gav til gengæld fine indblik i stemninger og samværsformer, som udgjorde vigtige supplementter til P3's data.

Analytiske refleksioner

Som det fremgår, er det datasæt, der ligger til grund for undersøgelsen, stort og diverst. Kvantiteten af data og datas beskaffenhed, i form af videomateriale og i mindre grad lydmateriale, har gjort det ganske udfordrende at gå til. Selvom kvalitative analyser som dem, vi har gennemført i denne undersøgelse, ikke opererer under et egentligt kriterium om repræsentativitet (Staunæs, 2005), har vi i vores analyser været op-tagede af at afsøge spændvidden og variationen i materialet ved at inkludere flest mulige af de steder, hvor der er produceret data, og på den baggrund har vi udvalgt specifikke video- og interviewuddrag, som vi i højere grad er gået i dybden med. Vi har brugt P3's interviewtemaer (Arbejde, Familie, Fritidslivet, Onlinelivet, Skole og Venner) som grundsystematiseringer, og med afsæt i disse systematiseringer har vi bevæget os på kryds og tværs af materialet med henblik på at identificere emner og problemstillinger, som dels kunne pege os i retning af unges trivselsbestræbelser og afsøgninger af levbare ungdomsliv, og som dels var bredt forankret og signifikant til stede i materialet på tværs af temaerne.

At materialet blev indsamlet i sommeren på festivaler, events etc. har den fordel, at P3 og vi mødte de unge der, hvor de er, om det var midt i et spil ølbowling på en festival, umiddelbart efter en basketkamp til streetmekka eller noget helt tredje. Interviewene foregik således i forbindelse med en række sociale aktiviteter, selvom der var forskel på, om interviewene blev foretaget midt i lejren på festivalen (omsluttet af venner og ofte påvirket af alkohol), eller om de blev gennemført mere afsides eller i et aflukket rum. Da hovedparten af interviewene ligeledes foregik i grupper, var også selve interviewsituationen en slags social aktivitet, der gav os mulighed for at observere og fornemme sociale dynamikker og stemninger blandt de unge, alt imens samtalerne foldede sig ud (Kvale, 1994).

Omvendt giver den socialt mættede kontekst omkring interviewene også en skævhed i materialet. Selvom de begivenheder, P3 og vi selv deltog i, havde meget forskellig karakter og rettede sig mod mange forskellige ungegrupper, er det overvejende unge, der har råd og lyst til at gå til den slags events, der får lov af forældre eller generelt føler, at de har adgang til disse events, som er repræsenteret i materialet. At P3's interview foregik med en journalist og foran rullende kamera, har givetvis også fungeret som en slags selektionsfaktor, selvom det at filme og lade sig filme på mange måder er blevet hverdagsaktiviteter for de fleste unge. Samtidig har det haft den store fordel i analyseprocessen, at vi som forskere har haft adgang til at se, høre og observere interviewpersoner, vi ikke selv har interviewet. Det har skabt liv og energi i vores diskussioner undervejs, hvilket forhåbentlig kan anes i de analyser, vi har præsenteret i nærværende rapport.

Litteraturliste

- Andreassen, R, Pedersen, R.R. & Svabo, C. (red.) (2020). *Digitale liv: Brugere, platforme og selvfremstillinger*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Ahmed, S. (2020). Multiculturalism and the promise of happiness. In *Feminist Theory Reader* (pp. 374-384). Routledge.
- Brinkmann, S. & Eriksen, C. (red.) (2016). *Selvrealisering – Kritiske diskussioner af en grænseløs udviklingskultur*. Aarhus: Klim.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble- feminism and the subversion of identity*. New York and London: Routledge.
- Butler, J. (2022): *What World Is This? A Pandemic Phenomenology*. New York: Colombia University Press.
- Dyreborg, J., Sundstrup, E., Jørgensen, A., Kristiansen, J., Hougaard, K. S., & Johnsen, N. F. (2018). *Unge arbejdsmiljø og helbred, Rapport til Arbejdsmiljørådet*.
- Eriksen, I. M., & Seland, I. (2021). Conceptualizing well-being in youth: The potential of youth clubs. *Young*, 29(2), 175-190.
- Farrugia, D. (2020). Youth, Work and 'Career' as a Way of Talking about the Self. *Work, Employment and Society*, 35(5), 856–871. <https://doi.org/10.1177/0950017020947576>
- Farrugia, D. (2021). *Youth, Work and the Post-Fordist Self*. Bristol University Press.
- Hjortkær, C. (2020). *Utilstrækkelig. Hvorfor den nye moral gør de unge psykisk syge*. Aarhus: Klim.
- Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (2019). *Ny udsathed i ungdomslivet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Haraway, Donna J. (2021). *At blive i besværet. Om at skabe slægt i chthulucæn*. København: Forlaget Mindspace.
- Holm A. & Jæger, M.M. (2008). Livsformer i Danmark: Udbredelse og udviklingstendenser 1981-2005. *DANSK SOCIOLOGI* Nr. 1/19. årg. 31 A <file:///C:/Users/nka/Downloads/lene,+2524-9325-1-CE.pdf>
- Højrup, T. (1983a). *Det glemte folk – Livsformer og centraldirigering*. København: Institut for Europæisk Folkelivsforskning og Statens Byggeforskningsinstitut.
- Højrup, T. (1984). *Begrebet livsform – En formspecificerende analysemetode anvendt på nutidige vesteuropæiske samfund*. *Før og Nu*, 31:194-218.
- Katznelson, N., Pless, M., & Görlich, A. (2022). *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering. Om ny udsathed i ungdomslivet*, Aalborg Universitets Forlag.
- Kousholt, D. (2006). *Familieliv fra et børneperspektiv- fællesskaber i et børne-liv*. Ph.d.-afhandling, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.
- Kvale, S. (1994). *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lamont, M. (2023). *Seeing Others: How Recognition Works--And How It Can Heal a Divided World*. Atria Books.

Landstedt, E., Coffey, J., Wyn, J., Cuervo, H., & Woodman, D. (2017). *The Complex Relationship between Mental Health and Social Conditions in the Lives of Young Australians Mixing Work and Study*. *YOUNG*, 25(4), 339–358. <https://doi.org/10.1177/1103308816649486>

Lasgaard, Mathias et al. (2021). <https://www.maryfonden.dk/wp-content/uploads/2021/10/Ensomhed-i-Danmark.pdf>

Latour, Bruno & Schultze, Nikolaj (2022). *Notat om den nye økologiske klasse*. København: Gyldendal.

Lufkin B. (2021). *Why do we buy into the 'cult' of overwork?* BBC Worklife. <https://www.bbc.com/worklife/article/20210507-why-we-glorify-the-cult-of-burnout-and-overwork>

McLeod, J., & Wright, K. (2016). *What does wellbeing do? An approach to defamiliarize keywords in youth studies*. *Journal of Youth Studies*, 19(6), 776–792.

Marschall, A., & Thingstrup, S. H. (2019). *Trivsel i daginstitutionen: mellem politik, pædagogik og praksis*. Akademisk Forlag.

Madsen, Ole Jacob (2018). *Generasjon prestasjon – hva er det som feiler oss?* Oslo: Universitetsforlaget

Nielsen, M. L., Görlich, A., Grytnes, R., & Dyreborg, J. (2017). *Without a safety net: Precarization among young Danish employees*. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 7(3), 3–22. <https://doi.org/10.18291/njwls.v7i3.97094>

Nielsen, M. L., Dyreborg J., & Lipscomb, H. J. (2019). *Precarious work among young Danish employees—A permanent or transitory condition?* *Journal of Youth Studies*, 22(1), 7–28. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1469739>

Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.

Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels forlag.

Rosenkilde, S., Klitgaard, M.B., Ekholm, O., Nielsen, M.D. & Thygesen, L.C. (2023). *Udvikling i forekomsten af mental sundhed blandt erhvervsaktive unge i Danmark*. SDU/Velliv Foreningen.

Smith, T. S., & Reid, L. (2018). *Which 'being' in wellbeing? Ontology, wellness and the geographies of happiness*. *Progress in Human Geography*, 42(6), 807–829.

Staunæs, D., & D. M. Søndergaard (2005). "Interview i en tangotid." I Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Forlaget Nota.

Sundhedsstyrelsen. (2020). *Fremme af mental sundhed*. Sundhedsstyrelsen. [Hentet 8/6 2021]: <https://www.sst.dk/da/viden/mental-sundhed/fremme-af-mental-sundhed>

Sørensen, N.U., Pless, M., Katznelson, N. & Nielsen, M.L. (2017). *Picture Perfect: Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivskontekster*. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 17(2), 27–48.

World Health Organization (WHO) (2022). *Mental health: strengthening our response*. Hentet fra <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-healthstrengthening-our-response>

Der har gennem de seneste år været et massivt fokus på unges mistrivsel. I denne rapport vender vi perspektivet og går på jagt efter alt det, unge gør for at trives i de situationer og sammenhænge, som de lever deres liv indenfor. Vi forsøger også at blive klogere på, hvordan alt det, som unge gør, kan pege os i retning af nye forståelser af, hvad det vil sige for unge at trives i dag.

Med afsæt i interviews med 337 unge indkredser vi syv områder, hvor der er særlig høj aktivitet og intensitet i de unges bestræbelser på at trives. På den baggrund rejser rapporten en diskussion om, hvor der er brug for, at unges trivselsbestræbelser understøttes – eller måske skubbes til – af forældre, institutioner, organisationer og politikere.

Rapporten, der er blevet til gennem et samarbejde med Danmarks Radio, Ebbefos Fonden og Østifterne, henvender sig til professionelle, undervisere, beslutningstagere og alle andre, som arbejder med unge og ungdomsliv i dag.